

1983/84:163

Tisdagen den 5 juni fm.

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1983/84:33 och 34

Skatteutskottets betänkanden 1983/84:50, 51 och 53

Socialutskottets betänkande 1983/84:35

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1983/84:25

Bostadsutskottets betänkanden 1983/84:32–34

2 § Fortsatt vattenkraftsutbyggnad

Föredrogs bostadsutskottets betänkande 1983/84:30 om fortsatt vattenkraftsutbyggnad (prop. 1983/84:160).

Anf. 1 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är en händelse som ser ut som en tanke att vi i dag, på Världsmiljödagen, i den svenska riksdagen skall behandla flera områden inom energipolitiken av stor betydelse för miljön – vattenkraft, olja och kol.

Det finns ett mycket klart samband mellan energi och miljö. En säker och trygg energiförsörjning är en nyckel till utveckling och till möjligheten att skapa goda levnadsvillkor i alla länder. Av det skälet har människan ständigt varit på jakt efter nya energikällor och ny energiteknik. Men samtidigt har de metoder vi hittills valt alltför ofta fört med sig konflikter och svåra skador på miljön – alltifrån skogsskövlingen och försurningen till konflikterna kring vattenkraft och kärnkraft.

Den utmaning vi nu står inför är därför att med utnyttjande av den moderna tekniken forma ett energisystem för framtiden som kan fylla mycket höga miljökrav och därigenom bli ett verksamt medel i kampen för en bättre miljö.

Det arbetet omfattar åtgärder på en rad områden:

- Hushållning och teknik för effektiv energianvändning, som kan ge oss den

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

energi vi behöver, utan slöseri med resurser och utan onödiga miljöpåfrestningar.

- Åtgärder för att minska användningen av miljöfarliga bränslen som olja och kol.
- Utveckling av miljövänlig teknik för förbränning och rening av olika bränslen.
- Utveckling av teknik som kan minska miljöskadorna vid vattenkraftsutbyggnad och utvinning av inhemska bränslen.
- Ansvarsfulla metoder för att ta hand om avfallsprodukter från olika typer av energiproduktion.

På alla dessa områden pågår nu ett intensivt och målmedvetet arbete i Sverige. På flera områden har det redan lett till resultat av stor betydelse för vår egen miljö.

Samtidigt är den kunskap och den miljövänliga energiteknik vi utvecklar ett mycket gott argument i det internationella miljöarbete där Sverige spelar en pådrivande roll sedan lång tid. Det faktum att vi firar Världsmiljödagen har ju ett bestämt samband med ett tidigare svenskt initiativ – FN:s stora miljövärdskonferens i Stockholm, som öppnade den 5 juni 1972. Och just när det gäller energi och miljö spelar Sverige i dag en ledande roll, både när det gäller att utveckla miljövänlig teknik och när det gäller att skapa bred internationell samling mot försurningen. I det arbetet kan vi nu också till vår glädje äntligen notera betydande framgångar.

De förslag på energipolitikens område som riksdagen i dag skall ta ställning till har alltså ett mycket bestämt samband med miljöfrågorna. Därför hör de också till de frågor som skapar debatt och – ibland – svåra konflikter. Samtidigt är det – just därför – nödvändigt att vi söker konstruktiva lösningar. Och då kan vi inte nöja oss med att besluta vad vi inte får göra. Vi måste också våga ta ställning till vad vi får och bör göra för att bygga ett säkert, billigt och miljövänligt energisystem för framtiden.

Med den utgångspunkten tror jag, att många av kammarens ledamöter i dag i likhet med mig känner stor tillfredsställelse över att äntligen kunna fatta beslut i flera frågor som hör till de verkligt svåra inom energipolitiken.

Jag menar inte att det som skapat motsättningarna i och med dagens debatter och beslut upphör att vara kontroversiellt. Men vi tar på flera områden viktiga steg på vägen i betydande samstämmighet. Det ligger i sakens natur att de uppgörelser vi kommer fram till innebär att ingen av oss får alla sina önskemål uppfyllda. Det är ett bevis på ansvarstagande och styrka att vi – med accepterande också av detta – nu gemensamt tagit oss så här långt.

När det gäller vattenkraften kan vi nu lägga fast en brett förankrad plan för vattenkraftens utbyggnad – en plan som riksdagen år 1982 beställde och som riksdagens partier i vattenkraftsberedningen i stort sett ställt sig bakom.

När det gäller de frågor som kommer upp senare i dag om olja och kol, utgör de förslag som nu föreligger ett fullföljande av den inriktning energipolitiken fick vid 1981 års energipolitiska beslut avseende just användningen av olja och kol. Men vi kan glädjande nog konstatera att

utvecklingen i flera avscenden blivit bättre än vi då kunde bedöma. Introduktionen av bl. a. ny energiteknik och inhemska bränslen, i kombination med användning av el och en effektivare energianvändning, gör att vi nu kan redovisa ett kraftigt minskat oljeberoende och ett betydligt mindre behov av kol än tidigare beräknat. Därutöver har ny förbränningsteknik och ny reningsteknik utvecklats som gör det möjligt att avsevärt minska miljöproblemen vid förbränning och skärpa de miljökrav som skall gälla för användningen av kol. Och jag vill betona att vi ingalunda tänker stanna upp vid de resultat vi hittills uppnått. Vår strävan är att ständigt förbättra miljötekniken samtidigt som vi minimerar kolanvändningen.

Dagens beslut när det gäller olja och kol innebär därför att vi utifrån nu tillgängliga fakta och utvecklingsresultat lägger fast riktlinjerna för en trygg försörjning och en ur miljösynpunkt ansvarsfull användning av den olja och kol som ingår i vårt framtida energisystem.

Inför de ställningstaganden vi skall göra i dag liksom inför den fortsatta energidebatten vill jag särskilt understryka, hur viktigt det är att vi bedömer enskilda frågeområden mot bakgrunden av en samlad bild av energifrågorna och miljöfrågorna. Vi har ett stort ansvar att välja ut och utveckla de energisystem för framtiden som tillsammans ger minst skador på miljön.

Det är inget tvivel om att försurningen och andra miljöskador till följd av förbränning hör till de allvarligaste problemen. Det är heller inget tvivel om att det är förbränningen av olja i energi- och trafiksystemen som är den utan konkurrens största försurningskällan och miljöförstöraren i vårt samhälle. En radikalt minskad oljeanvändning är därför ett av de viktigaste målen för miljöpolitiken.

Men om oljeersättningen skall bli ett effektivt hjälpmedel i miljökampen måste oljan i första hand ersättas med hushållning och med miljövänliga alternativ som värmepumpar, el, solvärme osv. Och för de bränslen som används måste vi sätta upp sådana krav att utsläppen och miljöskadorna minskar radikalt jämfört med de oljeeldade anläggningar som ersätts. Det gör vi också.

För kolet, som är det alternativ till oljan och kärnkraften som kommer i fråga först sedan alla andra prövats, ställer vi de hårdaste kraven. Men vi anser att på sikt bör i princip samma krav som i dag tillämpas för kol gälla för alla bränslen. I detta syfte har vi t. ex. nyligen givit energiverket i uppdrag att i samarbete med naturvårdsverket utreda torvens miljöproblem. Och vi måste naturligtvis också gå vidare när det gäller andra inhemska bränslen och sopförbränning.

De stränga miljökrav vi ställer upp har – i förening med utvecklingsstödet via kolmiljöfonden – drivit på den tekniska utvecklingen. Den nya tekniken använder vi nu på ett sätt som radikalt minskar utsläppen från våra egna anläggningar. Samtidigt kan vi åberopa det faktum att vi kan visa på en fungerande teknik i det internationella arbetet mot miljöskadorna och försurningen. Och det arbetet bedriver vi med största möjliga intensitet både som ett sätt att ta ansvar för de globala miljöfrågorna och därför att 80 % av våra egna föroreningar kommer utifrån.

De beslut som riksdagen skall fatta i dag är viktiga som prov på vår beredskap att omsätta oron för försurningen och miljöskadorna i praktisk handling liksom på vår beredskap att fullfölja de åtaganden vi gjorde i samband med folkomröstningen. I det sammanhanget är frågorna om elanvändningen och vattenkraftens roll av stor betydelse.

Vår ambition är ju att utnyttja den goda tillgången på el från vatten och kärnkraft, bl. a. till att ersätta oljan under 1980-talet och till att minimera kolanvändningen. Och den el som vattenkraften kan ge behövs i kampen mot försurningen både nu och på lång sikt, samtidigt som den är en ovärderlig tillgång inför kärnkraftsavvecklingen.

Elen kan alltså spela en viktig roll när det gäller att minska användningen av dyra och miljöfarliga importbränslen. Men elanvändningen måste utformas så att vi inte låser oss till en långsiktig elanvändning för uppvärmning, för det kommer vi inte att ha utrymme för i ett längre perspektiv. När kärnkraften skall avvecklas blir tillgången på billig el mera begränsad. Då måste elen i första hand användas för de områden där den inte kan ersättas med annat – t. ex. för industrins behov, som hushållsel, för kommunikationer, gatubelysning och drift av apparater.

Kravet på att vi inte skall låsa oss i ett långsiktigt elberoende för uppvärmningen går, såvitt jag kan bedöma, att klara. Rätt använd – i utvecklingsbara och omställningsbara system – kan faktiskt den el som nu används för uppvärmning underlätta den senare kärnkraftsavvecklingen. Elen kan nämligen ersättas med hushållning eller med andra värmekällor och behöver därför inte ersättas med ny elproduktion.

Utvecklingen går också nu i stort sett i rätt riktning. Direktverkande el tillåts ju endast om vissa särskilda betingelser är uppfyllda. Huvuddelen av den elkonvertering som nu äger rum sker i flexibla system, både när det gäller småpannor och när det gäller fjärrvärmesystem. Ett bra och flexibelt sätt att använda elen för uppvärmning är att göra det i stora värmepumpar och i avkopplingsbara elpannor i fjärrvärmesystemen. Det ger snabb oljeersättning och miljöförbättring och bidrar till att hålla fjärrvärmetakorna nere.

Jag tror alltså att det skall vara möjligt att utnyttja elen på rätt sätt på både kort och lång sikt. Men det är naturligtvis nödvändigt att följa utvecklingen på det här området mycket noga så att vi i tid vidtar de åtgärder som kan behövas för att styra utvecklingen, t. ex. genom att skärpa kraven för användning av direktverkande el om det visar sig behövas eller genom att se till att elanvändningen inte försvårar introduktionen av andra energislag som på lång sikt har en mycket viktig plats i uppvärmningssystemet. Det är – kort uttryckt – bra om el kan konkurrera ut olja och kol – men inte inhemska bränslen.

Det finns alltså flera skäl att se till att det genom en medveten elanvändningspolitik skapas förutsättningar för att användningen av el på kort och lång sikt utformas så att den överensstämmer med de övergripande energipolitiska målen.

Därför är det utomordentligt viktigt att kommunerna utnyttjar sina möjligheter att genom en god planering och en insiktsfull användning av de

styrmedel som står till deras förfogande påverka utvecklingen. Likaså behövs det ett gott samarbete mellan de parter som samverkar ute på fältet. Regeringen följer mycket uppmärksam utvecklingen och har nyligen tillsatt en utredning med uppgift att analysera den nuvarande situationen och föreslå de åtgärder som behövs för att säkerställa en riktig elanvändning på kort och lång sikt.

Jag vill, herr talman, peka på ytterligare några för energipolitiken avgörande samband. Det gäller beredskapen och handlingsfriheten inför kärnkraftsutvecklingen och vårt ansvar för att medverka till teknisk och industriell utveckling och till att skapa fler arbetstillfällen. Dessa frågor hänger självfallet ihop.

Vår strategi är ju att nu under 1980-talet minska vårt oljeberoende genom att vidga vår kompetens och utveckla ny teknik vad gäller en effektivare energianvändning och nyttjandet av nya energislag. Det skall vi göra på ett sådant sätt att vi samtidigt skapar handlingsutrymme och handlingsberedskap inför kärnkraftsutvecklingen.

Stora resurser satsas också för att vidga vår kompetens och utveckla ny teknik. Vi kommer ju bl. a. att senare i veckan ta ställning till ett nytt treårigt energiforskningsprogram, och vi har för några månader sedan fattat beslut om fortsatta åtgärder för att stödja oljeersättningen och energiinvesteringarna. Samtidigt måste vi slå vakt om den kompetens vi har t. ex. när det gäller vattenkraftsutbyggnad. Ty även om vi lyckas maximalt med hushållning och ny energiteknik och mottrycksunderlag kommer det att krävas ett tillskott av ny elproduktion. Och vi måste handla på ett sådant sätt att vi inte hamnar i en tvångssituation, där valet står mellan kolkondens och kärnkraft. Eftersom vattenkraftsutbyggnaden sedan lång tid har legat på mycket låg nivå och de nu pågående utbyggnaderna beräknas vara avslutade inom loppet av två tre år, löper vi faktiskt en uppenbar risk att hamna i en sådan tvångssituation om vi inte ser till att upprätthålla kompetensen på vattenkraftsområdet. För det behövs det konkreta utbyggnadsprojekt.

Vi måste också i varje skede visa att vi är beredda att konsekvent följa den linje vi tidigare har stakat ut. Jag menar självfallet inte att vi utan att ta intryck av de nya erfarenheter vi fått bara skall köra vidare i gamla hjulspår. Självklart skall vi vara beredda att anpassa politiken till faktiska förändringar. Det gör vi ju också bl. a. i kolpropositionen. Men det finns inte i dag något underlag för eller någon anledning att dra slutsatsen att vi nu skall ifrågasätta oljeersättningspolitiken eller kärnkraftsutvecklingen.

Och det här måste vi med kraft göra klart, inte minst av hänsyn till beslutsfattarna i industrin och i kommunerna. Annars kan utvecklingsarbetet och investeringarna äventyras. Och det skulle omedelbart slå mot sysselsättningen, mot bytesbalansen, som vi förbättrar genom effektiv oljeersättning, och mot energiteknikindustrins utvecklingsmöjligheter. Det skulle också innebära att vi förlorar en viktig del av den stimulans till vidgad kompetens som den nuvarande utvecklingen utan tvivel utgör. I slutändan leder detta till en begränsning av handlingsutrymmet inför kärnkraftsutvecklingen.

Låt oss därför se till att vi gemensamt anstränger oss att ta vara på de

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

möjligheter till utveckling som en fast och konsekvent energipolitik ger oss. Det är regeringens inriktning. Och vi kan i det arbetet glädja oss åt ett mycket brett stöd – i riksdagen, hos medborgarna och hos dem som arbetar med energifrågorna i sitt dagliga verk. Många av våra verkligt framsynta och framgångsrika forskare och tekniker, företag och kommuner är i dag intensivt engagerade i arbetet på att utveckla framtidens energisystem. Det är, herr talman, mitt bestämda intryck, att de som ganska högljutt verkar i annan riktning i själva verket utgör en rätt verklighetsfrämmande minoritet.

Herr talman! När regeringen hösten 1982 tillsatte vattenkraftsberedningen var avsikten att vi äntligen skulle kunna presentera en brett förankrad plan för vattenkraftens utbyggnad till de 66 TWh som riksdagen vid flera tillfällen beslutat om. Därför fick beredningen en sammansättning av ledamöter och experter som sammantaget representerade huvudparten av de av vattenkraftsutbyggnader berörda intressena.

Utifrån beredningens förslag har regeringen ansträngt sig att forma ett alternativ som skulle kunna samla en bred majoritet i riksdagen.

Vi har tagit mycket stor hänsyn till de övriga partierna. Vårt parti har ju t. ex. i kongressbeslut och riksdagsuttalanden slagit fast att vi anser att utbyggnaden av en stor älv är att föredra framför många mindre utbyggnader, inte minst på grund av de många konflikter som ett alternativ med ett stort antal små utbyggnader leder till. Men vi var 1982 tvungna att i en partimotion konstatera att det då inte fanns parlamentariskt underlag för en sådan linje. Den situationen har inte ändrats. Det förhållandet att vi nu förelagt riksdagen ett förslag som innehåller ett mycket stort antal utbyggnader, varav en del är förknippade med stora motsättningar, innebär alltså i sig en anpassning till den linje som riksdagens övriga partier föredragit och ett fullföljande av en beställning av 1982 års riksdag. Det är, herr talman, viktigt att detta sägs här för att klargöra bakgrunden till och ansvaret för det beslut som nu skall fattas.

Regeringen har också lagt sitt förslag mycket nära det som alla fem riksdagspartierna ställt sig bakom i vattenkraftsberedningen. De få ändringar som gjorts beror på ställningstaganden från berörda kommuner och lokala opinioner i remissomgången. Jag vill mycket bestämt tillbakavisa påståendena om att regeringen skulle ha "kört över" både vattenkraftsberedningen och de andra partierna.

En första utgångspunkt har varit att vi behöver en plan som räcker till för att uppnå 66 TWh. Det kräver en något större marginal än den som vattenkraftsberedningen föreslog. Efter att ha studerat de olika bedömningar som gjorts av ansvariga myndigheter och berörda parter om hur stor produktionsförmåga vattenkraften egentligen har, kunde regeringen konstatera att det inte går att få något entydigt besked på den punkten. Därmed går det inte heller att få något entydigt besked om hur mycket som återstår till 66 TWh.

Regeringen gör därför den bedömningen att man inte kan vara säker på att 2,5 TWh räcker till för att med säkerhet nå målet 66 TWh. Dessutom kommer säkerligen projekt att falla bort vid den prövning enligt vattenlagen

som skall göras av varje enskilt projekt.

Regeringen anser därför att en plan för vattenkraftens utbyggnad bör omfatta 3,8 TWh – i stället för de 3 TWh som vattenkraftsberedningen föreslog – för att ge en tillräcklig och säker marginal. Det ger – och det är viktigt – större frihet att vid den slutliga bedömningen av projekten ta hänsyn till olika intressen.

Vi har i dag inte tillräckligt underlag för att ange samtliga projekt som behövs för att uppnå 3,8 TWh. Planen har därför utformats i två steg. Det första steget innehåller projekt som nu är väl utredda och kända. Det är dem vi nu tar ställning till. Planens andra steg kräver ytterligare utredningar och remissomgångar. Regeringen återkommer därför senare med den delen.

En andra utgångspunkt för regeringen har varit att i största möjliga utsträckning begränsa effekterna på miljön och att ta stor hänsyn till de lokala remissinstansernas yttranden. Det har vi också gjort. Hårda villkor ställs nu på att kraftföretagen anstränger sig att skydda miljön och anpassa den slutliga utformningen av olika projekt efter krav från de direkt berörda. De bör redan på planeringsstadiet samarbeta med kommunerna och befolkningen på orten. Det har glädjande nog några kraftbolag redan tagit initiativet till.

En tredje utgångspunkt var att den nödvändiga utbyggnaden skulle medverka till att ge en regionalt samlad sysselsättning under en längre tid, framför allt i de områden som drabbats hårdast av arbetslöshet. I planen redovisas därför de regionala effekterna för de nordliga skogslänen. Det är ett ofrånkomligt faktum att några av de kontroversiella projekten är nyckelprojekt i detta sammanhang, liksom för att det skall vara möjligt att nå målen vad gäller eltillförsel.

De projekt som finns med i planen beräknas kunna ge ca 9 000 årsarbeten i byggnadsverksamheten, varav ungefär 6 000 i Norrlandslänen. Till detta kommer uppskattningsvis lika många arbetstillfällen inom tillverkningsindustrin. Det är viktigt att arbetena nu planeras och genomförs så, att vi får en jämn och stabil sysselsättning. För att förstärka den här effekten föreslår regeringen samtidigt åtgärder för att stimulera till tidigareläggning av renoveringar av kraftverksutrustning. Regeringen tar också initiativ till överläggningar mellan kraftindustrin och den tillverkande industrin för att få till stånd en sådan samordnad upphandling som är nödvändig för att industrin skall kunna planera sin produktion på längre sikt. Som en ytterligare stimulans ges kraftföretagen möjlighet att utnyttja sina investeringsfonder för investeringar fram till 1990. Regeringen avser också att se över beskattningen av vattenkraft i syfte att stimulera renoveringsarbeten.

Herr talman! Jag konstaterar med mycket stor tillfredsställelse att bostadsutskottets förslag till plan för vattenkraftsutbyggnad i allt väsentligt ansluter sig till regeringens proposition och att förslaget bör kunna samla en stor majoritet i kammaren. Bostadsutskottet har tillsammans med näringsutskottet, jordbruksutskottet och skatteutskottet haft en mycket svår uppgift. Jag vet att ni har handlagt de här frågorna med mycket stor noggrannhet och omsorg. Och jag drar den slutsatsen att det sätt på vilket

utskotten och riksdagen sökt lösa denna mycket svåra uppgift ger gott hopp om att vi skall kunna fatta beslut om den långsiktiga energipolitiken på ett ansvarsfullt sätt också i fortsättningen.

Det har emellertid inte saknats oroande tecken till reaktioner och ställningstaganden, som tvingar mig till att påminna om att förutsättningarna för att vi skall lyckas är att alla partier som stod bakom linje 2 och 3 och de därpå följande riksdagsbesluten visar sin vilja att fullfölja de besluten, inte bara i allmänna deklamationer utan också i praktisk handling – även när det krävs mycket obekväma och svåra beslut!

Vi visste ju faktiskt alla att det var en svår uppgift vi ålade oss. Vi var medvetna om att de beslut som skulle krävas för att klara avvecklingen skulle innebära svåra avvägningar mellan alternativ, som alla inrymmer risker för miljön och konflikter mellan olika intressen.

Nu börjar prövningarna. Det är nu som det börjar krävas litet mod för att stå fast vid de tidigare besluten. Det är nu som allvaret i besluten om kärnkraftsavvecklingen prövas. Och det är nu som allvaret när det gäller att göra en helhetsbedömning av miljöfrågorna prövas. Och det är just när vi står inför uppgiften att bedöma miljöfrågorna ur ett helhetsperspektiv som det framstår hur viktigt det är att vi gemensamt gör vårt yttersta för att fatta kloka och ansvarsfulla beslut inför framtiden.

Anf. 2 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag vill först säga att det kanske ser ut som om vi skulle ha en egendomlig debattordning, eftersom jag nu i huvudsak kommer att uppehålla mig vid vad bostadsutskottet har haft att handlägga i det här ärendet, nämligen frågan om vattenkraftsutbyggnaden. Energiministern har hållit ett inledningsanförande, som även spänt över betänkanden från jordbruksutskottet och näringsutskottet. Jag vill trots allt göra en kommentar till energiministerns anförande.

Energiministern talar om behovet av att vi verkligen satsar på en ny teknik och på en effektiv användning av energin. Hon konstaterar att vi måste se till att vi inte låser oss vid ett elberoende i uppvärmningen, och hon framhåller vilken roll värmepumpssystemet kan spela i landets energiförsörjning, nödvändigheten av att man får till stånd ett större utnyttjande av alternativa energikällor och reningsåtgärder vid användning av kol och olja.

För dessa åtgärder finns ett starkt stöd också från centerns sida. Jag vill konstatera att det på alla dessa punkter är fråga om en uppföljning av den energipolitik som centerpartiet pläderade för innan det blev regeringsparti och som vi startade under vår tid i regeringsarbetet. Vi kan också i riksdagshandlingar konstatera att partiet genom en rad förslag har krävt ytterligare åtgärder på olika områden för att få till stånd en snabbare utveckling i den riktning som energiministern här talat om.

Vad sedan gäller förhållandet att denna debatt förs på Världsmiljödagen kan man fråga sig, om man ser enbart till riksdagens beslut avseende fortsatt utbyggnad av vattenkraften, om det verkligen är ett lämpligt tillfälle ur världsmiljösynpunkt för ett sådant beslut. Det är ju fråga om en vidareut-

byggnad av vattenkraften. Beträffande en rad av projekten instämmer vi visserligen i att det bara är förhållandevis få kontroversiella frågor att ta ställning till, men ett genomförande av propositionens förslag innebär ändå att vi måste ta i anspråk miljöresurser som vi ur många andra synpunkter egentligen borde låta vara orörda.

Herr talman! Vad gäller bostadsutskottets hantering av propositionen om vattenkraftsutbyggnaden vill jag konstatera att riksdagen har befattning med vattenkraftsutbyggnaden på olika sätt. Riksdagen fattar beslut om riktlinjer för den fysiska riksplaneringen och fastställer att vissa älvar eller älvsträckor skall undantas från utbyggnad. Riksdagen lagstiftar vidare om avvägningen mellan olika intressen vid beslut enligt vattenlagen. Dels tar riksdagen varje år ställning t.ex. till statens vattenfalls investeringar. Dels behandlar riksdagen genom de övergripande energipolitiska besluten vattenkraftens roll i energiförsörjningen.

I dag är det de två första punkterna som är aktuella, dvs. en ändring av riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och en avvägning beträffande hanteringen av aktuella vattenkraftsprojekt.

Riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen ändras så att skyddet för Bure älv upphör. Vi har hävdad att den ändringen egentligen är så ringa att den inte borde ha skett nu utan först i samband med riksdagens behandling av förslaget till naturresurslag. Men vi tillstyrker ändå i utskottet regeringens förslag, trots att ställningstagande till andra yrkanden om ändring av riktlinjernas innehåll avvisas just med hänvisning till den kommande naturresurslagstiftningen. I detta fall har det emellertid inte rests några invändningar i sak mot att Bure älv hänförs till dem som är möjliga att pröva för en utbyggnad.

När det gäller prövning av olika projekt sker genom detta riksdagsbeslut ingen ändring. Jag kommer att uppehålla mig en del vid utskottets behandling av beslutsordningen. Jag tycker att det är viktigt att detta blir klarlagt. Riksdagsbeslutet i dag medför alltså ingen ändring. Varje från prövning inte undantaget projekt kan av fallrättsägaren aktualiseras för utbyggnad. Detta prövas enligt vattenlagens regler av vattendomstolarna. Regeringen skall pröva tillåtligheten av vissa projekt. Regeringen kan också förbehålla sig rätten att pröva ett vattenföretags tillåtlighet om detta är av betydande omfattning eller av ingripande beskaffenhet. Regeringens behandling kan då utmyнна i att ett projekt som av vattendomstolarna ansetts tillåtligt ändå inte får utföras. Men prövningen kan också leda till att ett av vattendomstolen såsom icke tillåtligt ansett projekt får utföras. Detta beslut bygger i så fall på att regeringen utnyttjar dispensregeln i 3 kap. 3 § andra stycket vattenlagen. Enligt detta lagrum får – jag citerar ur bostadsutskottets betänkande på s. 7 – "företaget komma till stånd om regeringen finner att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Med anledning av lydelsen 3 § andra stycket anförde ett enligt jordbruksutskott (JoU 1982/83:30 s. 31) vid sin behandling av förslaget till vattenlag att det borde understrykas att varken regeringen eller övriga prövningsorgan har befogenhet att medge företag som strider mot de allmänna planeringssynpunkterna.

Dispensregeln i 3 § andra stycket tar endast sikte på de fall då ett vattenföretag inte ansetts otillåtligt redan på grund av att det strider mot allmänna planeringssynpunkter (1 §) eller fastställd plan (2 §)."

Utskottet har också enhälligt konstaterat i avsnitt 5.4.1 på s. 13 f.: "Det förhållandet att regeringen för riksdagen redovisat en plan innebär självfallet ingen förändring i prövningssystemet och dess grunder. Vattendomstolens prövning och en eventuell regeringsprövning enligt VL har inte förändrats vare sig genom regeringens förslag eller med anledning av nu föreliggande betänkande."

Genom detta konstaterande slår utskottet – och sedan också riksdagen – fast att det förhållandet att en förteckning över vattenkraftsprojekt redovisats till riksdagen inte innebär någon ändring av de kriterier som vattendomstolarna har att arbeta efter, ej heller att regeringen kan ta en utebliven reaktion från riksdagens sida till vissa projekt till intäkt för att tänja på dispensmöjligheterna. Ansvar för de beslut som fattas ligger således helt på domstolarna och regeringen.

Detta betyder också att det förhållandet att ett projekt finns med i regeringens förteckning inte innebär att det skall ges tillstånd till utbyggnad. På samma sätt kan projekt som inte finns med i denna förteckning komma till prövning och tillstånd till utbyggnad ges. Därför har utskottets majoritet inte gått in på en prövning av alla de projekt som i motioner endera föreslagits vara undantagna eller föreslagits tillkomma i förteckningen. Däremot är det självfallet så att ett riksdagsbeslut om undantagande från utbyggnad, t. ex. när det gäller Långan, kommer att vara ett direkt hinder för regeringen att ge tillstånd. Jag tycker att det är viktigt att detta är klarlagt och fastslaget i riksdagsbeslutet. Det bör också medföra att regeringen i samband med naturresurslagstiftningen tar upp till prövning vilka älvsträckor som skall vara skyddade. Det framhåller jag speciellt på grund av att riksdagen i den förteckning som regeringen har lagt fram undantar Långan, Haverö och Hylströmmen. Dessa riksdagsbeslut bör följas upp med definitiva ställningstaganden till om sträckorna skall ingå i de skyddade områdena eller ej. Riksdagens beslut skall vara sådant att antingen är sträckan genom lagstiftningen undantagen från utbyggnad eller också är det möjligt att pröva utbyggnaden av sträckan i en domstol eller hos regeringen. Något mellanting skall egentligen inte finnas. I samband med den prövningen kan man även ta upp andra projekt som inte är behandlade i propositionen, men som t. ex. har tagits upp i motioner. Utskottet har avhållit sig från att gå vidare med förändringar av riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och avvaktar den kommande propositionen om den lagstiftningen.

Jag vill göra en kommentar till Birgitta Dahls anförande. Energiministern konstaterade att det inte bara är fråga om att bestämma sig för vad man inte skall göra, utan man måste också bestämma sig för vad man skall göra. Riksdagens roll i detta sammanhang är faktiskt att fatta det helt avgörande beslutet om vilka älvsträckor och fall som inte får byggas ut, medan däremot tillståndsgivning för det som skall byggas ut är en sak som vattendomstolen och regering har att handlägga.

Jag går nu över till att tala om planens utformning och omfattning. Av vad jag har sagt framgår att uttrycket plan i detta sammanhang egentligen är felaktigt. Det hade varit riktigare att beteckna det som en förteckning över tänkbara projekt, möjliga att pröva för utbyggnad.

I vattenkraftsberedningen kom vi fram till en omfattande samstämmighet om att det gällde att göra en plan förhållandevis snäv. Vi fann att nivån 3,0 TWh borde ge tillräckliga marginaler för att uppnå en utbyggnad av ca 2,5 TWh. Denna omfattning bedömde vi dels vara möjlig att uppnå inom gällande riktlinjer och lagstiftning, dels motsvara den bedömning som riksdagen gjort om vattenkraftens roll i energiförsörjningen. Snävheten motiverades också av att det gällde att styra intresset från fallrättsägarnas sida till de minst kontroversiella projekten samt att stimulera till nyinvesteringar i befintliga kraftverk.

Centern har följt upp detta genom förslag om stöd till investeringar i minikraftverken samt om en ändring av vattenkraftsskatten så att investeringarna påskyndas i befintliga anläggningar. Ivar Franzén kommer senare under debatten att gå in på bl. a. de förändringar som vi föreslår i fråga om vattenkraftsskatten.

Energiministern nöjer sig inte med den nivå som vattenkraftsberedningen ansåg tillräcklig. Förteckningen skall kompletteras med en andra etapp för att nå upp till 3,8 TWh. Vi reagerar från centerns sida starkt mot detta. Det riktiga beslutet i dag hade egentligen varit att skjuta upp behandlingen av propositionen intill dess att regeringen redovisat vilka ytterligare projekt som skall vara med i förteckningen. Vår bedömning är att dessa projekt kommer att ha en mycket högre svårighetsgrad än de som i dag finns förtecknade. Man måste fråga: Gäller det att nu ta med Strängsforsen i Klarälven? Är det Mellanljusnan som skall ut ur lagskyddet mot utbyggnad? Är det projekt i Västerdalälven som skall gå samma öde till mötes, eller är det möjligen Sölvbacka som nu skall byggas ut? Energiministern har själv medverkat till att staten för stora pengar har löst till sig utbyggnadsrätten.

Utskottet har godkänt en skrivning som innebär att regeringen ges till känna att en utbyggnadsplan bör utformas så att den garanterar ett produktionstillskott från vattenkraften om minst 2,5 TWh. Det sker bl. a. med hänvisning till centerpartiets motion. Jag tycker faktiskt att det är rent ohederligt att göra detta tillkännagivande med hänvisning till vår motion. Vi har aldrig talat om en garanti för minst 2,5 TWh. Vi har gjort en bedömning och tror att det vore möjligt att nå denna nivå utan alltför stora konflikter med miljöintressena.

Av det jag redan har sagt framgår att vi gör den bedömningen att man kan nå upp till ca 2,5 TWh. Regeringens och utskottsmajoritetens skrivning går faktiskt på tvärs mot de regler som styr vattenkraftsutbyggnaden. Om prövningen i vattendomstolarna av alla projekt skulle medföra att endast, som exempel, 2 TWh är tillåtligt, kan inte regeringen använda dispensregeln för att ge tillstånd till ytterligare 0,5 TWh. Den väg man i så fall måste gå är att ändra vattenlagen eller upphäva skyddet för några i dag skyddade sträckor. Ett beslut om, såsom propositionen uttrycker det "minst 66 TWh" eller, som

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

utskottsmajoriteten formulerar det, "minst 2,5 TWh i tillskott", betyder därför inte att vattenlagens regler kan sättas ur spel.

Centern tycker att det är bra att vi i utskottet har enats om vissa undantag – Långan, Haverö och Hylströmmen. Vi hade också gärna sett att vi hade kunnat enas om Ammeråns överledning. Den utredning som nu föreslås före ett slutligt beslut är till sin karaktär sådan att den uteslutande skall göra en utbyggnad lättare att acceptera på lokalt plan.

Vi menar, såsom vi anført i reservation 22 om vattenutbyggnadens roll i Jämtlands län, att en mer allsidig utredning borde komma till stånd. Jämtlands län har under de år som gått sedan Selstedts och Ekströms utredningar genomfördes satsat stort på utbyggnad av turismen som en näringsgren. Det gäller inte enbart vintersport utan även verksamheter under andra delar av året. Våldigt mycket av denna utbyggnad och av det som planeras i framtiden bygger på tillgången till ett antal fiskevatten. Centern menar därför att denna nya näringsgrens roll inte getts tillräcklig tyngd i avvägningen mellan utbyggnad och bevarande. Detta borde speciellt ha tagits fram så att riksdagen fått ett bättre underlag för ställningstagande till vilka projekt som bör skyddas. Vi har därför till betänkandet fogat särskilda reservationer beträffande Ammeråns överledning, Härkan och Hamre, som samtliga är projekt i Jämtlands län.

Herr talman! Vattenkraften fyller en viktig roll i vår energiförsörjning. Vattenkraftsbyggandet skapar sysselsättning, vilket är betydelsefullt både på de orter där man utför bygnadsarbetet och vid de industrier som tillverkar materiel av olika slag.

Men vi har byggt ut mycket av vår vattenkraft i Sverige. Vattenkraftsberedningen beräknade att utanför de fyra huvudälvarna fanns högst 5 TWh att pröva. En del av dessa projekt faller bort av kostnadsskäl, en del kan bli aktuella långt fram i tiden, och en del faller bort av bevarandeskäl.

Eftersom det i många län och kommuner har gjorts mycket omfattande utbyggnader, är det fullt förståeligt om motståndet mot ytterligare vattenkraftsutbyggnad är stort och engagerar människor på dessa orter mycket starkt. Detta är en verklighet som vi har anledning att ta mycket stor hänsyn till. För den skull anser centern att regeringen inte kan, utan att med maktspråk köra över starka opinioner, uppnå mer än ca 2,5 TWh. Vi vill alltså inte medverka till den ytterligare utbyggnad eller det felaktiga val av projekt som regeringens förslag om en plan på 3,8 TWh innebär och som utskottsmajoritetens ställningstagande medför.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2, 3, 4, 5, 14, 16, 20, 22 och 23.

Anf. 3 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Den korta tid en generation lever på vår jord har den möjlighet att använda naturens gåvor för att överleva och för att föra utvecklingen framåt. En del har vi bara fått till låns. Vi måste lämna vidare till dem som kommer efter oss. Även kommande generationer måste få ta del av

rikedomen i orörd natur. Det är så ytterst litet som det finns kvar att lämna vidare.

Detta måste vara en grundläggande uppfattning när man diskuterar och beslutar om fortsatt utbyggnad av vattenkraften i vårt land. Vi har från folkpartiet i debatt efter debatt hävdat att marginalerna för vad vi kan tillåta för ytterligare utbyggnad har blivit snävare och snävare.

Två viktiga beslut som fattas av Sveriges riksdag har därför för oss folkpartister varit beslut som inte får rivas upp. Det ena är riksdagsbeslutet 1977 om att inom ramen för den fysiska riksplaneringen undanta ett antal älvar och älvsträckor från utbyggnad. Det andra är att målet för vad vattenkraften skall bidra med till vår energiförsörjning skall ligga fast.

Socialdemokrater och moderater röstade våren 1982 igenom ett förslag om en översyn av hur vi skulle nå målet 66 TWh. Vi framförde från folkpartiet här i riksdagen tillsammans med centern och vpk att en sådan utredning om möjligheten att öka vattenkraftstillskottet inom den närmast obefintliga sektor där ingrepp kunde göras utan skador på miljön var omotiverad. Vi framhöll också med skärpa att gällande riktlinjer för den fysiska riksplaneringen borde ligga fast. Det låg nämligen i luften den gången att man ansåg att det inte gick att klara det målet inom ramen för FRP.

Detta intryck förstärktes när Birgitta Dahl efter regeringsskiftet 1983 entledigade Per Wramner, som fått i uppdrag av dåvarande bostadsminister Birgit Friggebo att utreda frågan – med direktiv som låg klart i linje med vår uppfattning att 66 TWh var taket och att någon utbyggnad av de skyddade vattnen inte var aktuell. Förslaget från den utredning som sedan tillsattes – med nya direktiv – avvaktades säkert med lika stor spänning av oss som slår vakt om de långsiktiga bevarandeintressena som av dem som vill exploatera och bygga ut.

Beredningens förslag var inte någon överväldigande seger för naturvårdens intressen men med några undantag var förslaget acceptabelt. De undantag vi ansåg behövde göras fanns angivna i en reservation av folkpartiledamoten Per Wramner.

När sedan regeringens förslag lades fram för riksdagen var det inte bara ett slag i ansiktet på naturvårdens intressen – det var ett klart underkännande av beredningens arbete och förslag. När energiminister Birgitta Dahl sträckte ut handen var det inte för att gå naturvårdsopinionen till mötes utan för att slänga beredningens förslag i papperskorgen.

Beredningens majoritet föreslog en plan för utbyggnad av vattenkraften med sammanlagt ca 3 TWh. Med den planen kunde resultatet bli de önskade 2,5 TWh. Förslaget möjliggjorde att man sparade värdefulla älvar och älvsträckor. Birgitta Dahl slöt i sin proposition upp bakom den av moderaten i utredningen förordade högre nivån. Planen skulle enligt förslaget omfatta 3,8 TWh.

Energiministerns förslag har två delar. I den ena delen namnges projekt som genom utbyggnad skall kunna ge 2,9 TWh. Den andra delen bör enligt förslaget vara en plan som ger ett tillskott av 0,9 TWh. Innehållet i denna

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

andra del-bör enligt regeringen presenteras i en energipolitisk proposition våren 1985.

Vi här från folkpartiet motsatt oss både omfattning och tillvägagångssätt. Vi anser att vattenkraftsberedningens förslag och de av oss i vår motion framlagda förslagen är väl underbyggda och genom sitt genomförande kan ge oss det tillskott vi behöver för att nå det av riksdagen uttalade målet för vattenkraftsutbyggnad.

De skäl för sina förslag som energiministern framfört är oacceptabla. Man kan, när man lyssnar på statsrådet, få uppfattningen att vi hotas av en svårartad elbrist 1990. Detta är inte riktigt. De närmaste tio åren kommer vår elbalans att vara stark – det säger t. o. m. statens energiverk.

De argument som framförs med störst kraft från regeringen gäller sysselsättningen och behovet av att kraftindustrin skall kunna behålla sin kompetens.

Inte heller dessa argument håller för en granskning. Redan vattenkraftsberedningens förslag och de förslag vi från folkpartiet för fram skapar sysselsättning. Och det är bra! Vi folkpartister anser däremot att sysselsättningsskålen aldrig får leda till att vi accepterar kraftbyggen som är miljöpolitiskt oacceptabla. Skålen till detta är många.

Bevarandet av det återstående oersåttliga vi har kvar i vårt land är ett tungt skål.

Ett annat är att det som skapas är tillfålliga jobb, jobb som oftast inte ges till de människor vilkas narmiljö förstörs. Däremot försvinner arbetstillfållen bl. a. i renskötsel, skogsbruk och turism. Resultatet blir klart negativt.

Kraftenergikompetensen då? Som jag redan nämnt kommer utbyggnad att ske. Är det större projekt som leker i hågen på företrådere för kraftindustrin och vissa politiker? Någon eller några av våra fyra outbyggnade ålvar?

Man behöver inte ha särskilt livlig fantasi för att känna hotet som överhängande: kongressbeslut hos socialdemokraterna om att bygga ut Kalix ålv, socialdemokratiska kommunalråd som går ut och föreslår utbyggnad av Pite ålv, enskilda riksdagsledamöter som kastar blickar på Vindelålv. Visserligen har Birgitta Dahl i dag talat om eftergifter, men framtiden – hur ser den ut?

Vi framhåller med skårpa att en plan som beråknas ge 3,0 TWh är tillråcklig för att nå nivån 2,5 TWh. Alla andra förslag syftar till större miljöförstöring och är ett hot mot våra skyddade ålvar och ålvstråckor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Åven den plan som nu ligger klar med namngivna objekt innehåller ålvstråckor som vi vill undanta från utbyggnad. Under arbetet i vattenkraftsberedningen reserverade sig Per Wranner mot förslaget om utbyggnad av Hotagstråmmen. Ett antal remissinstanser har också avstyrkt förslaget.

Jag har under beredningsarbetets gång i utskottet stärkts i min uppfattning att reservationen i utredningen var välgrundad och att Hårkan bör få fortsåtta att vara en del av vår orörda natur. En utbyggnad skulle ge ofantliga miljöskador. De satsningar som gjorts på att lansera Krokoms kommun som en "fiskekommun" skulle slås sönder. De arbetstillfållen som därigenom

bortfaller är fler än de som skapas kortvarigt under en utbyggnad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 3.

På liknande sätt har de skäl som tidigare framfördes för ett avstyrkande av Ammeråns överledning framstått som allt hållbarare. De lokala rösterna är klara och entydiga. Det finns inte heller några fakta presenterade som styrker att effekt och modernisering av befintliga kraftverk kan åstadkommas endast genom att överledningen byggs. Projektet Ammeråns överledning bör därför inte ingå i planen. Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Under remissbehandlingen har också framkommit att en utbyggnad av Hamre i Härjeån skulle medföra stor miljöpåverkan. Eftersom det tillskott en utbyggnad av Hamre ger inte står i proportion till de skador som vållas, bör Hamre utgå ur planen. Jag yrkar bifall till reservation nr 5.

Gemensamt för dessa projekt är att de alla ligger i Jämtlands län. I detta län, där industritraditionen är svag och där turismen i stället är ett livsvillkor, får inga nya stora ingrepp göras. 87 % av vad som är möjligt att bygga ut är utbyggt. Länet har givit sitt tillskott. Nu måste det ges möjlighet att spara den lilla rest av orörd natur som finns kvar. För den fortsatta utvecklingen anser vi det viktigt att effekten av vattenkraftsutbyggande för Jämtlands län utreds. Jag yrkar bifall till reservation nr 22.

Folkpartiet, som anser att beslutet om undantaget från utbyggnad av våra fyra orörda älvar är orubbligt, mötsätter sig också förslaget som det nu ligger om effektivisering av Sikfors i Pite älv. Redan när förslaget framfördes av vattenkraftsberedningen, anförde folkpartiets representant att projektet måste modifieras så att det kan förenas med gällande riktlinjer. Detta innebär att man kan räkna med bara hälften av det i propositionen beräknade energitillskottet.

Om regeringens förslag godtas, kommer det att uppstå skador som är oacceptabla från miljösynpunkt. Det kan också vara första steget till en heexploatering, det första steget för en fortsatt utbyggnad av en av våra huvudälvar. Det är inte första gången man försöker kringgå fattade beslut genom det vi kallar kronärtskockstaktiken: en bit i taget tills älven är förödd.

Folkpartiregeringen avvisade 1977 ett projekt om utbyggnad av Klippen i Ume älv. De skäl som då fanns, nämligen de stora miljöskador som skulle bli följden, är oförändrade. Projektet bör utgå ur planen.

Så bör även Fliseryd i Emån. Emån är det sista återstående vattendraget i Sydsverige som fungerar ekologiskt. Det finns god dokumentation på de skador en utbyggnad skulle ge. Jag vill endast nämna några tunga skäl för bevarande. Malen, som är ett av våra utrotningshotade djur, har sina bästa överlevnadsmöjligheter knutna till Emån. Emån behövs för ett bibehållet laxbestånd i Östersjön och är dessutom värdefull som fiskevatten med lax och havsöring.

Till sist i denna omgång, herr talman, motsätter vi oss också förslaget om utbyggnad av Van i Vanån. Van är undantagen enligt FRP-riktlinjerna och bör undantas även i fortsättningen. Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Vi har från folkpartiet krävt att riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen skall lagregleras. Den förra regeringen remitterade ett förslag om sådan

åtgärd till lagrådet. Den nuvarande regeringen återkallade förslaget. Detta är beklagligt.

Folkpartiet har sedan återupprepat sitt förslag, senast i motionen med anledning av den proposition som vi nu behandlar. Det finns starka skäl för vårt krav. Det kommer ständiga propåer om utbyggnad av undantagna älvar och älvsträckor. Riktlinjerna tycks inte tas på allvar. Man tycks tro att de är uttryck för tillfälliga restriktioner. Enda sättet att få beslut som betraktas som definitiva tycks vara en lagreglering. Vi får aldrig betrakta de nu undantagna älvarna som en utbyggnadsreserv. Kompromissernas tid är förbi. Vi kan inte offra något av det som nu finns kvar.

Eftersom förslaget om naturresurslag kommer att föreläggas riksdagen för beslut under hösten och denna lag kommer att innebära ett lagstadgat skydd för älvarna, har jag inte yrkat bifall till vårt motionskrav utan endast fogat ett särskilt yttrande till betänkandet. Vårt krav ligger dock fast: Våra outbyggda älvar måste ges ett lagstadgat skydd.

Som grund för vårt ställningstagande ligger först och främst övertygelsen att målet för vattenkraftsutbyggnaden kan nås, utan att de älvar och älvsträckor som har stort bevarandevärde tas i anspråk. Vi anser att man med tillskott från minikraftverk, vardagsrationaliseringar och utbyggnad av en del projekt, som vi föreslår men som inte finns med i regeringens förslag, kan nå det uppsatta målet. I reservationerna nr 9 och 10 namnger vi sådana projekt. Bifall till reservationerna.

I alla de fall vi yrkat avslag på framlagda förslag om utbyggnad har miljö- och naturvårdsintressen tillsammans med skyddet av kulturminnen vägt tungt. Vid genomförande av många av de föreslagna utbyggnaderna skulle också samerna och rennäringen drabbas hårt. Vi anser från folkpartiet att det är oacceptabelt att vi genom beslut och ingrepp ytterligare begår övergrepp mot våra samer.

Vi anser därför att resultatet av samerättsutredningens arbete bör avvaktas innan beslut fattas om utbyggnader som kan ha negativa effekter på renskötseln. Jag yrkar bifall till reservation nr 23.

Dagens förslag till beslut har trots allt några ljuspunkter.

Utskottet har tillstyrkt vårt motionsyrkande om att Haverö strömmar skall undantas. Haverö strömmar tillhörde de älvsträckor folkpartiets representant i vattenkraftsberedningen ville undanta. Det är därför glädjande att denna uppfattning nu omfattas av samtliga partier. Ett annat positivt resultat av utskottsbehandlingen är att förslaget om utbyggnad av Nedre Långan och Hylströmmen avvisas.

Långan har på sätt och vis blivit en symbol. Förslaget var en chock när det kom. Det var helt ofattbart att statsrådet kunde föreslå en utbyggnad som avvisades av en enig vattenkraftsberedning. Den massiva folkopinion som finns mot utbyggnad gav sig till känna direkt efter att förslaget lagts. Den är ett bevis på hur man både med känsla och med väl underbyggda argument kan föra fram sin åsikt. Den dokumentation som presenterades borde f. ö. ha varit välkänd för den som skrev och den som lade fram förslaget.

Långan har prövats tidigare. Helt riktigt beslöt den dåvarande regeringen

att avslå ansökan. Låt Lången leva! ljöd då som ett manande rop. Samma ord har klingat nu igen. Dagens beslut måste betyda att Lången alltid skall leva till glädje för de människor som bor där uppe, till glädje för oss alla som kan uppleva orörd natur genom att besöka Lången.

Jag bär med mig en mening, yttrad av bondhustrun vid en av gårdarna på Litsnäset. Vi stod tillsammans och tittade ut över den del av Indalsälven som i reglerat skick flöt nedanför gården. Hon sade: Att landskapet är förändrat har jag till slut vant mig vid, men jag vänjer mig aldrig vid att forsen tystnat.

Låt oss alltid minnas: En älv som byggs ut och förstörs kan vi aldrig få tillbaka. Fritt strömmande vatten får inte bli en historisk parentes. Även de generationer som kommer efter oss har rätt att njuta av orörd natur. Därför vill folkpartiet låta älvorna leva.

Anf. 4 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Regeringen och bostadsutskottets socialdemokrater och moderater har nu lämnat öppet för en vattenkraftsutbyggnad som går långt utöver den som det rätt en bred politisk enighet om och som senast kom till uttryck i vattenkraftsberedningens förslag. På avgörande punkter går majoriteten nu emot tre av riksdagspartierna, nämligen centern, folkpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Det är svårt att tro på allvaret i upprepade deklamationer från regeringshåll om att en förutsättning för genomförande av energipolitiken är bred politisk enighet.

I propositionen anför inga rimliga skäl för att frånga vattenkraftsberedningens betänkande och höja utbyggnadsnivån från 2,5 TWh till 3,5 TWh ytterligare vattenkraft under den närmaste tioårsperioden.

Regeringen föreslår en ökning av vattenkraftsberedningens utbyggnadsplan från ca 3,0 till 3,8 TWh. Beredningens förslag var en utbyggnad med 2,5 TWh, men man tog även med en marginal på ytterligare ca 0,5 TWh med tanke på bl. a. vissa kontroversiella projekt.

Det är en händelse som ser ut som en tanke, att regeringen i propositionen har lagt sig väldigt nära kraftindustriintressena då det gäller föreslagen plan och att man har hamnat på den nivå som krävdes i en moderat reservation i vattenkraftsberedningen.

Regeringens utbyggnadsförslag är, med hänsyn även till de tilläggsuppdrag som tidigare gavs till 1981 års energikommission, ett svek mot alla de krafter som gemensamt arbetat för att skapa en så bred politisk enighet som möjligt om vattenkraften och som kom till uttryck i kompromissen i vattenkraftsberedningen. De enda som kan känna sig nöjda med regeringsförslaget är kraftindustrin och moderata samlingspartiet.

Läget beträffande vattenkraftsutbyggnaden har försvårats och förvärrats, och risken är nu att en satsning på modernisering och ombyggnad av befintliga kraftstationer, på effektutbyggnader för att få ut mera av vattenkraften och på nyutbyggnad av i stort sett okontroversiella projekt försvåras.

Den höjda utbyggnadsnivån försvårar också avvecklingen av kärnkraften, eftersom den ökar Sveriges elberoende. De 3,5 TWh skall ju byggas ut

samtidigt som kärnkraften är i full produktion. Energiminister Dahls argument att utbyggnaden skall ses som ett led i kärnkraftsavvecklingen är enligt vår uppfattning missvisande.

Vi måste våga ta ställning – sade Birgitta Dahl i sitt anförande. Det är varken särskilt modigt eller kraftfullt att lägga fram förslag som klart äventyrar bevarandet av värdefulla kvarvarande älvsträckor och som på nytt skapar stor oro och osäkerhet bland de hundratusentals människor i våra älvdalar som invaggats i förhoppningar om att få lugn och ro under den närmaste tioårsperioden.

Fortfarande råder stor osäkerhet om den plan som behövs för att uppnå ett uppsatt mål om 66 TWh/år. Ingenting har egentligen framkommit som motsäger vad Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI) i tidigare utredningar sagt, att det troligen inte behövs något ytterligare tillskott för att uppnå 66 TWh/år.

Tvärtemot finns det skäl att påstå att SMHI:s bedömning är i underkant. SMHI har nämligen i sina beräkningar använt dagens verkningsgrader i vattenkraftverken, som är onödigt låga på grund av att vattenkraften f. n. körs som toppkraft. Det innebär att kraftverken "gasar och bromsar" betydligt hårdare för att anpassas till den växlande konsumtionen jämfört med när vattenkraftverken på 1960-talet kördes som baskraft till industrin. Vid körning som baskraft kan man uppnå en jämn och hög verkningsgrad i vattenkraftverken. Mycket talar för att elvärmen avvecklas samtidigt med kärnkraften. Därigenom skulle vattenkraften åter bli baskraft i det svenska elkraftssystemet och verkningsgraden i kraftverken öka. Elproduktionen ökar därmed sannolikt med några TWh utöver SMHI:s bedömning.

En slutsats av den rådande osäkerheten och oenigheten om normalårsproduktionen vid landets vattenkraftverk är att alltför detaljerade uppgifter om denna inte kan läggas till grund för en ytterligare utbyggnad av vattenkraften. Därför är det inte heller rimligt att på så lös grund dra slutsatsen, att det behövs ett produktionstillskott utöver de 2,5 TWh som vattenkraftsberedningen kommit fram till. Av detta följer också att det – som vpk föreslår – bör vara möjligt att undanta ett antal utbyggnadsobjekt och ta hänsyn till oersättliga natur- och miljövärden som finns i helt eller delvis outbyggda älvar och älvsträckor.

I vattenkraftsberedningens betänkande Vattenkraft (SOU 1983:49) har vpk:s representant utförligt redovisat sin uppfattning och ett alternativt planförslag (s. 101–106) som i huvudsak utgår från älvarnas bevarandevärden. Jämfört med beredningens plan har undantagits ett femtontal värdefulla älvsträckor från utbyggnad. Vidare har frågan om nödvändiga styrmedel berörts och exempel getts på detta. Ekonomiska aspekter och sysselsättningsaspekter tas även upp, och det framgår där bl. a. att alternativförslagen kan bli både ekonomiskt lönsamma och ge flera arbetstillfällen. Där framhåller vpk också, att man ur samhällsekonomisk synvinkel bör väga in bevarandevärdet hos älvsträckor som man kan undvika att bygga ut liksom de ökade sysselsättningseffekter som fås av effektiviseringar och minikraftverk jämfört med kraftverk i outbyggda älvsträckor.

Vpk motsätter sig förslaget att investeringsfonden normalt skall få utnyttjas för ny- eller reinvesteringar i vattenkraft t. o. m. år 1990. Vi accepterar dock att investeringsfonden får användas för reinvesteringar projekt där kostnaden överstiger 3 kr./nyvunnen kWh. Vpk motsätter sig också förslaget att frånta riksdagen inflytande över Vattenfalls investeringar i vattenkraftverk mellan 1,5 och 8 MW.

Om man inte önskar en helt marknadsstyrd utveckling på energiområdet – innebärande att man vet mycket litet om var man hamnar – är det nödvändigt att använda vissa styrmedel. Så görs ju redan exempelvis för att reducera oljeanvändningen. En så omfattande omställning som utmönstringen av kärnkraften innebär fordrar med säkerhet vissa ytterligare styrmedel, om det skall finnas garantier för att vi verkligen styr mot målet. Styrmedel kan vara av de mest skilda slag: information, priser, skatter, avgifter, planering, subventioner, lagar osv.

Vattenkraftsberedningens förslag utgör alltså utgångspunkten för vpk:s motionsförslag om fortsatt vattenkraftsutbyggnad under minst den närmaste tioårsperioden. Dessutom aktualiserar vi förslag som finns upptagna i Göran Bryntses särskilda yttrande i beredningens betänkande, med någon smärre förändring. Konkret innebär detta att vi ansluter oss till de objekt som ingår i vattenkraftsberedningens plan i klass 0, vilket beräknas ge 737 GWh, och i klass A, utom Härjeåsjön och Smedjemorasjön samt Van, som svarar mot 413 GWh.

Vi föreslår dessutom ett antal projekt i klass 0 som gäller ytterligare om- och tillbyggnader med tillsammans 639 GWh. Vidare ett antal s. k. vardagsrationaliseringar, tidigare aktualiserade av Svenska kraftverksföreningen, på tillsammans 250 GWh. Vpk aktualiserar också ett antal relativt okontroversiella nybyggnader i klass A på tillsammans 131 GWh. Vpk tar i sitt förslag upp även några i viss mån kontroversiella älvsträckor, klass B, på tillsammans 326 GWh samt ett tillskott av minikraftverk med 500 GWh. Totalt redovisas i planförslaget 2 996 GWh, dvs. avrundat 3,0 TWh. Samtliga objekt finns förtecknade i vpk:s partimotion nr 2826, och i bostadsutskottets betänkande finns de redovisade i utskottstext och reservationer.

Grundvalen för den framtida elförsörjningen är, liksom tidigare, vattenkraften. Det tidigare uttalade målet om 66 TWh kan uppnås genom de förslag som tas upp i vpk:s motion. De i 1977 års beslut rörande fysiska riksplanen undantagna, hittills outbyggda, fyra huvudälvarna måste också i framtiden fredas från exploatering. Samma gäller de i beslutet och senare beslut innefattade älvsträckor som också har stort bevarandevärde. Vi föreslår i vår motion att ytterligare åtta av de mest skyddsvärda älvsträckorna skall undantas enligt den fysiska riksplanen. Det gäller: Vojmån i Ångermanälven, nedre Ammerån, nedre Långan och Hårkan i Indalsälven, Haverö, Sölvbacka och Hamre i Ljusnan och Strängforsen i Klarälven.

En rad projekt som ingår i den av regeringen framlagda vattenkraftsplanen och som inte finns med i vpk:s alternativa plan föreslår vi skall utgå. Det gäller följande:

Råneälven, Klippen i Umeälven, Skinnmuddselet, Stennäs och Upp-

ströms Björnafallet i Gideälven, Hinnsjöån i Nätraån, Vojmån och Meåforsen i Ångermanälven, Ammeråns överledning och Långan i Indalsälven, Haverö, Hamre, Härjeåsjön och Smedjemorasjön i Ljusnan, Hylströmmen i Voxnan, Brunnsberg och Van i Dalälven, Vårsjö i Klarälven, Hallstahammar i Kolbäckån och Fliseryd i Emån.

Herr talman! Under allmänna motionstiden i år har vpk-ledamöter väckt olika motioner med anknytning till vattenkraftsutbyggnaden. I motion 1057 föreslås att Ammeråns överledning till Gesunden i Indalsälven inte skall komma till utförande. Förslaget om sådan överledning, som nu finns upptaget i regeringens utbyggnadsplan, är det förslag som näst Långans utbyggnad har väckt det starkaste motståndet.

I vattenkraftsberedningens betänkande anförts i de s. k. älvvisa kommentarerna som en förutsättning för utbyggnad "att inga andra alternativ, dvs. utan överledningen, finns för att få till stånd om- och tillbyggnader av stationerna Krångede-Stadsforsen".

Förutsättningarna har sedan genom en förändring av ägarintressena radikalt förändrats så att man kan genomföra effektiviseringar i berörda kraftverk på sträckan Krångede-Stadsforsen i Indalsälven utan att behöva överleda Ammerån.

I motion 1983/84:1040 föreslogs åtgärder i syfte att föra Edeforsens kraftverk i Mellanljusnan till statens vattenfallsverk från AB Hälsingekraft. En sådan åtgärd och en effektivisering av Edeforsen stämmer med de löften som linje 2 gav inför folkomröstningen om kärnkraften, nämligen att samhället skall ha ett huvudansvar för elproduktionen och att tillkommande kraftproduktion skall ägas av stat eller kommun. Ett överförande av Edeforsens kraftverk i samhällets ägo skulle också ge större förutsättningar för att undvika kontroversiella om- och utbyggnader.

I motion 1983/84:723 föreslås att Strängsforsen i Klarälven skall undantas från utbyggnad. De åtta kraftverk som finns i Klarälven skulle genom en ombyggnad och effektiviseringar tillsammans kunna ge mera tillskott av el än vad en utbyggnad av Strängsforsen skulle ge. Även här finns som i så många andra fall en mycket stark opinion mot utbyggnad.

Bertil Måbrink och Jörn Svensson har i en näringspolitisk motion, 2478, gällande Gävleborgs län aktualiserat frågan om effektivisering och modernisering av ett antal större och mindre vattenkraftverk i länet som skulle innebära ett ökat elproduktionstillskott och nya jobb.

Några av mina partikamrater kommer senare i olika inlägg att kommentera en del av vpk:s motionsförslag.

Jag har tidigare i mitt anförande berört frågan om samhällsinflytande och styrmedel som nödvändiga inslag i energipolitiken. Det är nödvändigt att etablera en samhällelig energipolitik där hushållningen med energi är ett huvudelement och där frågan om nya elproduktionsanläggningar generellt sett aktualiseras först när alla hushållningsresurser är uttömda.

I en samhällelig energipolitik, med utgångspunkt i bl. a. miljökrav som medför starka restriktioner då det gäller vad som skall ersätta kärnkraft, är varje onödig eller onödigt hög energianvändning en negativ faktor. Elkraft är

en universalenergi som kan användas för många skilda ändamål, vilket energiministern i sitt anförande var inne på. Den är nödvändig för att driva motorer, maskiner och redskap av olika slag, den är nödvändig inom elektrotekniken, den behövs inom vårt elektrifierade trafikväsen och för belysningen.

Däremot är det inte nödvändigt, och med hänsyn till kärnkraftsavvecklingen inte önskvärt, att låsa väldiga mängder elkraft i uppvärmning av bostäder och lokaler.

Under den aktuella avvecklingsperioden fram till år 2010, dvs. om 20–25 år, kommer i stort sett alla eldrivna maskiner och apparater att bytas ut. Alla kvarvarande hushållsapparater – spisar, kylar, frysar, tvättmaskiner, osv. – kommer att bytas ut successivt och har om 25 år ersatts av helt andra. Om man då systematiskt installerar maskiner som är elsnåla multiplicerar man en hushållningseffekt som sammanlagt blir mycket omfattande. På samma sätt sker inom industrin – nya energisnåla processer introduceras och strukturella förändringar i riktning mot mindre energitung industri genomförs. Sådana förändringar, liksom förändringar inom övrigsektorn i samma riktning, gör att förutsättningarna för att nedbringa elanvändningen bör vara goda.

Att utforma elsystemet utan kärnkraft handlar sålunda inte om att producera el för industri, handel, service eller hushåll. Alla dessa elspecifika ändamål kan tillgodoses med vattenkraft och mottryckskraft. Att ersätta kärnkraften handlar då främst om att välja uppvärmningsform för byggnader. Det innebär samtidigt att av ytterligare nyinvesteringar i elproduktion – i första hand för att tillgodose uppvärmningsändamål med utnyttjande av t. ex. kondensanläggningar – bara ca 35–40 % av det använda bränslets energiinnehåll kan vidarebefordras i form av el och faktiskt komma till användning i uppvärmning.

Jag har, herr talman, uppehållit mig vid detta också med den utgångspunkten att det är viktigt att se sammanhangen och inte bara tala om vattenkraften och vattenkraftsutbyggnaden utan att göra dessa kopplingar.

En betydande minoritet i bostadsutskottet anser inte att den plan som socialdemokraterna och moderaterna har antagit är acceptabel eller nödvändig för vårt kommande behov av elenergi. Planen är inte heller acceptabel då det gäller de bevarandevärden som majoriteten så dåligt slår vakt om. Tre partier – centerpartiet, folkpartiet och vpk – står fast kring vattenkraftsberedningens breda politiska kompromiss. De avvikelser som görs från regeringsförslaget – det gäller Lången, Haverö och Hylströmmen – är bra, men detta är närmast föranlett av starka lokala opinioner och av att en majoritet genom motioner eller på annat sätt klargjort att man inte går med på dessa projekt.

Utskottsmajoriteten talar om handlingsfrihet och om största möjliga hänsyn till miljöaspekter, medan man i själva verket nästan helt struntat i de berörda människornas i älvdalarna handlingsfrihet och i omistliga miljövärden. Vad man nästan uteslutande tillgodoser är kraftindustrins handlingsfrihet och ekonomiska vinstintressen. Hundratusentals människor får nu fortsätta att leva under hotet om fortsatta utbyggnader och får inte det lugn

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

och den ro som ett förslag om en mera begränsad utbyggnad under den närmaste tioårsperioden skulle ha gett.

Jag yrkar bifall till de reservationer som är fogade till bostadsutskottets betänkande nr 30, där mitt namn återfinns.

Till sist ett par kommentarer till det som Birgitta Dahl sade i sitt anförande. Hon sade att man inte kört över vare sig vattenkraftsberedningen eller övriga partier. Det här är egentligen en fråga om ordval. Ett faktum är att regeringen har gått betydligt längre än vad det funnits en bred politisk enighet om.

Birgitta Dahl sade vidare att förutsättningen för att vi skall lyckas när det gäller energipolitiken är att de partier som stod bakom linje 2 och 3 i folkomröstningen ställer upp. Det är riktigt, men glöm då inte bort, Birgitta Dahl, att ta hänsyn till de övriga tre partier som stod bakom linje 2 och 3, dvs. folkpartiet, centern och vänsterpartiet kommunisterna.

3,8 TWh ger större utrymme, sade Birgitta Dahl, för att ta hänsyn till olika intressen vid prövning av utbyggnad. Jag kan, herr talman, inte låta bli att göra den reflexionen att det naturligtvis är mycket bra att nästa år – 1985, då det är valår – ha en så stor marginal som möjligt. Det ökar naturligtvis möjligheterna för Birgitta Dahl och övriga inom regeringspartiet att resa runt i landet, tillfredsställa olika lokala opinioner och intressen och säga: Se här, så här generösa är vi från regeringens sida. Det här skall vi ändra på. Det här lovar vi att klara.

Det är inte utsagt, men jag tror att det nog ligger en del i att det är detta man har tänkt på när man eftersträvar en så stor och bred marginal i ett läge där det inte finns något verkligt behov av en sådan marginal.

Anf. 5 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Att föreslå projekt som skall ingå i en plan för vattenkraftens fortsatta utbyggnad är en av de svåraste uppgifter man kan få sig förelagd. Dels därför att så många människor engagerar sig så starkt för bevarandet av älven i hembygden, dels också därför att detta är ett område där man måste känna sig övertygande säker innan beslut fattas. Varje utbyggnad av en älv är i naturens egen mening oåterkallelig.

För att så här inledningsvis återge några intryck av propositionen, så är utbyggnaden av vattenkraften ett av de lämpligaste områdena för en bred politisk samling. Det kunde vi också uppnå i vattenkraftsberedningen. Under stor enighet kunde vattenkraftsberedningen föreslå en plan omfattande ca 3,1 TWh och siktande på en effektiv utbyggnad av ca 2,5 TWh. Vi höll oss då till projekt utanför den fysiska riksplaneringen. Vattenkraftsberedningen bedömde i sitt planförslag en produktionskostnad på högst 3 kr. per kWh som acceptabel.

Enigheten från vattenkraftsberedningen har i någon mån luckrats upp under den tid det har tagit att baxa ärendet hit. Men i själva verket bygger regeringens proposition i allt väsentligt på vattenkraftsberedningens planförslag.

Kerstin Ekmans påstående att regeringen har kastat vattenkraftsbered-

ningens förslag i papperskorgen är alltför fantasifullt för att tas på allvar. I motsats till centern och vpk har folkpartiet nu inte lämnat några konkreta bidrag till lösningen av energifrågorna på sikt.

Kerstin Ekmans påstående att regeringens förslag är ett slag i ansiktet på naturvårdsintressena innebär att hon inte har tagit någon som helst del av eller intryck av de starka miljökrav som ställs upp i regeringens proposition. Jag skulle gärna vilja säga till Kerstin Ekman att jag inte är säker på att denna debatteknik ens har någon framgång ute bland alla dem som är verksamma i arbetet för att bevara sina älvar. En liten påminnelse kan vara på sin plats. Älvräddarnas organisation uttalade sig på ett sätt som bara kan uppfattas som positivt när bostadsutskottets betänkande blev känt.

När det gäller planens omfattning och i fråga om valet av enstaka projekt görs det i propositionen avvikelser gentemot vattenkraftsberedningen. Förslaget att nedre Långan skulle tas med i planen har av utskottet ersatts med Härkan. Vidare har Haverö undantagits i utskottets betänkande. Hylströmmen och Hylsjöns reglering föreslås inte nu ingå i planen. Också i fråga om Ammeråns överledning förordar utskottet ytterligare överväganden.

Jag vågar därför påståendet att det på de flesta väsentliga områdena råder en bred enighet också inom bostadsutskottet. Detta kan möjligen motsägas av antalet reservationer. Till betänkandet har nämligen fogats 23 reservationer och 5 särskilda yttranden. Några av de invändningar som reservanterna riktar mot utskottets betänkande är annars frågor som man tidigare kunnat enas om i vattenkraftsberedningen. Jag tvekar inte heller att säga att som bostadsutskottets betänkande har utformats har det nästan på varje punkt en anslående likhet med den plan som togs fram av vattenkraftsberedningen.

Jag förstår därför inte Tore Claesons inlägg, där han flera gånger upprepade att förslaget skapar osäkerhet och oro ute i bygderna. Om vi som sysslar med dessa frågor hjälps åt att ge debatten litet mera sans och måtta skulle det också öka trovärdigheten för de politiska partiernas agerande.

Låt mig något beröra några reservationer där centern, folkpartiet och vpk har enats. Det är planens omfattning som främst har kritiserats. I regeringens förslag finns en bredare marginal än vad vattenkraftsberedningen kom fram till. Det föreslås att planen skall omfatta ca 3,8 TWh/år – ca 3 TWh tas upp i den plan med namngivna projekt som presenteras i proposition 160 och återstoden i en proposition som senare skall föreläggas riksdagen.

Kjell Mattsson använde det gamla knepet att begära förhandsbesked om vilka älvar som skulle ingå i den aviserade propositionen. Jag tror att både Kjell Mattsson och vi andra lugnt kan invänta det förslag som regeringen efter vanlig beredning kommer att förelägga riksdagen.

Även i vattenkraftsberedningen ägnade vi stor uppmärksamhet åt planens omfattning. Meningarna blev ordentligt delade under remissbehandlingen av vattenkraftsberedningens förslag. Många remissinstanser anförde att omfattningen enligt VKB:s förslag med 3,1 TWh inte var tillräcklig för att uppnå det eftersträvade produktionstillskottet. När majoriteten i utskottet ställt sig bakom regeringens förslag också i fråga om omfattningen, är det ett

Tisdagen den
5 juni 1984.

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

understrykande av att ett utbyggnadsprogram som garanterar ett produktionstillskott på minst 2,5 TWh/år måste utformas. Det verkar som om reservanterna – jag tänker här på reservation 2 – misstänker att regeringen, efter det att vattendomstolen sagt sitt, avser att i rasande takt bygga ut de svenska älvarna. Jag kan inte tänka mig att någon regering – inte ens en borgerlig trepartiregering, om en sådan någonsin uppstår igen – på pin kiv skulle sätta i gång en utbyggnad av älvräckor som inte oundgängligen behövs för att uppnå det eftertraktade produktionstillskottet.

Många projektmodifieringar blir nödvändiga. Projekten skall underkastas vattendomstolens prövning. När regeringen har att pröva utbyggnadsprojekt har man med den föreslagna omfattningen långt större möjligheter att ställa hårda miljökrav. Som utskottet påpekar har ändringar i prövningssystemet enligt vattenlagstiftningen inte föreslagits i den nu behandlade propositionen. Däremot kan vattendomstolarnas och regeringens prövning innebära större projektmodifieringar än tidigare i de fall prövningen avser kontroversiella projekt, där miljösynpunkterna väger särskilt tungt. Men, som sagt, denna prövning skall göras enligt den prövningsplan som riksdagen fattat beslut om och som manifesteras i den gällande vattenlagen.

Det förekommer i propositionen en skrivning om att planen bör ges en omfattning som kan leda till ett tillskott på 3,5 TWh/år. Jag medger att det är en formulering som kan leda fel. Det har den också gjort för reservanternas del. Om regeringen anser att vattenkraftsberedningens plan hade för små marginaler – jag syftar då på 0,6 TWh/år ovanför behovet av garanterade 2,5 TWh/år – så kan samma regering inte rimligen anse sig kunna uppnå ett produktionstillskott på 3,5 TWh/år på en omfattning av totalt 3,8 TWh/år. I ett sådant fall skulle marginalen endast uppgå till 0,3 TWh/år. Det hela motsäger sig självt, men där får propositionens oklarhet ta sin del av ansvaret för missförståndet.

När vi nu har klarat ut detta, är det bra om reservanterna själva kan förklara följande:

Hur kan ni gå emot en ytterligare plan för utbyggnad, när ni har dragit ner omfattningen enligt regeringens proposition? Marginalen har ju krympt i ert förslag. I reservationen vill ni ta bort flera projekt. Visserligen fyller ni på, litet här och litet där, men ni befinner er ett bra stycke ifrån den nivå som det uppnåddes enighet om i vattenkraftsberedningen. Ni har med andra ord inga som helst garantier för att det går att nå upp till 2,5 TWh/år, som ju ändå är en viktig del av vår eftertraktade produktionsvolym.

Jag vill gärna fästa uppmärksamheten på följande. De projekt som nu föreslås ingå i en plan har samtliga – utom i ett fall – det gemensamt att de ligger utanför den fysiska riksplaneringen. Det finns redan en procedur utarbetad utan riksdagens hörande. Eftersom riksdagen har bett regeringen om en plan för fortsatt utbyggnad av vattenkraften är det självklart att riksdagen skall uttala sig. Ingenting har inträffat som kastar om prövningssystemet. Som det framhålls i propositionen – och som det finns anledning att stryka under – finns det ingen säkerhet för utbyggnad av de i planen intagna projekten. Ytterligare projekt som inte finns med i planen kan tillkomma.

Det finns nämligen en rad projektförslag i motioner – och i flera reservationer – som utskottet anser att regeringen skall titta på. Det är orsaken till att utskottet avstyrker bifall till dessa ytterligare, motionsvägen framförda projektförslag. Därmed yrkar jag också avslag på samtliga reservationer.

Herr talman! Att gå in på enstaka projekt kan i något fall vara nödvändigt. Jag tänker säga några ord om Jämtland. Propositionen föreslog en utbyggnad av nedre Lången. Som frågan utvecklades i utskottet utbyttes Lången mot Härkan. Det hela har sin bakgrund i att utskottets majoritet, som ju biträtt regeringens plan när det gäller omfattningen, i den nu aktuella planen ville hålla sig nära de drygt 3 TWh/år som regeringen föreslagit i propositionen. Och Härkan fanns dessutom med i vattenkraftsberedningens förslag.

I detta sammanhang finns det reservationsvis framförda krav på att de undantagna älvarna skall lagregleras. Jag vill då bara påminna om att det till hösten i samband med naturresurslagen kommer att framläggas förslag om bl. a. älvarna och att det då blir tillfälle för riksdagen att ta ställning till denna lagreglering.

Vad sedan gäller Ammerån delar sig också utskottsmajoriteten med reservanterna från centerpartiet, folkpartiet och vpk. Jag skall gärna medge att frågan om Ammeråns överledning inte varit bekymmersfri under utskottsbehandlingen. Utskottets majoritet kom fram till ett tillstyrkande av propositionen av följande skäl: Dels talar starka skäl för att överledningen bör tas med i planen för att om- och tillbyggnaderna skall komma till stånd, dels har Ragunda kommun begärt en särskild utredning för att få vissa frågor klarlagda. Det gäller hur Ragunda kommun skall kunna tillföras ekonomisk ersättning utöver den som kan bli följden av vattenlagen.

Ytterligare skäl för tillstyrkande av propositionen är att riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen avseende Ammerån inte skall ändras. Det innebär i sin tur att någon vidare utbyggnad av Ammerån inte kommer att ske. Sysselsättningen skall fördelas så som föreslås i propositionen, dvs. utsträckas under en period av ungefär sex år. Vidare skall vissa åtgärder för fiskets bevarande klarläggas. En absolut förutsättning för överledningen är att de planerade om- och tillbyggnaderna verkligen kommer att utföras. Det är närmast garantier som utskottet efterlyser i det sammanhanget.

Det är, herr talman, en ovanligt bestämd skrivning av utskottet, som inte nöjer sig med bara en deklARATION. Utskottet anser att riksdagen skall ha en redovisning för hur de här frågorna har hanterats, vart förhandlingarna har lett och hur Ragunda kommuns intressen har tillgodosetts.

Det kan ju inte vara riktigt att privata intressenter nedåt Ammerån genom om- och tillbyggnader – och helt beroende på överledningen – håvar hem oförtjänta vinster, medan kommunen, som i nuläget, endast får en mindre del av kakan. Det vill till att de privata kraftföretagen verkligen delar med sig. Detta anser utskottets majoritet att man skall ge regeringen till känna.

Bland mångfalden motioner och krav i reservationerna finns det många uppslag till fortsatta utbyggnader i vattendrag som inte medtagits i planen. Utskottet anser att regeringen får pröva deras värde. Det är en uppgift som inte ligger särskilt väl till för riksdagen.

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

Utskottet yrkar därför nu avslag på projekt som ligger utanför regeringens proposition. De flesta projekten har som gemensam nämnare en varierande grad av politisk och miljömässig känslighet. Det är för att tillgodose det av riksdagen fastställda målet för vattenkraftens roll i landets energiförsörjning som planen tagits fram. Vi förstår dem som vill bevara älvarna, och det skall gärna medges att den som så vill kan läsa in en viss ömsinhet i våra avslagsyrkanden.

Jag yrkar bifall till bostadsutskottets hemställan i betänkande nr 30 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 6 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall gärna vitsorda att under bostadsutskottets behandling av proposition 160 har det mellan partierna funnits en väldigt öppen attityd i syfte att så långt som möjligt försöka bibehålla enigheten i de här frågorna. Därför har exempelvis – som Oskar Lindkvist också underströk – egentligen ingenting ändrats i provningssystemet. Vi har också försökt spara vissa älvar, som man ansett att det är nödvändigt att ta undan från utbyggnad.

Men det rullades en ordentlig kullersten i vägen för den här diskussionen, och det var propositionens skrivningar om att utbyggnaden skulle möjliggöra ett tillskott på 3,5 TWh. Oskar Lindkvist har nu försökt förklara att det där var en olycklig eller slarvig formulering. Men det fanns naturligtvis en tanke bakom, nämligen att man skulle uppnå en total produktion genom vattenkraften på 66 TWh. Jag har i mitt inledningsanförande klartgjort att riksdagen faktiskt inte kan besluta att det skall vara ett tillskott på 2,5 TWh eller att det skall vara exakt 66 TWh. Resultatet måste bli sådant det blir på grundval av den provning som görs, såvida man inte tar ytterligare ett steg och endera ändrar skyddet för vissa älvsträckor eller ändrar regeringens möjligheter att ge dispens.

Att jag tycker det är viktigt att man understryker detta beror bl. a. på att det i propositionen står att hos regeringen ligger ett antal ärenden för avgörande. Sedan säger energiministern följande: När riksdagen har tagit ställning till den av mig föreslagna planen förordar jag att riksdagen fattar beslut som omfattar samtliga dessa ärenden.

Jag för min del hävdar att regeringen inte behöver avvakta riksdagens beslut i det här fallet. Regeringen får inte hänvisa till riksdagens behandling av förteckningen i fråga som skäl för att tänja på dispensbestämmelserna. Jag upprepar att det är mycket viktigt att detta blir fastslaget.

När det gäller Ammeråns överledning försökte vi komma fram till enighet. Jag kan bara konstatera att vad bostadsutskottets majoritet nu har begärt är ändrade villkor för tillståndet att bygga Ammeråns överledning. Vi tyckte att det var mycket viktiga skäl som framfördes från kommunernas sida vid uppvaktningar och från länsstyrelsen, att turismen i dag är en mycket väsentlig näringsgren i Jämtlands län. Denna näringsgren ställer då vissa krav för att den skall kunna utvecklas ytterligare. Dessa går ut på att gör man reklam för Jämtlands fiskevatten måste det ju finnas några fiskevatten kvar. Med hänsyn till utbyggnaden av turismen är det därför mycket väsentligt att

det görs en översyn av samtliga projekt – alltså Ammerån, Härkan och Hamre.

Anf. 7 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist säger att det är överord från folkpartiet och mig. Nej, det är det inte. Oskar Lindkvist hänvisar till reaktionerna när bostadsutskottets betänkande blev känt, till vad älvräddarna och miljövännerna sade då. Ja, men hur var det när regeringens förslag blev känt, Oskar Lindkvist? Det är väl inte bara vi i folkpartiet som har fått ta del av den indignation som man kände då? Har man glömt de reaktionerna har man bra kort minne, Oskar Lindkvist. Personer som deltagit i vattenkraftsberedningens arbete blev bestörta, och det kom manifestationer från älvräddarna, från människor kring de hotade älvsträckorna och också från människor runt om i vårt land.

Jag vill påminna om två väsentliga avvikelser från vattenkraftsberedningens förslag. Den ena avvikelsen gäller planens omfattning. Vattenkraftsberedningen kom väl inte med sitt förslag till omfattning bara på lek – det var väl ett underbyggt förslag? Det borde Oskar Lindkvist känna till. Bara en av ledamöterna i vattenkraftsberedningen hade en annan åsikt och behövde inte vara upprörd när regeringen lade fram sitt förslag, och det var moderaten. Kallar Oskar Lindkvist detta bred politisk enighet?

Oskar Lindkvist vill att vi skall känna tillförsikt inför framtiden. Det tycker jag inte att man kan göra när regeringen har betett sig som den gjort. Planens omfattning kommer riksdagen troligen att besluta om på ett sätt som vi tycker är felaktigt. Skall vi också i fortsättningen behöva vänta på bostadsutskottets ställningstaganden? Det tycker vi är ett dåligt sätt att fatta beslut på.

Den andra avvikelse som jag vill påminna om gäller de älvsträckor som föreslås av regeringen – det förslaget ligger väl också utanför vad vi hade tänkt oss.

Anf. 8 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist sade att han inte förstod den oro som jag påstod att detta förslag skapade i älvdalarna, bland befolkningen där. Den oron är betingad av planens omfattning, framför allt beträffande planens andra del, med ett tillskott på ytterligare ca 0,9 TWh. Alla vet att redan de tidigare beslutade och nu av majoriteten föreslagna objekten i många fall skapar stora problem med kontroversiella projekt, skapar stor oro bland befolkningen i de bygder som berörs. Och det blir naturligtvis inte bättre när det klart sägs ut och majoriteten ger sin anslutning till att man skall återkomma med ett förslag som omfattar ytterligare 0,9 TWh, vilket innebär att en rad av de mest kontroversiella objekten måste föreslås för utbyggnad. Då är det väl inte konstigt om man känner oro och ger uttryck för det?

Oskar Lindkvist säger, med adress till oss som står bakom reservation 2, att vi inte har kommit med tillräckliga förslag för att uppnå dessa 2,5 TWh. Jo, det är just vad vi har gjort. Jag bestrider bestämt Oskar Lindkvists påstående. Vi har i vpk:s förslag utförligt redovisat att vi kommer upp till 3,0 TWh, och vi

har alltså den marginal på 0,5 TWh som också vattenkraftsberedningen hade.

Beträffande Ammeråns överledning: Man borde vända på resonemanget och inte ställa krav som är kopplade till en överledning av Ammerån. Ställ i stället krav kopplade till effektiviseringar och tillbyggnader som kan genomföras utan en överledning. De ändrade ägarförhållandena – jag tänker på Krångede – har utan tvivel underlättat möjligheten att få till stånd sådana effektiviseringar och utbyggnader utan att man behöver göra den överledning som skulle spöliera så mycket.

Anf. 9 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Tore Claeson vet inte i detta läge hur mycket hans projektförslag är värda i seriös mening. Inget av dessa projektförslag har någonsin förberetts eller varit ute på remissbehandling. Det har inte ens gjorts ekonomiska lönsamhetsbedömningar av projekten. De kommer att falla som käglor i det ögonblick de ställs inför ett lönsamhetskrav.

Jag vill påminna om att när vi diskuterade dessa frågor i vattenkraftsberedningen hade vi som utgångspunkt att inte ha en högre produktionskostnad än 3 kr. per kWh. Jag försäkrar Tore Claeson att det kommer att bli ett stort bortfall av projekt i era förslag, som aldrig någonsin kommer att nå ett förverkligande.

Men jag skickar förslagen vidare till regeringen, som jag tycker skall titta på vilket värde de har, vilket utskottet också har föreslagit. Men det är ett gott förhåndstips att förslagen kommer att vara starkt reducerade när de når verkligheten.

Jag vill också säga till Tore Claeson att jag mycket väl förstår oron ute i bygderna. Detta är mycket svåra och känsliga frågor. Det handlar om mycket radikala ingrepp. Vad jag åsyftade var att vi som sysslar med dessa frågor skulle göra de här människorna den allra största tjänsten, om vi framförde förslagen med litet mer sans och måtta och inriktade oss på att förklara orsakerna till att riksdagen står i beredskap att anta en plan för vattenkraftens fortsatta utbyggnad. Så mycket kan vi vara överens om att de politiska partiernas uppgift är att skapa klarhet även i frågor av detta slag.

Till Kerstin Ekman vill jag bara säga att vi var eniga i vattenkraftsberedningen. Vi kom fram till det resultat som vi har redovisat, och som även har redovisats i regeringens proposition 160.

Visst har vi tagit del av indignationen, det har vi alla gjort. Jag har en utomordentligt stor respekt för den indignation som utlöses när älvorna skall byggas ut. Jag vill bara säga till Kerstin Ekman att man möjligen kan nå en kortsiktig framgång ute i dessa bygder när man far omkring och räknar upp älvor som man inte vill bygga ut. Det är möjligt att man kan nå en kortsiktig framgång. Jag bestrider inte att detta kan vara en kortsiktig strategi. Men på sikt tror jag att människor – även om de inte delar vår uppfattning – respekterar att vi för en saklig, starkt motiverad debatt i frågor av denna känslighetsgrad.

Till Kjell Mattsson vill jag slutligen säga att jag verkligen anstränger mig för att vi skall få behålla den breda enighet som finns mellan partierna i

bostadsutskottet när det gäller frågan om vattenkraftens fortsatta utbyggnad. Den är så värdefull att det skall mycket till innan vi överger den i vårt samarbete.

Anf. 10 KJELL MATTSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall ta upp två saker: Den ena är, som jag sade, det avgörande hindret för att vi inte nådde större enighet, nämligen att man ville att planen skulle omfatta 3,8 TWh. I vattenkraftsberedningens betänkande står det alldeles klart utskrivet att om vi stannar för en nivå på 3 TWh, måste vi redan då räkna med ett antal projekt som får svåra konsekvenser ur miljösynpunkt. Vill man då öka den planens omfattning från 3,1 till 3,8 TWh kan vi, efter Oskar Lindkvists klarläggande, konstatera att det måste röra sig om stora och lönsamma projekt. Det är projekt av typen Strängsforsen, Mellanljusnan och Dalälven som i så fall kan komma i fråga, såvida man inte tycker att man skall ta en stor älv.

Då har vi ingen anledning – eftersom vi har intagit den ståndpunkten att 3,0 TWh var ungefär vad man kunde tänkas pröva – att plussa på detta. Detta gäller i all synnerhet som vi inte har möjlighet att få reda på vilka projekt som skall föras upp på förteckningen. De kommer att få betydligt svårare konsekvenser ur miljösynpunkt än de projekt som redan finns förtecknade i dag. Det är här inte fråga om något knep från min sida, utan jag har faktiskt en ärlig strävan att försöka få klarhet i det här. Egentligen är det konstigt att riksdagen måste fatta beslut utan att ha fått den klarhet som Oskar Lindkvist sade skulle vara avgörande för ett beslut.

Sedan ett citat från kammardebatten den 21 november 1979 angående Sölvbackaströmmarna: "Det speglar vår principiella syn på hur man bör gå fram när det gäller utbyggnad av vattenkraft. I de här miljöfrågorna ser jag så liten mening i att för mycket små tillskott av kraft, som ur landets synpunkt icke kan tillföras någon större betydelse, utföra ting som av en lokal opinion upplevs som kränkande och som ovedersägligen innebär betydande ingrepp ur miljösynpunkt. Det är visserligen alltid en stor avvägning, men vi har redovisat hur vi vill göra den avvägningen. Sölvbackaströmmarna kommer förmodligen att följas av liknande ärenden och då kommer vi att inta, såvitt jag kan se, samma ståndpunkt. Låt bli att göra ur kraftsynpunkt relativt betydelselösa ingrepp i miljön, som av en opinion upplevs som kränkande!" Sagt av den nuvarande statsministern Olof Palme i debatten om Sölvbackaströmmarna.

Detta borde vara vägledande för vår hantering av dessa frågor i fortsättningen också. Det ansluter sig mer till den synpunkt som vi nu har på bevarandet av vissa av de här älvsträckorna.

Anf. 11 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag tror att Oskar Lindkvist använde uttrycket att vpk:s förslag om olika objekt skulle falla som kägglor om de skulle bli föremål för en riktig prövning. Vad jag också uppfattade av Oskar Lindkvists replik var att det avgörande i det här fallet skulle vara att många av objekten upptar en

större kostnad än de 3 kr. per kilowattimme som anses vara lönsamt, eller där gränsen för lönsamhet skall ligga som något slags utgångspunkt.

Jag vill till detta bara säga att vårt förslag i huvudsak och i allt väsentligt innebär exakt detsamma som vattenkraftsberedningens förslag. Det är vi överens om. De tillskott som vi föreslår och som inte är gemensamma med vattenkraftsberedningens och regeringens förslag i en del fall, det skall erkännas, är dyrare än 3 kr. per kilowattimme när det gäller produktionskostnaderna.

Det är mot den bakgrunden som vi skall se vårt förslag och den reservation som finns till betänkandet om att investeringsfonden skall få utnyttjas för att klara sådana här objekt. En del av våra förslag förutsätter precis det som man så vackert talar om i olika sammanhang från socialdemokraternas sida och som man talade om i linje 2 – ökat samhällsinflytande när det gäller energipolitiken. För att uppnå de 3,0 TWh som vi från vpk:s sida också kommit fram till krävs, det skall jag gärna erkänna, en del sådana ingrepp, ett ökat samhällsinflytande och ökade styrmedel. Men i allt väsentligt ansluter sig vår plan till vattenkraftsberedningens.

Anf. 12 KERSTIN EKMAN (fp) replik:

Herr talman! Oskar Lindkvist säger att våra förslag inte skulle vara möjliga att genomföra. Det är lösa påståenden som Oskar Lindkvist inte kan verifiera i den här kammaren. Det är väl också fråga om vad den nuvarande regeringen anser att vår orörda natur är värd. Att det skulle vara för att vinna kortsiktiga politiska framgångar som vi agerar på det sätt som vi gör får också stå för Oskar Lindkvist själv, om han skulle kunna agera på det sättet.

Vårt miljöprogram bygger på vår övertygelse om att de undantagna älvsträckorna måste bevaras. Vi har inte sviktat. Vi har fört fram vårt budskap här i kammaren och i alla sammanhang där vi haft tillfälle att göra det. Vi kommer att fortsätta att göra det. Men när ni talar ute, så talar ni inte bara om miljöpolitik utan blandar in en del andra saker som vi anser inte har med saken att göra – kortsiktiga lösningar på sysselsättningsproblem, kompetens för kraftindustrin, osv. Nej, Oskar Lindkvist! Vi har en allvarlig, ideologiskt grundad övertygelse om att man inte får gå längre än man nu har gjort. Omfattningen av planen är knäckfrågan, och det är på den punkten Oskar Lindkvist och vi från folkpartiet tycker olika; Oskar Lindkvist har gått ifrån vad man sade i vattenkraftsberedningen.

Anf. 13 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag begriper mycket väl att detta är ett område där det skulle vara onaturligt om vi inte på väsentliga punkter hade delade meningar. Det skulle te sig mycket underligt om vi i varje detalj och när det gäller varje älv var hundra procentigt överens.

Jag anklagar inte folkpartiet för att man har en grundad övertygelse. Jag var bara intresserad av att få veta vari övertygelsen bestod. Jag kan instämma i de allmänna talesätten om bevarande av älvar och hänsyn till befolkningen; dem är det lätt att ansluta sig till. Men samtidigt saknar jag hos Kerstin

Ekman och folkpartiet en vilja att själv leva upp till de krav man ställer på Sveriges riksdag, att lägga fram ett förslag till plan för en utbyggnad av vattenkraften och således för den framtida elförsörjningen. Det är det jag kritiserar – inte att ni tycker annorlunda om ett antal älvar. Jag vill helt enkelt att ni skall konkretisera er medverkan i det här politiska arbetet.

Till Kjell Mattsson vill jag säga två saker.

Jag tror att man med mycket stor sannolikhet kan ta regeringen och statsrådet Dahl på orden när de berättar hur de skall hantera ärenden som gäller en utbyggnad av älvarna. Regeringen kan alltså ha ett rikare mått av stränghet i sin bedömning när den har ett större urval att välja bland. Jag tror alltså att Kjell Mattsson inte skall behöva vara alltför bekymrad. Jag skulle vilja se den regering som anstränger sig för att leta fram kontroversiella projekt, i avsikt att reta upp landets befolkning! Varje sansad regering – och en sådan har vi i Sverige efter det senaste valet – kommer att anstränga sig att lösa de här uppgifterna på ett sätt som inger allmän respekt.

Det viktigaste i det här fallet, Kjell Mattsson, är minst 2,5 TWh, vilket jag tycker är ett bra nyckelord för vad vi diskuterar i den här debatten.

Sedan sade Kjell Mattsson med ett citat från statsminister Palme att man inte skulle bygga ut de små älvarna utan hålla sig till en stor älv. Jag vet inte om det betyder att centern är öppen för att medverka till att bygga ut en storälv. Annars är det ju så i riksdagen att en majoritet är emot att bygga ut storälvarna, och därför är vi tyvärr tvingade att ge oss in och röra i älvar av det slag vi diskuterar i den här planen.

Vi fick bekräftelse av Tore Claesson på att en del av projekten är dyra. Ja, de är direkt olönsamma – det kan vi utan vidare slå fast. Det var det jag ville ha sagt i mitt föregående inlägg.

Tredje vice talmannen anmälde att Kerstin Ekman anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 14 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Under de senaste åren har utbyggnaden av vattenkraften i det närmaste upphört. Härigenom har flera problem uppstått. Tillförseln av viktig elenergi i den omfattning som riksdagen tidigare har angivit har ej kunnat tillgodoses. Vidare har en ökande arbetslöshet bland vattenrallarna uppstått. Fortsätter den låga utbyggnadstakten kommer kunnandet inom de byggande kraftföretagen att allvarigt skadas. Likaså blir det problem för den tillverkande industrin inom kraftsektorn. Så länge vi har kvar objekt för att uppnå det av riksdagen uppsatta målet måste vi slå vakt om kunnandet bland alla de olika yrkesmän som är inblandade i vattenkraftsutbyggnaden. Ett annat skäl för att i god tid ha prövningsfärdiga objekt framme är det allmänna önskemålet att få till stånd en kontinuerlig och jämn utbyggnad av vattenkraften.

År 1982 begärde riksdagen en plan för fortsatt vattenkraftsutbyggnad. Denna plan har nu regeringen lämnat till riksdagen. Vad gäller planens

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

omfattning har regeringen anslutit sig till den uppfattning som vi moderater tidigare deklarerat.

När det gäller enskilda projekt har vi moderater motionsvis framfört vissa ändringsförslag i förhållande till propositionen. Sålunda har vi föreslagit att Långan skulle utgå ur planen, medan däremot Härkan skulle medtas i enlighet med vattenkraftsberedningens förslag. Utskottet har nu tillstyrkt vår motion i dessa avseenden, varför jag avstår från att närmare kommentera detta.

Vidare föreslog vi att Edänge kraftverk i Ljusnan skulle föras in i planen i stället för Hylströmmen. Utskottet har här stannat för den lösningen att dessa frågor får anstå tills regeringen nästa år återkommer med den aviserade andra etappen. Vi har godtagit denna lösning, vilket framgår av det särskilda yttrande som finns med i utskottets betänkande. Dock vill jag framhålla att vi har gjort detta enbart med hänsyn till de klara uttalanden som gjorts i utskottsbetänkandet att frågan om utbyggnad av vattenkraften i Hälsingland verkligen skall behandlas i samband med den andra etappen.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att peka på den svåra arbetsmarknadssituation som råder i nordvästra Hälsingland. En utbyggnad av Edänge kraftverk skulle betyda mycket för arbetsmarknadsläget i t. ex. Ljusdals kommun under en följd av år. Edänge har flera gånger varit snubblande nära att få tillstånd att provas enligt vattenlagen.

I vattenkraftsberedningen har tillåtits en oekonomisk ombyggnad av Edeforsen, som innefattar det nedre vattenfallet av Edänge. På exakt samma plats skall Edänge kraftverk byggas, dock med 5 meter högre dämning. Byggnadsvolymen för enbart Edeforsen, 110 milj. kr., är ca 75 % av Edänge, 150 milj. kr. Mera populärt uttryckt skulle det vara tillåtet med byggnadsvolymen 75 % men inte med 100 %. En ombyggnad av en anläggning måste rimligen medföra att den ersättande anläggningen utförs på ett tekniskt och ekonomiskt riktigt sätt.

Med hänsyn till den kraftnytta som erhålls i Edänge måste man hävda att det i dag knappast finns något utbyggnadsprojekt, som ger så mycket eltillskott och samtidigt gör så liten skada ur naturvårdssynpunkt som Edängeprojektet. Tvärtom hävdar många att de förbättringar som uppstår vid en dämning uppströms Edänge gott och väl uppväger de få nackdelar projektet medför.

Herr talman! När det gäller den framtida beslutsordningen i vattenkraftsfrågorna har utskottet i huvudsak tillgodosett vad vi moderater framfört, varför jag inte närmare behöver kommentera detta.

Till sist några ord om reservation nr 20 angående ökat samhällsinflytande över elproduktionsanläggningar. Utskottets moderat- och centerledamöter anser inte att riksdagen skall göra något uttalande till förmån för ökat samhälleligt ägande i dessa avseenden. Tvärtom är det viktigt att betona betydelsen av ett privat ägande som motvikt till det betydande statliga och kommunala inflytande som redan existerar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till bostadsutskottets hemställan i

betänkande 30 med undantag av mom. 37, där jag yrkar bifall till reservation 20.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 15 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Det var ett allvarligt misstag att socialdemokraterna och moderaterna fick riksdagen att beställa en plan för vattenkraftsutbyggnad. Centern, folkpartiet och vpk var motståndare till det. Jag har inte hört något hållbart argument för att man skulle tvinga på människor vattenkraftsbyggen. Ingen skyddsvärd älvsträcka behöver byggas ut. Det är ett helt meningslöst offerväsen. Vad är det som skulle tvinga oss till det?

Det är mycket svårt att förstå varför vi skall binda oss för att nå upp till ett visst antal TWh el per år från vattenkraften. De 66 TWh som har diskuterats här i dag som om det vore riksdagens fastställda målsättning kom ursprungligen som en gissning från en utredning. Mellan 65 och 67 TWh per år trodde den utredningen att man skulle kunna bygga ut vattenkraften till i vårt land utan att förstöra miljön. Den bedömningen kan inte gärna användas som ett skäl till att absolut tvinga en utbyggnad av kontroversiella älvsträckor på människor som inte vill ha den.

66 TWh var en bedömning av hur mycket man trodde att det var möjligt att nå utan att hota miljön. Jag tror också att det är ungefär där man hamnar, och så mycket kanske vi har nått upp till redan nu. SMHI anser att det är ungefär den elproduktionskapaciteten vi har i systemet i dag.

Sedan är det en helt annan sak om man utnyttjar den eller inte. Kraftföretagen låter ju ibland vatten strömma förbi turbinerna, dels därför att det inte går att "släppa förbi värme i kärnkraftverken", dels därför att de inte vill betala skatt på sin egen elström utan föredrar att köpa ström utifrån.

Hela den problemställning som vi tycks vara fixerade vid i dag, att vi måste nå upp till 66 TWh el från vattenkraft per år, är vad jag förstår en börda vi lägger på oss fullständigt i onödan.

När det sedan gäller energiprognoserna – den mängd energi som bedöms vara lämplig och nödvändig för oss att använda – är vad jag förstår prognosinstitutet väldigt dåligt utvecklat i vårt land. Prognoserna har hela tiden legat alldeles för högt. I verkligheten har förbrukningen ingalunda nått upp till de stora mängder som man har räknat med i prognoserna.

Glädjande nog minskar vår oljeanvändning mycket snabbare än beräknat och ligger redan vid den nivå som man hoppades kunna uppnå 1990, trots att det är högkonjunktur nu. Problemet är nu snarast att det är trångt på energimarknaden för de miljövänliga energislag som hör framtiden till och som riksdagen vill främja, t. ex. skogsavfall.

Det är också svårt att riktigt få upp entusiasmen för energihushållning, helt enkelt därför att vi har ett stort överskott på el. Det är alltså fullständigt oförsvarligt att ytterligare öka det överskottet genom kontroversiella vattenkraftsbyggen.

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

I en debattbok som nyligen kom ut och som riksdagens ledamöter har fått säga SCA-chefen Bo Rydin att han fruktar att man nu inte får köpare till SCA:s skogsavfall. Mellanskog, i mina egna hemtrakter, har framsynt nog börjat att ta till vara avfall och göra flis av det men har svårt med avsättningen – flisberget växer. I min grannkommun Mora, där man har gjort framåtsyftande satsningar med dyra investeringar i en pelletsfabrik, har man också svårt med avsättningen.

Vårt problem är alltså just nu att det finns ett energiöverskott. Det är trångt på marknaden och ingen energibrist. I det läget skall man alltså tvinga på människor vattenkraftsbyggen som de inte vill ha, ta deras älvar ifrån dem.

Energiverket, som gör upp energiprognoserna, säger i den senaste rapporten, som finansdepartementet har begärt om hur man tänker sig energikutvecklingen 1984, att när det gäller elanvändning förutsätter energiverket "en taxesättning på el som tillåter fullt kapacitetsutnyttjande". Det betyder med andra ord att den el som produceras kommer att användas. Därmed har man ju inte gjort någon prognos på hur många TWh el per år vi behöver för upprätthållande av sysselsättning och välfärd, som det stod på valsedlarna för linje 1 och linje 2 i folkomröstningen. Det var väl inte kraftbolagens sysselsättning och välfärd vi röstade om.

Det finns alltså inga som helst energipolitiska motiv att bygga ut vattenkraften.

Energiverket och industridepartementet tar alltför litet hänsyn till möjligheterna att hushålla med energi. Jag kan fortsätta att citera Bo Rydin i den här boken. Han är mycket överraskad över den utveckling som skett på bara några år när det gäller möjligheterna att spara energi. Det räcker att se på vad som hänt inom SCA, säger han och så tillägger han en viktig mening som jag hoppas tas på allvar i både industridepartementet och energiverket: Sparandet är vår viktigaste energikälla. Dessutom tycker Bo Rydin att de statliga pengarna i första hand borde satsas på att minska förbrukningen av energi.

Jag kan inte förstå att energiverket och industridepartementet kan låta bli att entusiasmeras av alla möjligheter som hushållningen med energi ger. IVA gav nyligen ut en rapport som visade på möjligheterna för vår exportindustri att sälja energisnåla apparater till andra länder som ju har kolossalt mycket högre elpriser än vi har.

Detta är så långt från att gneta och spara som man kan komma. Det är fråga om att vara uppfinningsrik och klok, att använda sådant som annars förfars och sådant som stör miljön. Det är fråga om att få mer nytta av den energi man köper. Det innebär nya produkter och nya system att bygga och exportera.

I stället är energiverkets prognoser en lam gissning att bättre konjunkturen ökar energianspråken, men inte så mycket som en ren multiplikation av ökad produktion och tidigare energiåtgång.

Man visar mycket litet intresse för att verkligen tränga in i de möjligheter som finns att hushålla. Den kunniga expertis som finns på energianvändningssidan måste bli tongivande i energiprognosarbetet. Det är så vi får

handlingsfrihet när det gäller kärnkraftsavvecklingen.

Hur länge skall vi låta dem dominera energipolitiken som vill sälja alltmer energi? Vi har alla möjligheter att inrätta oss med all önskvärd materiell välfärd utan att förstöra naturen. De människor runt om i vårt land som kämpar för detta är värda ett helhjärtat stöd från detta hus.

I dag, på FN:s miljödag, manifesterar centerpartiet i hela landet sin vilja att rädda naturen. Vårt industrisamhälle har byggts upp utan helhetsansvar, och vi måste därför förnya vår produktionsapparat. Det kan bli en arbetsam omställning, men vi vill ju arbeta. Det är ett annat sätt att säga att det blir många sysselsättningstillfällen.

Kan det finnas en mer inspirerande arbetsuppgift än att ställa om vårt sätt att försörja oss så att naturen frodas i stället för att förstöras?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som centern finns med på i detta utskottsbetänkande, och i övrigt vill jag hänvisa till mitt särskilda yttrande som fogats till betänkandet.

Anf. 16 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Vårt land har en bra regering. Men det hindrar inte att det kan framkomma förslag från regeringen som är mindre tillfredsställande. Förslaget till vattenkraftens fortsatta utbyggnad är ett sådant.

Förvisso har riksdagen genom civilutskottets betänkande 1981/82:33 begärt förslag från regeringen om vattenkraftens fortsatta utbyggnad. Därmed kan man fastslå att regeringen nu effektuerar riksdagens beställning, även om jag tror att inte många räknade med att förslaget skulle få den utformning som det nu fått.

Först några ord om antalet TWh som årligen skall produceras genom vattenkraften. Det har i och för sig redan berörts av flera talare i denna debatt.

Enligt riksdagens beslut 1975 bör vattenkraften svara för 66 TWh per år. Enligt vattenkraftsberedningen erfordras då ett tillskott om 2,5 TWh/år. SMHI, som i detta sammanhang får tillmätas stor betydelse när det gäller sakkunskapen att göra sådana mätningar som det här är fråga om, anser att ett tillskott innebärande realiseringar av lovgivna projekt innebär en årsproduktion om 66 TWh. Regeringen har sedan i sitt förslag till riksdagen menat att det behövs ett tillskott om 3,8 TWh för att uppnå riksdagens tidigare beslut.

Herr talman! Jag har med dessa exempel velat belysa den stora osäkerhet som råder beträffande hur stor vattenkraftsproduktionen egentligen är i vårt land. Man kan med fog fråga sig: Vilket värde har den plan som vi nu debatterar? Såvitt jag kan förstå är värdet ringa, och det av följande skäl. I bostadsutskottets betänkande framhålls i andra stycket på s. 6:

”Föredraganden erinrar om att planen inte hindrar att projekt som inte tas upp i planen kan aktualiseras. Detta innebär dock inte att projekt som omfattas av planen automatiskt kommer att erhålla tillstånd enligt vattenlagen (VL).”

På s. 9 i utskottets betänkande återkommer man till detta när det gäller

beslutsordningen med anledning av motion 2827, som kräver "att riksdagen såsom hittills bör uttala vilka älvsträckor som bör undantas från exploatering och att beslut i övriga ärenden skall fattas av vattendomstolorna och regeringen". Om detta säger utskottet:

"Utskottet som i och för sig kan dela motionärernas principiella uppfattning om riksdagens roll vill erinra om att även med den teknik som valts i propositionen det ankommer på vattendomstolorna och/eller regeringen att besluta i ärenden enligt VL."

Detta innebär, herr talman, att även om vi nu i riksdagen uttalar vårt stöd för planen, vet vi ingenting om vilka projekt som blir föremål för utbyggnad. Vad vi däremot kan ha uppnått är att vi enligt mitt förmenande kan ha påverkat vattendomstolorna och regeringen i deras framtida prövning av de enskilda projekten. Jag menar också att riksdagen har svårt att göra en bedömning av huruvida alla dessa enskilda fall som föreslås ingå i planen är de bästa tänkbara utbyggnadsalternativen. Det vore därför rimligt att riksdagen liksom hittills uttalar sig för vilka älvar och älvsträckor som enligt vattenlagen bör förbli orörda och att övriga fall provas på sedvanligt sätt av regering och vattendomstolar.

Den proposition som vi nu behandlar har skapat förväntningar, oro och besvikelse på många håll i vårt land. Vissa bygder och regioner förespeglas genom propositionen utbyggnader och därmed välkomna sysselsättningstillskott. Miljö-, fritids- och fiskeintresserade känner oro och besvikelse. Detta har utlöst våldsamma känslostormar på sina håll, och fortfarande – även efter riksdagens beslut i dag – är det ingen som vet vad det slutliga resultatet blir.

Så, herr talman, några ord om de ekonomiska kalkyler som har framtagits med anledning av olika utbyggnadsprojekt. Dessa har – såvitt är mig bekant – framtagits av vattenkraftsintressenterna. Tiden har inte medgett att av vattenkraftsintressenterna oberoende expertis fått granska kalkylerna eller upprätta egna. Det är illa, och detta bör ske innan vattendomstolar och regering gör den slutliga prövningen av projekten.

Herr talman! I stor utsträckning handlar frågan om en utbyggnad av vattenkraften om miljöfrågor. Detta framkommer också i utskottets betänkande på s. 11 – jag citerar på nytt:

"I propositionen anförs att den föreslagna planen läggs fram, varvid största möjliga hänsyn bör tas till miljön och till möjligheterna att uppnå bred politisk förankring för planen."

Det är helt uppenbart att propositionen i vissa delar inte har levt upp till det nyss citerade. Jag skall ta ett exempel, som redan har nämnts många gånger i denna debatt, nämligen Ammeråns överledning i Jämtlands län. I motion 2816 har vi utförligt framhållit varför denna älvsträcka skall undantas från ingrepp. Kort sammanfattat är skälen följande:

1. Ammerån är numera det enda helt orörda vattendraget i Mellannorrland.
2. Ammeråns ekologiska system har av många forskare beskrivits som omistligt.

3. Ammerån har redan av den Sehlstedtska utredningen klassificerats som varande av riksintresse för fritidsfisket.

4. Ammerån är det vattendrag som helt och hållet stått emot försurningen och har möjligheter att även i framtiden göra det. Det rimmar illa när vi talar om vår kamp mot försurningen att ge sig på det vattendrag som kanske har det absolut renaste vattnet i hela landet.

5. Samtliga remissinstanser som varit behöriga att yttra sig har sagt nej till ett ingrepp. Apropå det som har sagts tidigare under dagen om att stor hänsyn har tagits till lokala remissinstanser skulle jag vilja ställa frågan: Hur stor hänsyn har tagits till de lokala, regionala och centrala remissinstanserna vad avser Ammeråprojektet?

Om nu riksdagen och sedermera vattendomstolen och regeringen säger ja till ett ingrepp, innebär det som vi motionärer ser det ett oförlåtligt miljömord.

I propositionen sägs att alla andra möjligheter har prövats för att få till stånd effektivisering och utbyggnad av de fem befintliga kraftverken i Indalsälven och att det inte kan ske med mindre än att Ammerån offras genom den s. k. överledningen. Om detta är att säga följande.

Länsstyrelsen och Ragunda kommun har i sina remissvar på vattenkraftsberedningen anfört att beslutsunderlaget är alltför bristfälligt. De har därför önskat att en opartisk utredning företas om överledningsprojektet och effektiviseringarna i de fem befintliga kraftverken. Det ekonomiska underlag som i dag finns har framtagits av berörda kraftföretag.

Bostadsutskottet har också tagit intryck av den massiva kritiken mot ingrepp i Ammerån. Utskottet föreslår, som vi har hört av Oskar Lindkvist, att vissa frågor klarläggs innan slutligt ställningstagande sker, men förordar att Ammerån skall tillföras planen och att de osäkerhetsfaktorer som råder skall vara klarlagda till 1985, då riksdagen på nytt skall behandla vattenkraftens fortsatta utbyggnad.

Herr talman! Jag uppfattar bostadsutskottets ställningstagande som positivt och utgår från att de klarlägganden som utskottet efterlyser skall leda till att Ammerån i sin helhet undantas från ingrepp och införs i vattenlagen som en av de älvsträckor som får förbli orörda i framtiden. Jag utgår ifrån att inget definitivt beslut kan fattas beträffande Ammerån före 1985 års riksdagsbehandling av etapp 2 av planen.

För att inga oklarheter skall föreligga vill jag klargöra att jag och mina medmotionärer inte på något sätt motsätter oss en utbyggnad och effektivisering av de fem kraftverken i Indalsälven. Vi anser dock, liksom remissinstanserna och många andra, att detta kan ske utan överledning, framför allt med tanke på att tre av de fem kraftverken redan förfogar över Ammeråns vattenmängd.

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till motion 2816, som också innebär ett bifall till reservation 4. Jag yrkar också bifall till motion 2821. Vad beträffar det senare yrkandet kommer Sven Lundberg att redogöra för vårt ställningstagande.

Anf. 17 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Till skillnad från Egon Jacobsson tycker jag att det är alldeles utmärkt att vi nu får en plan för vattenkraftsutbyggnaden, dels därför att det ger arbeten, dels därför att det ger ström.

Det enda beklagliga i detta sammanhang är att Skifsforsen i Västerdalälven inte tas med. Skifsforsen fanns med i vattenkraftsberedningens förslag; men har sedan försvunnit ur propositionen och utskottsbetänkandet.

Det finns flera skäl varför det hade varit bra om Skifsforsen tagits med. Visserligen kan det i alla fall bli en prövning enligt vattenlagen. Men det rör sig om en gammal anläggning. Det är en kombination med en nåldamm, som är rent livsfarlig för de människor som skall kontrollera ytnivån på det vatten som sträcker sig in i Vansbro samhälle. Det har sagts att en ny nivåreglerande damm skulle kosta omkring 30 milj. kr., men detta är helt improduktiva pengar som inte ger några som helst intäkter.

Skifsforsfrågan illustrerar också vpk:s ohämmade röstfiske i vad gäller vattenkraften. I vattenkraftsberedningen gick man med på att ta med Skifsforsen, men i utskottet sades ingenting om Skifsforsen. Lokalt är man över huvud taget inte beredd att diskutera den här gamla anläggningen, som bör förbättras.

Det är bra att vi får planen, och jag instämmer i allt så när som på detta att Skifsforsen inte har tagits med.

Anf. 18 TORE NILSSON (m):

Herr talman! År 1981 producerades 80 % av landets vattenkraft i Norrland, där det finns 163 kraftverk med en effekt större än 1 000 kW. Endast 15 % av den kraften förbrukas i Norrland. Vad säger dessa siffror? Elkraften går söderut. Våldiga markytor är kraftledningsgator, vilket innebär stora förluster. Dessutom blir det förluster vid transporterna när det gäller bl. a. spänning. Jag måste fråga om utbyggnaden verkligen har gynnat just de områden där de utbyggda älvarna finns. Enligt en uppgift i Norrlandsförbundets lilla broschyr Norra Fakta arbetade för tre år sedan 2 800 personer i Vattenfalls förvaltningar och byggen i Norrland. Detta är en ofattbart låg siffra. Av dessa 2 800 personer är många icke-norrälänningar och gästarbetare. Det där talet om sysselsättning på grund av vattenkraftens utbyggnad är alltså en myt. Med tanke på de våldiga ingrepp som har gjorts har vi fått mycket litet sysselsättning. Norrland har gett sitt av vattenenergi vad nyutbyggnad beträffar. Däremot kan jag säga ja till effektivisering av befintliga kraftverk. Här pågår det också verksamhet.

Sedan kan man fråga sig om inte elkraften från vatten borde brukas i större utsträckning i Norrland. Den borde vara billigare nära kraftverken. Därtill säger regeringen nej. De moderata riksdagsmännen från Norrland har gång på gång föreslagit att det borde bli lätnader när det gäller eltaxorna. Sysselsättning och näringsliv kunde därigenom ha främjats utan andra subventioner, med lägsta möjliga administrations- och distributionskostnader. Men allt har varit förgäves.

Birgitta Dahl har i dag sagt att vi i framtiden inte kan räkna med el för

uppvärmning. Jag säger tvärtom: Varför inte värma alla bostäder i Norrland och en del andra lokaler med elkraft från vattenfallen? Det skulle vara logiskt och ekonomiskt – det skulle vara nationalekonomi.

Sedan vill jag säga att vad som nu föreslås ändå är marginellt, om det verkligen är så att vi skall ta energi från det här hållet. Det har ingen betydelse, om man tänker på de väldiga behoven, om vi inte räknar med de andra kraftkällorna. Varför en mängd "plotter" av det slag som presenteras i den här propositionen? Jag har i motion 2818 skrivit att vad vi nu håller på med inte är lönsamt och betydelsefullt i ett längre perspektiv.

Man kan också fråga sig vad vi behöver. Behovet av elenergi är lägre än produktionen, prognoserna för 8, 10 eller 15 år sedan har inte slagit in, förbrukningen har inte ökat på det sätt som man trodde att den skulle göra. I stället har det skett en viss minskning. I dag exporterar Sverige faktiskt elkraft. Vi kan effektivisera metoderna då det gäller vår energiförbrukning. Det kan bli bättre isolering i våra bostäder och i andra byggnader, och det kan bli mindre tanklöshet vid förbrukningen.

Jag har i motion 2818 också bekänt att jag tror på teknik och teknologi, på forskningens framsteg, upptäckter och utveckling, nya energikällor och bättre bruk av vad som redan nu betytt förvandling och förnyelse. Värme ur jorden, värme ur vattnet, och låt oss inte glömma solen. Vi vet att det i alla tekniskt framstående länder pågår intensiva försök att tämja den väldiga energifors som strömmar mot vår planet från solen. Under det senaste året har jag tagit del av rapporter från t. ex. Förenta staterna.

Herr talman! Moderata samlingspartiet har skrivit i sitt program att man skall lyssna till lokala opinioner och att våra stora älvar måste bevaras.

Opinionerna är tydliga i dag när det gäller de objekt som vi har att besluta om. Vi kan t. ex. ta Hamre. Jag fick nyligen ett brev, daterat i Sveg den 1 juni. Där står det bl. a.: Vi motsätter oss all utbyggnad. Därefter tar vederbörande upp en rad kända skäl, som jag med hänsyn till tidsbristen inte skall nämna. Det intressanta är att byggnadsarbetarna i Lillhärdal, anslutna till Svenska byggnadsarbetareförbundet, är stora motståndare till en utbyggnad av våra vattendrag. Detta var ett exempel. Jag är också emot en utbyggnad.

Då det gäller Ammerån har mycket sagts. Jag skall upprepa att älven har det högsta pH-värdet av alla strömmar i Sverige. Ammerån är helt omistlig. På grund av förorenad snö i fjällen är vattnet i fjällfloden så surt att ädelfisken dör. Får det fortsätta på detta sätt hotar en katastrof. Om det värsta skulle ske, är Ammerån en ovärderlig resurs när det gäller reproduktion.

I fråga om Hårkan stöder jag reservation 3.

Sikfors i Piteälven. Varför röra Piteälven mer, då resultatet blir så obetydligt?

Beträffande Klippen. Visst är opinionen delad, men med den utbyggda Umeälven i närheten bör det vara nog. Vi spar Klippen.

Beträffande Vojmån är jag ytterst tveksam, men jag föredrar faktiskt den framför Fatsjöprojektet.

I min motion har jag också nämnt Jaurekaska, denna klenod. Hur kan vi röra Jaurekaska mot samernas önskan? Hur kan vi vandalisera det som en

gång var sakrosankt, våra nationalparker? Glöm Jaurekaska, Birgitta Dahl!

Vad tycker då svenska folket? Jag frågar i min motion: Vem äger en älv, vad vill vår ungdom? Ja, vad beträffar de unga moderaterna i Norrland kan jag säga att de är helt på min sida. De har den uppfattningen att vi skall sluta med att bygga ut älvar. Vad skall framtidens människor säga om oss? Det står i Hävamal att "ett vet jag, som aldrig dör: domen över död man". Vår generation, som har varit så rik och har haft så stora möjligheter – skulle den verkligen behöva göra ännu mer i fråga om utbyggnad av älvar?

Den 14 maj 1965 var det debatt i den gamla andra kammaren om Vindelälven. Jag sade då att våra älvar och vår natur är en läkedom för folksjälen. Jag skulle gärna vilja upprepa vad jag anförde då, men jag anmälde mig bara för sju minuters taletid i dag, eftersom jag visste att det är ont om tid i riksdagens slutspurt. Några ord till vill jag emellertid säga. Jag förutsätter att det inte finns någon regering som går in och rör de stora orörda älvarna. Jag är övertygad om att om vi bara får andrum några år, skall det också visa sig att det är helt onödigt.

Anf. 19 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det finns två metoder att rädda outbyggda älvsträckor. Den ena består i att man strävar efter en sund sammansättning av själva energianvändningen. Den andra består däri att man effektiviserar befintliga anläggningar.

Energianvändning är ju inget självändamål. En hög energianvändning är i ett samhälle som det svenska i och för sig inget tecken på hög industriell aktivitet eller levnadsstandard. Det förhåller sig nästan tvärtom. Det är den tunga processtillverkningen, de primitiva industristrukturerna och den onödigt stora och snabba cirkulationen av materia som förutsätter mycket stora mängder energi. Produktion med hög förädlingsgrad och högt kunskapsinnehåll är däremot mindre energikrävande. Sverige har, sett mot denna bakgrund, ett högt energiberoende och en tung samhällsstruktur. Med en förändrad struktur skulle samma levnadsnivå och en tekniskt mer avancerad utveckling kunna tryggas med en lägre energianvändning än nu.

Den andra metoden – att effektivisera befintliga vattenkraftsanläggningar – utnyttjas inte på det sätt som är möjligt. Delvis beror detta på att regeringen är något av en fånge hos statens vattenfallsverk. Det är vattenfallsverkets uppgifter man baserar sina överväganden på, trots att dessa både är lösliga och skiftar från det ena tillfället till det andra.

I Gävleborgs län finns en rad kraftstationer som med fördel skulle kunna effektiviseras. Det är följande: Ljusne strömmar, Runemo i Voxnan, Lottefors, Edeforsen, Alfta i Voxnan, Bergvik, Höljebro, Krokströmmen. Forsbacka, Mackmyra och Tvärforsen i Iggesund. Sammanlagt skulle dessa anläggningar ge ett tillskott på 134 GWh per år. Effektiviseringsarbetena skulle ge drygt 600 direkta årsarbeten på en svårt drabbad regional arbetsmarknad. En effektivisering av det här beskrivna omfånget skulle räcka för att t. ex. onödiggöra Ammeråns överledning – om nu överledning-

ens betydelse över huvud taget är rätt uppskattad av den något nyckfulla expertisen på området.

I samband med effektiviseringen av Edeforsens kraftverk bör också Hälsingekraft AB, som äger anläggningen, förstatligas. Hälsingekraft ägs av 22 privatpersoner. Största ägare är kammarrättspresidenten Montgomery i Stockholm och Sven Söderberg, verkställande direktör i investmentbolaget Ratos. De tillhör den finansmaffia som har tagit ut vinster av arbete och naturresurser i Gävleborg och sedan lämnat länets arbetslösa och dess utnyttjade bygder åt sitt öde.

Tyvärr börjar det bli alltför typiskt för socialdemokraterna att de varken vill utnyttja möjliga effektiviseringar eller ingripa mot privata monopol på vattenkraftsområdet i vissa bygder. Inför folkomröstningen hävdade partiet, med all rätt, betydelsen av det samhälleliga inflytandet på kraftproduktionen. Det är allvarligt om detta nu bara skall visa sig vara skådebröd för folket och om socialdemokratin, när det kommer till kritan, ställer upp för de privata och kommersiella intressena i enlighet med den privatiseringskampen som herr finansministern nyligen har blåst i gång.

Det får inte bli så inom arbetarrörelsen, att man skall visa upp fraseradikal idealism för att lura de renhjärtade och aningslösa och sedan vika undan när beslutet skall fattas. Det är konsekvensen av att inte ha någon medveten ideologi utan anpassa sig till det borgerliga samhällets värderingar och lägga politiken till rätta för att förmögenhetsöverflyttningen till de redan rika skall bli ännu eftertryckligare. I ett sådant läge av politiskt sönderfall måste det åtminstone ställas upp något alternativ.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 18 och 21, som kräver ett program för effektivisering inom Gävleborgs län och ett förstatligande av Hälsingekraft.

Anf. 20 SVEN LUNDBERG (s):

Herr talman! I proposition 1983/84:160 har regeringen, i planen för fortsatt vattenkraftsutbyggnad, även föreslagit en utbyggnad av Meåforsen i Sollefteå kommun.

Som framgår av remissbehandlingen har förslaget om en utbyggnad av Meåforsen avstyrkts av samtliga remissinstanser, utom av fallrättsägaren. De remissinstanser som avstyrkt är således Sollefteå kommun, länsstyrelsen i Västernorrlands län, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, Älvräddarnas samorganisation och Kungliga Vetenskapsakademien.

Remissinstansernas argument för en avstyrkan är att Meåforsen är den sista orörda älvsträcken i Sollefteå kommun och att Meåforsen är en betydelsefull rekreationskälla för ortsbefolkningen och även för turisterna. Kommunen och länsstyrelsen framhåller också att Meåforsen skall ses som en resurs i det arbete som pågår att ytterligare utveckla turistnäringen i området.

Herr talman! Den reaktion som uppstått mot en utbyggnad av Meåforsen skall självfallet också ses mot bakgrund av att denna region som Sollefteå kommun utgör redan har fått ge upp stora naturvärden i och med att de stora

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

älvarna – Ångermanälven, Faxälven och Fjällsjöälven – redan är utbyggda samt att ytterligare fem minikraftverk byggts ut i ett flertal av våra mindre vattendrag inom kommunen. I Sollefteå kommun finns i dag 22 kraftstationer med en årsproduktion på 8 310 GWh, vilket utgör 14 % av landets totala vattenkraftsproduktion.

Det finns en brett förankrad uppfattning bland befolkningen i övre Ådalen att det inte är rimligt, mot bakgrund av den redan genomförda vattenkraftsutbyggnaden i området, att nu också göra anspråk på den sista orörda älvsträckan i kommunen.

Herr talman! Det har också framgått, efter kontakter med fallrättsägaren, att det f. n. inte finns några konkreta planer på en utbyggnad av Meåforsen och att Meåforsen står långt ner på fallrättsägarens prioriteringslista. Man kan därför ifrågasätta om fallrättsägaren verkligen kommer att utnyttja utbyggnadsrätten i händelse av ett bifall till förslaget. En sådan tvekan är i så fall begriplig ur ekonomisk synpunkt med tanke på att en utbyggnad av Meåforsen endast kommer att ge ett ytterst begränsat krafttillskott på 42 GWh i årsproduktion.

Jag finner det f. ö. märkligt att bostadsutskottet inte tagit hänsyn till detta och till vad som anförts mot en utbyggnad av Meåforsen dels av remissinstanserna, dels i motion 2821.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motion 2821 och därmed också till reservation nr 7 i fråga om punkt 22.

Anf. 21 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag har dristat mig att ta kammarens tid i anspråk under några minuter för att följa upp en fråga som jag i denna kammare debatterade med energiministern den 23 mars.

Debatten gällde bästa sättet att stimulera kraftbolagen till omfattande reinvesteringar i äldre vattenkraft. Energiministern bannade mig då för att jag försökte locka henne till att skvallra om vad som skulle stå i den kommande propositionen om vattenkraftens utbyggnad, och hon sade också följande: "Vi" – alltså regeringen – "överväger nu ett omfattande paket av åtgärder för att få till stånd insatser. Jag tror att Ivar Franzén, när han får se vårt förslag, också kommer att inse att verkligheten och möjligheterna att utträta någonting är betjänta av att man prövar alla tänkbara utvägar för att främja de åtgärder som jag tror att vi är överens om."

Självfallet var jag mycket förväntansfull inför det omfattande paket som skulle presenteras i proposition 1983/84:160.

Jag måste bekänna att jag sällan blivit så besviken som när jag läste propositionen. Det omfattande paketet bestod av ett löfte om att inleda överläggningar, utan att presentera med vem, samt att senare återkomma till regeringen angående eventuella ändringar i vattenkraftsskatten. Ett enda konkret besked fanns med, och det var att investeringsfonderna på vissa villkor skulle få användas t. o. m. år 1990.

Nu förstår jag också varför det var så svårt att få energiministern att skvallra om vad som skulle komma att stå i propositionen. Det fanns ju inget

att skvallra om i det aktuella ämnet. Det är både beklagligt och anmärkningsvärt att energiministern tar så lätt på effektiviseringen av befintliga vattenkraftverk. Det finns verkligen flera och tunga argument för att prioritera reinvesteringar före nybyggnad.

Visst hade det varit mycket förnuftigare att hålla sig till vattenkraftsberedningens förslag när det gäller nybyggnad och förstärka sysselsättning och produktionsmöjligheter genom en kraftfullare effektivisering av befintliga vattenkraftverk. Det skulle ha sparat värdefull natur och miljö samtidigt som tryggheten i vår energiförsörjning förbättrats och kärnkraftsavvecklingen underlättats.

Herr talman! Det är med beklagande jag återigen måste konstatera att socialdemokraterna drar viktiga frågor i långbänk och att talet om omfattande paket bara var stundens munväder. Hittills har tidsschemat för socialdemokraterna att ansluta till centerns förslag varit ca ett års fördröjning, men nu är risken stor att tidsfördröjningen blir fördubblad, och det försämrar ytterligare energipolitiken.

Till sist vill jag fråga energiministern: När har regeringen tänkt att återkomma i vattenkraftsskattefrågan? Det finns ju, vilket vi var överens om den 23 mars, en rad viktiga argument för att verkligen försöka åstadkomma en stimulans till snabbare reinvesteringar i befintlig vattenkraft.

Anf. 22 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Av alla de ärenden som behandlas här i riksdagen är det väl få, om ens några, som väcker sådana känslor och sådant engagemang som frågor om utbyggnad av vattenkraften. Detta är också mycket lätt att förstå. Alla utbyggnader av varierande storlek påverkar naturen och miljön, och även om man med nuvarande teknik och kunskap på ett helt annat sätt än tidigare kan fara varsamt fram med naturen, är det dock ofrånkomligt att betydande naturvärden måste offras vid en utbyggnad.

Att många av de människor som har dessa naturvärden i sin närmiljö, vilken berikar deras tillvaro, är upprörda och förbittrade vid tanken på en vattenkraftsutbyggnad behöver man ingen större fantasi för att förstå.

Jämtlands län berörs i hög grad av den plan för fortsatt utbyggnad som vi nu behandlar, och det är därför förståeligt att vi socialdemokratiska ledamöter från Jämtlands län fått, och får, samtal från människor som inte har så värst mycket till övers för vårt ställningstagande att acceptera det förslag till utbyggnad som redovisas i proposition 1983/84:160.

Fullt medvetna om att vårt ställningstagande skulle komma att uppröra en hel del länsbor har vi dock i egentlig mening inte tvekat särskilt mycket. Anledningen härtill är att vi har betraktat det som självklart att fullfölja riksdagens tidigare beslut att vattenkraften skall byggas ut till 66 TWh fram till 1990 och att riksdagen har begärt att regeringen skulle presentera en plan om hur en sådan utbyggnad kan ske.

Det förtjänar att upprepas att det beslut som riksdagen om en stund skall fatta naturligtvis är ett energipolitiskt beslut. Det skall dock inte stickas under stol med att vi tre socialdemokratiska ledamöter från länet också i vårt

ställningstagande har vägt in den sysselsättningseffekt som en vattenkraftsutbyggnad får. Vi har f. n. en byggarbetslöshet på 24–25 % – den högsta byggarbetslösheten i landet. Någon efterfrågan på arbetskraft inom andra branscher finns inte.

En utbyggnad enligt den föreslagna planen skulle betyda att ca 350–400 personer skulle få arbete i ca sju år. Det är ett stort tillskott i en starkt undersysselsatt region. Nu framförs det från vissa håll att det här skulle röra sig om mycket tillfälliga jobb, som på något sätt skulle vara mindre värda. Jag vill då erinra om att under tioårsperioden 1970–1980 var i genomsnitt ca 785 personer sysselsatta med direkt vattenkraftsutbyggnad i vårt län. Till detta skall läggas ett stort antal årsarbeten med röjning o. d.

Man kan spekulera i hur stora insatser som skulle till för att skapa motsvarande mängd sysselsättning med lokaliseringsstöd o. d.

Det brukar också sägas att vattenkraftsutbyggnad inte skulle ge jobb till arbetskraft från den berörda orten – det har även sagts här tidigare i dag. Byggnadsarbetareförbundets avdelning i Jämtlands län, där jag själv är anställd, har i en undersökning kommit fram till att 85–90 % av de anställda vid de undersökta objekten var mantalsskrivna inom tio mil från byggplatsen. Av återstående 10–15 % var en stor del tjänstemän av olika slag. Det är alltså en betydande sysselsättning som tillskapas vid utbyggnad av vattenkraften.

Som sagt, det avgörande för beslutet om vattenkraftsutbyggnad är inte byggsysselsättningen, men nog skulle det vara mycket märkligt om det inte skulle väga tungt när riksdagsledamöter från Jämtlands län tar ställning.

Det sägs också av och till att man i Jämtlands län har byggt ut 85 % av det strömmande vattnet och att det nu får vara nog. Det må vara hänt att man kan tycka att det här byggts ut nog, men av det strömmande vattnet är det 45–50 % som byggts ut. Av den ekonomiskt utbyggbara vattenkraften är det 85 % – det är riktigt – men det är ändå en betydande skillnad. Rätt skall vara rätt.

Vi ställer oss bakom utskottets förslag till plan för utbyggnad, med ett undantag.

I valet mellan de föreslagna utbyggnaderna i nedre Långan och de i Hårkan valde vi, liksom man gör i propositionen, att förorda en utbyggnad av Långan. I detta val har vi vägt in såväl bevarandeskäl som ägande-, energi- och sysselsättningsaspekter. Jag går av tidsskäl inte in på någon detaljredovisning om hur vi ser på de båda utbyggnadsobjekten, utan nöjer mig med att konstatera att en utbyggnad i Långan borde ske och att Hårkan borde bevaras.

Vi är medvetna om att det inte har gått att få majoritet i utskottet för att Långan skulle ingå i planen. Vi beklagar detta. Men detta faktum gör inte att vi ändrar vår inställning till att Hårkan borde lämnas utanför planen. Med hänvisning till detta kommer vi tre s-ledamöter från Jämtlands län att vid den kommande voteringen rösta för reservation 3.

Beträffande objektet Ammeråns överledning och om- och tillbyggnad av de fem berörda äldre kraftverken, anser vi oss kunna biträda utskottsmajori-

tetens förslag, att detta skall tillföras planen redan nu.

De kompletterande utredningar och överväganden som utskottsmajoriteten föreslår anser vi i allt väsentligt svara mot de krav man framfört från Ragunda kommun och från länsstyrelsen. Skulle det i de kommande utredningarna komma fram faktaunderlag som gör överledningen oacceptabel i något avseende har ju regeringen att i sista hand ta ställning till detta. Frågan skall f. ö., enligt utskottets skrivning, tillbaka till riksdagen 1985.

I detta anförande instämde Marianne Stålberg och Margareta Winberg (båda s).

Anf. 23 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag vill först uttrycka min stora glädje och tillfredsställelse över att ett enigt bostadsutskott föreslår att Haverö strömmar i Ljungan inom Ånge kommun skall undantas från utbyggnad. Utskottet frångår därigenom regeringens förslag och följer i stället en utbredd folkopinions, kommunens, länsstyrelsens och naturvårdsverkets synpunkter samt tillstyrker min motion nr 2817 och folkpartiets och vpk:s partimotioner.

I min andra motion – nr 2829, i anledning av vattenkraftspropositionen – har jag tagit upp samernas intressen kontra fortsatt vattenkraftsutbyggnad.

Det råder ju inga tvivel om att vattenkraftsutbyggnaden begränsat samernas möjligheter att bedriva såväl renskötsel som fiske. Även om det inte framgår av propositionen skulle ett genomförande av förslagen medföra ytterligare begränsningar av förutsättningar för de typiska samiska näringarna.

Jag har tagit upp dessa frågor mot bakgrund av att samernas ställning som etnisk minoritet i vårt land och denna minoritets möjligheter att för framtiden bevara språk och kultur är beroende av framtida förutsättningar för bedrivande av de samiska näringarna, främst renskötsel.

Vid ställningstagande till ändrad markanvändning inom renskötselområdet, exempelvis genom vattenkraftsutbyggnad, kan man inte – och får man inte – bortse från följderna för de samiska näringarna och därmed för den samiska kulturens framtid.

För att utreda möjligheterna att stärka samernas rättsliga ställning arbetar nu en särskild samerättsutredning. Jag har själv förmånen att vara en av ledamöterna. I direktiven, som utfärdades i början av september 1982, anges som en av huvuduppgifterna att utreda möjligheterna att stärka samernas rättsliga ställning i frågor som rör renskötseln. Både i dessa direktiv och i tilläggsdirektiven från februari 1983 framhålls att rennäringen är en ursprunglig samisk näring, som är av avgörande betydelse för att den samiska kulturen och den samiska befolkningens särart skall kunna bibehållas.

Samerättsutredningen skall bl. a. undersöka i vilken utsträckning rennäringens intressen har fått träda tillbaka för andra samhällsintressen vid markanvändning av olika slag och i vilken utsträckning hänsyn har tagits till den samlade effekten på rennäringen av olika exploateringar. Det gäller alltså att undersöka hur intresseavvägningen har utfallit. Mot bakgrund av

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

denna undersökning skall utredningen överväga om det finns behov av att stärka skyddet för rennäringen.

Senare har samerättsutredningen även fått i uppdrag att kartlägga och bedöma de konsekvenser för renskötseln som olika former av fortsatt utveckling av energiutvinningen, bl. a. utbyggnad av vattenkraften, kan få.

Herr talman! Jag har väckt min motion dels mot bakgrund av renskötselns avgörande betydelse för den samiska kulturens framtid, dels mot bakgrund av samerättsutredningens pågående arbete. Enligt min mening borde riksdagen uttala att vid ställningstagande till fortsatt utbyggnad av vattenkraften särskild hänsyn skall tas till samernas och rennäringens intressen, vilket är det första yrkandet i min motion. Det andra yrkandet i motionen är att riksdagen skall uttala att slutliga ställningstaganden till ur renskötselsynpunkt kontroversiella projekt bör uppskjutas i avvaktan på samerättsutredningens arbete.

Jag är glad över att min motion behandlats grundligt i och med att jordbruksutskottet fått tillfälle att yttra sig över den. Däremot är jag självfallet mindre glad över att majoriteten såväl i jordbruksutskottet som i bostadsutskottet avvisat båda yrkandena i motionen.

Vad gäller det första yrkandet framhåller de båda utskotten att det i vattenlagen finns en garanti för att sådana särskilda hänsyn, som jag föreslår, tas innan beslut fattas om projekt som berör rennäringen. Jag hoppas att det verkligen är så och kommer att bli så.

Mitt andra yrkande, dvs. att samerättsutredningens arbete skall avvaktas innan slutliga ställningstaganden görs till kontroversiella projekt, avstyrks även det av majoriteten men tillstyrks i reservation 23 av centerns och folkpartiets ledamöter i bostadsutskottet. Kravet har tillstyrkts av dessa båda partier i jordbruksutskottet och dessutom av en moderat ledamot där.

När nu samerättsutredningen har att undersöka om samernas och rennäringens ställning behöver stärkas samt även att utreda konsekvenserna av ytterligare energiutvinning inom renskötselområdet borde det egentligen vara självklart att riksdagen i dag uttalar att samerättsutredningens arbete bör avvaktas innan slutliga ställningstaganden görs. Det får inte bli så att samhället först tillåter utbyggnadsprojekt och sedan – när en mer allsidig bedömning föreligger – finner att områdena borde ha bevarats.

Majoriteten i utskotten avvisar tyvärr min motion i denna del. Man hänvisar till departementspromemorian med förslag till lag om hushållning med naturresurser, där det anges att de viktigaste delarna av renskötselmarkerna bör ges ett starkt skydd mot exploatering och andra ingrepp i miljön.

Utskotten påminner även om att det sedan 1977 i regeringskansliet finns en permanent arbetsgrupp för att samordna de statliga insatserna för samerna. Att denna grupp tyvärr inte är någon garanti för att samiska intressen tillgodoses är avverkningarna av de fjällnära – för renskötseln nödvändiga – skogarna tillräckliga exempel på.

Herr talman! För att samernas intressen liksom ett samlat svenskt och internationellt intresse att skydda denna etniska minoritets ställning i nutid och framtid skall tillgodoses bör samerättsutredningens arbete avvaktas

innan beslut om kontroversiella vattenkraftsutbyggnader fattas. Riksdagen bör därför i dag göra ett uttalande härom i enlighet med vad som framhålls i reservation 23, som jag härmed yrkar bifall till.

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Anf. 24 BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Herr talman! Frågan om Strängsforsens bevarande till eftervärlden är ännu inte avgjord. Man har haft förhoppningar, efter alla de till synes kategoriska uttalanden mot en utbyggnad av Strängsforsen som gjorts av bl. a. ledande socialdemokrater, såsom ordföranden i det socialdemokratiska partidistriktet i Värmland, riksdagsledamoten Magnus Persson, och partiordföranden Olof Palme. Alla har de sagt att ingen utbyggnad av Strängsforsen skall bli av – ett ställningstagande som vpk har intagit och kämpat för i många år.

Det borde alltså här och nu vara möjligt att i riksdagen samla en majoritet och en gång för alla säga nej till utbyggnad av Strängsforsen.

Den möjligheten använder sig inte socialdemokraterna av. De litar sig i stället i bostadsutskottet med moderaterna och överlåter åt regeringen att avgöra Strängsforsens framtida öde. De säger att de "förutsätter" att regeringen beaktar vad som sagts i motioner och från en stark minoritet tidigare i riksdagen.

Herr talman! Att "förutsätta" innebär i detta fall inga garantier åt något håll. Bakom ordet förutsättning sätts ingen kraft. Däremot hade det här och nu varit möjligt att ta till vara den "starka minoritet" som det talas om, ty denna starka minoritet bildar i dag i riksdagen en majoritet av vpk och socialdemokrater tillsammans. Vi hade kunnat säga ett definitivt nej till en exploatering av Strängsforsen.

Det ställningstagande som innebär att man nu överlåter frågan till regeringen ter sig ännu märkligare mot bakgrund av vad man från socialdemokraternas sida tidigare sagt i frågan om Strängsforsen. Man har motionerat mot en utbyggnad, man har talat sig varm här i kammaren för ett riksdagsbeslut mot en utbyggnad, och man har reserverat sig i utskottet mot utbyggnadsplaner. Vpk har varnat för den utveckling ärendet nu har tagit. Frågan är om riksdagen längre fram har någon möjlighet att agera. Kanske blir det så att Strängsforsen blir ett nytt Kymmen-fall, där riksdagen avhände sig möjligheten att agera och överlät frågan till regeringen – och vi vet ju hur det gick med Kymmen. Omöjligt är det inte. Tänk bara på vad som kan ske om det blir en borgerlig regering med starkt moderat inslag i nästa val! Då är loppet kört, och Strängsforsen byggs ut. Nej, herr talman, det är lügnast att ta beslutet här och nu.

Jag yrkar därför bifall till reservation 12 i detta betänkande.

Herr talman! Jag delar den uppfattning som Magnus Persson hade, åtminstone 1977, då det också var fråga om ett avgörande för Strängsforsens framtid. Det var den 15 december 1977. I anförande nr 81 i riksdagens snabbprotokoll sade han så här:

"Man kan inte, som några här gjort, säga att man inte vill ta ställning. Allt

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

material föreligger. Göm er inte bakom regeringens beslut, utan ta ställning i den kommande voteringen!"

Det är sant! Detsamma gäller i dag. Men vad säger Magnus Persson och hans partivänner i dag? Har de glömt bort 1977? Det verkar så!

Anf. 25 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag måste börja med att konstatera att det är något i samband med den fortsatta vattenkraftsutbyggnaden som jag inte förstår. Det är att riksdagen inte kan, eller kanske snarare inte vill förstå allvaret i vår rovdrift av våra vattendrag. Hur kan man undgå att ta intryck av den oro som kommer fram i demonstrationer och vädjanden från dem som tvingas lämna hus och hem och påtvingas en helt ny livsmiljö? Inte bara "gröna-vågare", som i ungdomlig entusiasm protesterar mot skövlingen, utan också sansade, välutbildade personer har skakat på huvudet både inför de metoder som präglat vederbörande exploatörers framfart och i förundran inför det faktum att man spolierar oersättliga tillgångar, inte av nödtvång utan därför att man vill hålla de s. k. vattenrallarna sysselsatta.

Jag är angelägen om att genast med eftertryck framhålla att ingen skugga faller vare sig på vattenrallarna eller på kraftingenjörerna. De senare skulle inte göra sin plikt, om de inte utredde alla möjligheter att få fram elkraft. Men när intressena inte sammanfaller, då är det vår sak här i riksdagen och då är det regeringens sak att säga ifrån: "Ja, herrar tekniker, det är mycket intressant och beundransvärt vad ni kommit fram till, men hänsyn till naturvård, till våra efterkommande och till många andra, inte minst till dem som bor utanför vårt lands gränser, tvingar oss att skynda långsamt. Vi måste därför t. v. säga nej till era intressanta förslag."

Det modet har alltså inte vare sig riksdag eller regering haft.

Vi måste förstå den förtvivlan som griper många inför den hopplösa kampen mot utbyggnadens profeter. Om denna kamp vittnar alla motioner om bevarande av den ena eller den andra älvsträckan, och det passar sig absolut inte för oss i riksdagen att under tal om bypolitik försöka dra ett löjets skimmer däröver.

Jag har roat mig med att se igenom alla de handlingar rörande vattenutbyggnad som varit aktuella under åren efter 1957, då jag började i det här huset. Det är digra luntor, men de är knappast något hedrande för riksdagen, som inte ens haft kraft att slå tillbaka angreppen mot våra nationalparker. Vår vattenpolitik är i sin helhet ett ganska bedrövligt exempel på inkonsekvens. Förra onsdagen debatterade vi här i kammaren turism och rekreation, och när det gäller dessa två områden spelar fisket den kanske avgörande rollen. Fråga våra medmänniskor, främst från kontinenten, varför de sökt sig hit, och svaret blir i de allra flesta fall att det är tystnaden, att det är möjligheten att få vara ensam vid vattendragen och slippa stuvas samman à la Mörrum som drar dem till Norden. Men nu skall det bli annat av – med ett klubbslag kommer vi om en stund på en gång att lägga mera av våra rinnande vatten i rör än någonsin förr. Och detta därför att man misslyckats med att lösa sysselsättningsproblemen.

Man säger sig eftersträva ren energi, och i det avseendet skulle vattenkraften stå högt ovan varje konkurrens. Detta påstående är fullständigt felaktigt. Det finns ingen kraftproducent som i likhet med vattenkraften ödelägger kvadratmil efter kvadratmil. Men den rena kraftkällan finns, kärnkraften, den som inte förstör annat än byggnadsmark för reaktorer och kraftledning-
ar. Mot den bakgrunden vill jag för min egen högst personliga del förorda kärnkraften som det enda realistiska alternativet till fossila bränslen. Tidpunkten att utnyttja denna källa är väl tyvärr ännu inte inne, och mycken oersättlig natur hinner förstöras dessförinnan. Men i min naturvårdsfilosofi finns kärnkraften med. Då behöver vi inte bygga ut alla vatten – inte varenda liten bäck. Av den orsaken har jag inte anslutit mig till folkpartiets förslag, trots att jag instämmer praktiskt taget i varenda bokstav i vad Kerstin Ekman nyss sade.

Förstört blir nämligen varje utbyggt vattendrag. Det går inte, som man ibland hör, att återställa det genom att ta bort dammar och tunnlar och släppa på vattnet igen. Vid varje vatten har ända från istidens slut – jag skulle tro att det i mellersta Sverige var för ca 10 000 år sedan – utbildats ett ekosystem, som är unikt just för det vattnet. Jag vill inte bestrida att det inte under de kommande 10 000 åren kan utbildas ett likartat ekosystem, men vi som nu lever och våra barnbarn intill tredje och fjärde led lär knappast få så värst roligt av det där nya ekosystemet.

Ja, herr talman, jag har med de här funderingarna velat få tagna till protokollet mina stora bekymmer inför utvecklingen, bekymmer som känns särskilt tunga, eftersom de inte borde vara nödvändiga vare sig ur akut kraftförsörjningssynpunkt eller med tanke på den extrapott om 0,9 TWh, som SMHI förklarar helt onödig men som regeringen ändå tagit med i sitt beräkningsunderlag.

Om vi nu trots alla betänkligheter skulle fortsätta utbyggnaden av våra vatten, måste jag tillstå att utskottet gjort det bästa möjliga eller kanske snarare det minst dåliga av situationen. Det skulle föra för långt att här ta upp en diskussion om alla de älvsträckor där jag är av motsatt mening mot utskottet; jag har f. ö. tvärtom anledning att vara tacksam för att Lången och Hylströmmen åtminstone t. v. blir kvar. Låt mig bara nämna ett annat namn, som av misstag inte kom med i min motion nr 2828, nämligen Jaurekaska.

Jordbruksutskottet har vid ett besök i Lappland fått fullt klart för sig den oerhörda vikt samerna lägger vid att detta projekt inte realiserar. Det kan inte ha undgått tilltänkta exploitörer, och att projektet trots detta anhäng-
iggjorts får mig att undra, om det rör sig om ett slags pilotprojekt. Jag håller i sak med Tore Nilsson, men eftersom ärendet nu ligger hos vattendomstolen får vi avvakta vad man där kommer till, och jag har intet yrkande.

Ett yrkande har jag däremot i annat avseende. Det gäller min motion 2828, till vilken jag yrkar bifall.

Låt mig till sist säga några ord till Egon Jacobsson. Jag vill komplimentera honom för hans anförande, inte därför att han riktade viss kritik mot sin egen regering. Det är en sak som socialdemokraterna får klara av själva. Men jag gör det därför att jag tyckte att Egon Jacobssons anförande var det enda klart

positiva som har hållits här i dag – ett anförande som vittnade om en vilja att förstå även motpartens synpunkter. Om vi kunde få den andan att prägla debatten även i fortsättningen, när de här frågorna kommer upp nästa år – då jag själv inte lär vara med längre – tror jag att vi ömsevis kan ge efter på flera punkter. Låt oss alltså arbeta vidare i denna anda.

Anf. 26 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s):

Herr talman! Frågan om utbyggnad av fallhöjden mellan Vojmsjön och Volgsjön i Vilhelmina kommun aktualiserades redan i början av 1970-talet som en följd av den allmänna krissituation som uppstod i samband med oljekrisen och motstående intressen för outbyggda älvar.

År 1974 presenterade statens vattenfallsverk ett förslag till utbyggnad av Vojmå kraftstation. Förslaget väckte stort motstånd hos kommunen och den berörda befolkningen. Utbyggnadsplanerna skrinlades.

I samband med Övre Åseleälvens utbyggnad växte tanken att som alternativ till Vojmå kraftverk i stället leda över Vojmåns vatten till Malgomaj och nyttiggöra fallhöjden mellan Vojmsjön och Volgsjön i två stationer. Fatsjö på sträckan Vojmsjön–Malgomaj samt Bullerforsen på sträckan Malgomaj–Volgsjön. Ett sådant projekt skulle kompletteras med föreskrift om minimitappning i Vojmån. Kommunen önskade nämligen runt Vojmån skapa ett fritids- och rekreationsområde för kommuninvånarna och för turister, där möjlighet till fiske i Vojmån skulle vara en väsentlig faktor.

Under regeringsbehandlingen av förslaget om Övre Åseleälvens utbyggnad frånföll kommunen slutligen sitt bestridande av anläggande av Volgsjöfors kraftstation under den uttryckliga förutsättningen att kommunens synpunkter beträffande Vojmån skulle tillgodoses, dvs. att ingen kraftstation skulle byggas i själva Vojmån och att fallhöjden mellan Vojmsjön och Volgsjön i stället skulle byggas ut genom anläggande av Fatsjö och Bullerforsens kraftstationer.

Herr talman! I motion 2820 är vi fyra socialdemokrater som med anledning av proposition 1983/84:160 om fortsatt vattenkraftsutbyggnad, som alternativ till propositionens förslag om utbyggnad av Vojmå i Vilhelmina kommun, förordar Fatsjö.

I båda alternativen är det Vojmsjöns vatten som tas till vara för energiproduktion. Vad som skiljer de båda förslagen åt är främst att Vojmå är ett traditionellt byggt kraftverk med åtföljande dämning eller torrläggning av älvfåran i vissa avsnitt.

Fatsjö däremot är ett överledningsalternativ som utan direkta ingrepp i Vojmån tillvaratar merparten av åns vatten, men ändå genom minimitappning möjliggör ett bevarande av fisket och nyttjande av Vojmådalen som rekreationsområde för vilhelminaborna.

Redan 1976 gjorde kommunen i ett remissyttrande följande bedömning: "Kommunen bedömer att en konventionell utbyggnad av Nedre Vojmån innebär betydligt större skador än överledningsalternativet. Vid en utbyggnad av Vojmån kommer ca 3 mils älvsträcka att i det närmaste torrläggas och kraftiga naturingrepp kommer att göras. Utbyggnaden innebär även stora

dygnsvariationer i vattenföringen vilket kommer att påverka älvmiljön i mycket hög grad.”

Även ur rennäringsynpunkt synes överledningsalternativet vara att föredra. Försvårade flyttningssvägar och minskat betningsland följer på en utbyggnad av Nedre Vojmån.

Konventionell utbyggnad av Vojmån innebär kraftig påverkan av miljön genom en väsentligt högre dämning, och det har också kommunen motsatt sig. Kommunen har således förordat en överledning till Fatsjön med 2 meters dämning av sjön.

Fatsjöalternativet å andra sidan kommer att medföra lägre vattenföring i hela ån än f. n., men enligt vår uppfattning bör genom föreskrift om minimitappning, lokal tillrinning samt åtgärder till fiskets främjande sådana betingelser kunna tillskapas att ett fiskeutövande skall kunna fortsätta.

Vi kan därför inte ansluta oss till den bedömning regeringen gjort och utskottet gör i betänkandet. Vojmåprojektet ger möjligen bättre ekonomi, om man bara ser på kostnaden för den producerade energin. Vi anser, av skäl som anförts, att ett sådant betraktelsesätt är felaktigt. I ekonomin bör även invägas de samhällsekonomiska fördelar som Fatsjöprojektet ger. När det gäller inverkan på miljön anser såväl naturvårdsenheten vid länsstyrelsen som kommunen att skadeverkan blir större av Vojmåprojektet än Fatsjöprojektet. Kommunen framhåller sålunda att Fatsjöprojektet är lokaliserat till förhållandevis ensliga trakter med i huvudsak inga fast boende, medan Vojmåprojektet ligger nära Vilhelmina tätort samt icke oväsentlig fast bebyggelse i området i anslutning till ån.

Som närmare framgår av min redogörelse har frågan om utbyggnad av Vojmån nedströms Vojmsjön varit föremål för långvarig utredning, som 1978 resulterade i ett regeringsbeslut som prioriterade Fatsjöalternativet. Mot bakgrund härav framstår det som olyckligt att man nu på nytt tagit upp frågan om att bygga Vojmå kraftstation. Kommunen har i en inlägga till regeringen gett uttryck för att den aldrig kan medge anläggande av kraftstation i Vojmån.

Om Fatsjöprojektet å andra sidan inte bedöms möjligt att realisera bör den aktuella fallhöjden förbli outbyggd. Kommunen anser emellertid att de utfästelser som lämnades kommunen före medgivandet till utbyggnad av Volgsjöforsen och som sedan ledde till regeringsbeslutet den 9 mars 1978 var av den arten att kommunen hade skäl att räkna med ett positivt ståndpunkts-tagande från statsmakternas sida till det s. k. Fatsjöprojektet kombinerat med erforderlig minimitappning i Vojmån.

Kommunens ursprungliga anledning till ett tillstyrkande av Fatsjöprojektet var att skapa arbetstillfällen i bygden och genom ett positivt agerande bidra till energiförsörjningen i landet. Vi motionärer är av samma uppfattning.

Det har genom årens utveckling kommit att framstå allt klarare att Fatsjöprojektet är väl motiverat ur sysselsättningssynpunkt. Arbetsmarknadssituationen är för flera av Lappmarkskommunerna ytterst besvärande i största allmänhet. Detta gäller även framtiden för den arbetskraft som i dag

sysselsätts i vattenkraftsutbyggnader.

Noteras bör även att Fatsjö ger nära 100 GWh/år mer än Vojmå och nästan dubbelt så många manår under byggnadstiden.

Herr talman! Av mina här redovisade skäl och med hänsyn till en stark opinion inom den berörda kommunen är det naturligt att förordna utbyggnad av Fatsjö före Vojmå.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion nr 2820.

I detta anförande instämde Hagar Normark (s).

Anf. 27 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag skall i debattens allra sista minuter – jag här sett att ytterligare någon talare är anmäld, men det är ändå på slutet – säga några ord om utbyggnadsplanerna vad gäller Kolbäckån och då främst Sörkvarnsforsen i Hallstahammar, som är den sista outbyggda forsen i Kolbäckån. Forsen är belägen mitt i byn, är oerhört vacker och tillgänglig för alla. Det är en naturtillgång som är väl värd att slå vakt om och bevara intakt i dessa tider, då kampen mellan de olika kriskommunerna gäller inte bara arbetstillfällen i industrin utan också de pengar som de som har arbete kan tänkas spendera på turism och rekreation.

I första hand skall enligt min mening Sörkvarnsforsen bevaras för vad den är – en unik naturtillgång med en mycket fin omgivning. Men jag tror också att den på sikt kommer att vara värd mycket mer i pengar som en naturlig fors än som en spegeldamm nedanför en kraftverkstunnel. Det kan inte vara försvarbart att bygga ut och förstöra denna sista fors i Kolbäckån med hänvisning till att det kan ge några arbetstillfällen under en kort period. Den energi som kan tas ut ur Sörkvarnsforsen är mycket marginell i jämförelse med vad som kan fås fram genom utveckling av alternativ och genom en vettig hushållning, inte minst inom industrin.

I vattenkraftsberedningens slutbetänkande fanns ett särskilt yttrande av vpk:s representant, där han visade på att de mål för energipolitiken som uppställdes kunde nås utan utbyggnad av bl. a. Sörkvarnsforsen i Hallstahammar. Men man sade också i betänkandet att man inte slutligt kunde avgöra frågan utan ytterligare utredning. Enligt min mening är det ett sätt att förhålla frågan och hålla öppet för en utbyggnad senare, om opinionen mot utbyggnaden skulle mjukna, eller om påtryckningarna från industrin skulle bli starkare.

Hallstahammars kommun har begärt att området skall bli ett naturreservat. Länsstyrelsen beslutade också i oktober förra året att inrätta ett naturreservat i området. Det var ett beslut som naturligtvis har överklagats av företrädare för kraftintressena, som vill bygga ut också denna sista fors i Kolbäckån. Kommunen har i sitt remissvar på vattenkraftsberedningens betänkande hänvisat till att man vill freda forsen och skapa naturreservat. Därför behövs enligt min mening inga fortsatta överväganden före beslut om att skona forsen från utbyggnad.

Det bör betonas att kommunfullmäktige var helt enigt i denna fråga.

Utskottet anser nu inte att det är realistiskt att man avhåller sig från utbyggnad. Forsen finns med i planen, och det betyder att den kanske kommer att byggas ut. Det beror litet på hur mycket man utnyttjar av de ramar som skapas.

Att offra Sörkvarnsforsen – i detta sammanhang kallad Hallstahammars Stora – vore kortsiktigt vansinne.

Det finns andra mer okontroversiella utbyggnads- eller moderniseringsalternativ i Kolbäckån. Men denna sista fors måste sparas för framtiden.

Jag skall inte ta om hela den debatt som har förts i detta ärende, men jag tycker ändå att det finns skäl att slå fast att det inte finns någon anledning för oss att gå in i den fälla som håller på att gillras med stöd av storfinans och moderater. Med hot om kolsamhälle och försurning försöker de locka oss att först offra vissa utbyggda forsar för att sedan ändå tvingas acceptera kärnkraften.

Det är inte mellan forsar och kärnkraft valet står. Det fordras som alla vet betydligt mer än forsutbyggnad för att kunna avveckla kärnkraften. Vägen ut ur kärnkraftssamhället och vägen ut ur försurningen fordrar en övergripande planering av energianvändningen där olika energislag och alternativ sammanvägs. Framtiden ligger i alternativ och hushållning och inte i panikutbyggnad av de sista forsarna, då man ödelägger stora naturvärden.

Vänsterpartiet kommunisterna har presenterat ett energipolitiskt alternativ som är mycket väl genomtänkt och hållbart. Ett stöd till de reservationer till dagens betänkande där Tore Claeson finns med som reservant är ett stöd också för den alternativa politiken. Jag yrkar naturligtvis bifall till de reservationerna, speciellt till reservation nr 7, som innebär att bl. a. Sörkvarnsforsen i Kolbäckån i Hallstahammar skonas från utbyggnad.

Anf. 28 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag har funnit anledning att gå upp i denna debatt för att få följande till protokollet.

Min grannkommun Vilhelmina har två utbyggnadsprojekt som berörs i detta betänkande från bostadsutskottet, dels *Vojmån* som ingår i regeringens plan, dels *Fatsjö* som förordas i en motion från Västerbottens socialdemokrater, *Lilly Hansson undantagen*.

Först vill jag framhålla att helst borde inte något av projekten byggas ut. Det är min mening, och den delas av många i Vilhelmina.

Men om detta nu inte är möjligt, vilket projekt bör då byggas ut? Ja, där är meningarna delade, och jag har en känsla av att kammarens ledamöter kan ha fått vilseledande information om de bägge alternativen. I motionen av Roland Brännström m. fl. sägs att starka reaktioner från den lokala befolkningen skulle bli följden om man väljer *Vojmån* i stället för *Fatsjö*. Detta påstående är mycket märkligt, eftersom företrädare för befolkningen som bor efter *Vojmån* har uppvakttat bostadsutskottet och där framhållit, att om man tvingas välja mellan dessa två projekt, så föredrar man en konventionell utbyggnad av *Vojmån*. En sådan utbyggnad föredrar också naturvårdsverket, fritidsfiskarna, Sveriges fiskares riksförbund, fiskeristy-

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

relsen och Svenska naturvårdsföreningen.

Då det gäller miljöpåverkan för de båda projekten skall det också tas med att om Fatsjö byggs ut, görs intrång genom tunnelarbete och därvid sammanhängande trafik i ett skogsområde med högt skyddsvärde – det området har åsatts värdeklass 1. Enligt naturvårdsverket är skyddet för detta skogsområde mycket osäkert om en utbyggnad genomförs.

Det är bra att utskottet avvisar propåerna om att Fatsjö skall byggas ut. Det skulle vara högst beklagligt om den felaktiga föreställningen att detta utbyggnadsprojekt skulle vara miljövänligt fått gehör i utskott och riksdag. Avslutningsvis vill jag citera ur ett uttalande som Vilhelmina sport- och fiskeklubb med över 100 medlemmar har gjort. "Vi fritidsfiskare i Vilhelmina måste dra samma slutsats som vår huvudorganisation. Att Fatsjö i nuvarande form är sämre än Vojmå. Helst vill vi inte ha någon utbyggnad. Men att gå ut och agera för detta i nuläget, dvs mot Vojmå, vågar vi inte av rädsla för att Fatsjö-projektet kommer tillbaka."

Detta säger väl, herr talman, det mesta om hur miljövänligt Fatsjöprojektet är. Det kan därför åtminstone ses som en delframgång att den här motionen om Fatsjöprojektet avslås och att kommunens kommunalråd inte lyckats i sina uppvaktningar för en utbyggnad av Fatsjöprojektet.

Anf. 29 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag kan ge John Andersson rätt i att det finns delade meningar om de här två projekten. Det är helt uppenbart med tanke på den opinion som kommit till uttryck. Låt mig då, för att balansera något av de mycket negativa reaktioner som John Andersson gett besked om beträffande Fatsjö, citera ur en skrivelse som kommit oss till handa från Vilhelmina arbetarkommun. Där står det: Vid de uppvaktningar som genomförts av representanter för kommunfullmäktige och kommunstyrelse med deltagande från kommunens största oppositionsparti har framförts att en konventionell utbyggnad ej skulle vara politiskt genomförbar i kommunen. Dessa synpunkter delar arbetarkommunen fullt ut. Man påminner också i samma skrivelse om att länsstyrelsen i Västerbottens län, kammarkollegiet, statens energiverk och statens industriverk samtliga förordar det s. k. Fatsjöalternativet.

Vi har alltså också en opinion med oss när det gäller valet av alternativet att nyttja Vojmsjöns vatten.

Anf. 30 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det skulle finnas mycket att säga om de här bägge utbyggnadsalternativen, men vad jag framför allt vänder mig emot är att Fatsjöprojektet har givits en gloria – det skulle vara så miljövänligt. Ingen enda inom kommunen som känner starkt för miljö- och naturvård har ställt sig bakom Fatsjöprojektet. Jag kan här åter hänvisa till Naturskyddsföreningen och olika föreningar som har ett stort intresse av en bra miljö- och naturvård.

Det har också, vill jag påstå, lämnats felaktiga upplysningar om vad de

olika projekten skulle innebära. Det har påståtts att en utbyggnad av Vojmån skulle torrlägga en sträcka på 17 km av älven. Det är helt felaktigt. Det kommer att bli en större vattenföring i ån med en konventionell utbyggnad än om man väljer Fatsjöprojektet.

Då det gäller Fatsjöprojektet kommer man också att helt torrlägga den nedre delen av Marsån, och det kommer att göra mycket stor åverkan på de skogsområden som av naturvårdsverket åsatts värdeklass I.

Jag skulle åter kunna citera vad sport- och fiskeklubben i Vilhelmina har sagt. Man ställer sig frågan: Vad skulle en utbyggnad av Vojmån innebära? Ja, enligt klubben skulle det bli endast marginella miljöeffekter jämfört med ett Fatsjöprojekt. Man säger att från järnvägsbron och upp till Vojmsjön skulle det inte innebära någon förändring annat än ett utjämnat vattenflöde. "Uppströms kraftverket (Vojmå) bildas en sjö upp till järnvägsbron. Nedanför kraftverket avsnörs en sträcka på 17 km och det bör då bli en minimitappning på 10–15 kubikmeter per sekund." Man har påstått att den sträckan skulle torrläggas; den informationen har jag fått från kommunens företrädare.

Naturligtvis vill man inom kommunen helst inte ha någon utbyggnad alls. Man tycker att man offrat tillräckligt då det gäller kraftverksutbyggnad. Men skall man lägga miljö- och naturvårdshänsyn till grund för ett ställningstagande till de här bägge projekten måste man enligt min mening föredra en utbyggnad av Vojmån.

Anf. 31 ROLAND BRÄNNSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att John Andersson och jag inte har riktigt samma uppfattning i den här frågan, men jag konstaterar samtidigt att John Andersson dess bättre inte har beskyllt mig för att ha gjort de här värderingarna och lämnat felaktiga upplysningar beträffande effekterna av Vojmåns eller Fatsjöns utbyggnad.

Anf. 32 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Nej, det har inte varit min mening att beskylla Roland Brännström för att vara pappa till felaktigheterna.

Avslutningsvis skulle jag vilja säga att det finns fem skifteslag utefter Vojmån. Företrädare för alla de skifteslagen har varit och uppvaktat bostadsutskottet. Deras ställningstagande är klart; de som främst berörs av en utbyggnad av Vojmån säger klart och tydligt, att tvingas vi välja är det ställt utom allt tvivel att en utbyggnad av Vojmån är att föredra framför Fatsjöprojektet. Deras ord tycker jag väger mycket tungt i det här sammanhanget.

Anf. 33 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag har begärt ordet därför att min bänkkamrat Bengt-Ola Rytter dels gjorde ett felaktigt påstående, dels kom med ett politiskt uttalande som jag vill bemöta.

Enligt de riktlinjer som fastställs genom propositionen kan Skifsorsen i

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

Västerdalälven byggas ut till 35 GWh. Det är alltså kraftbolaget som har möjligheter till det.

I Vansbro kommun har man i vad jag vill kalla kuppliknande former försökt att tillsammans med Stora Kopparberg få bygga ut Skiffsforsen nedströms – då har man talat om 60 GWh. I kupppartade former har man i Vansbro försökt nå en s. k. snabb enighet. I detta läge har vpk sagt nej. Vi står lokalt fast vid de riktlinjer som vi centralt har stått fast vid. Kraftbolaget kan bygga ut till 35 GWh. Vi är alltså konsekventa.

Bengt-Ola Rytta försöker nu bibringa oss den uppfattningen att vi skulle säga nej även till 35 GWh, vilket är felaktigt. Däremot är Bengt-Ola Rytta en av vattenkraftsutbyggnadsivrarna, och i sin iver har han kanske inte tagit reda på sakförhållandena, hur det egentligen ligger till. Han var också bland dem som låg bakom den ivriga handläggningen i Vansbro. Före riksdagens behandling av detta ärende försökte man nå den s. k. enigheten för att lura riksdagen till ett felaktigt beslut.

Kanske Bengt-Ola Rytta är besviken över det som har hänt och över att riksdagen inte kommer att bifalla hans motion i detta läge. Då tycker jag att han borde rikta sin vrede mot regeringen, som inte har detta med i propositionen, i stället för att kasta sig över vpk, som har varit konsekvent från vattenkraftsberedningen fram till beslutet på det lokala planet.

Anf. 34 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Lars-Ove Hagberg gör gällande att jag har legat bakom handläggningen i Vansbro av Skiffsforsfrågan. Han säger också att det skedde under kupppartade former i Vansbro kommun. Ett faktum är att Skiffsforsfrågan måste lösas i en eller annan form. Ett faktum är också att vpk genom massmedia har framstått såsom absoluta nejsägare till varje åtgärd i fråga om Skiffsforsen. Vpk har blockerat den kommunala diskussionen i Vansbro. Den hade behövt fortsätta. Det fanns behov av att diskutera denna fråga sakligt och lugnt för att se vilka möjligheter som fanns att tillgodose dels uppdämningsintressena, dels behovet av elproduktion och dels miljöintressena. Dessa intressen kan sammanfalla i väldigt stora bitar i detta fall. Vpk har, anser jag, i detta ärende försökt fiska röster utan att ta hänsyn till att sakfrågan behöver lösas.

Anf. 35 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Bengt-Ola Rytta avslöjade sig ordentligt här. Debatten kan nu fortsätta i lugn och ro. Men den stormade till strax före riksdagsbehandlingen, vilket också statsrådet kan le åt. Debatten avblåstes av det kommunalråd som har Bengt-Ola Rytta's partifärg, när vi från vpk förklarade att vi inte ville bryta mot riksdagens riktlinjer och acceptera 60 GWh i stället för 35 samt bygga ut nedströms Skiffsforsen.

Nu säger Bengt-Ola Rytta att vi borde fortsätta debatten i lugna och fina former. Ja visst, jag kan lova att vpk lokalt kommer att fortsätta debatten i lugna och fina former.

Vi har lokalt avgivit ett remissyttrande, som pekar på att man kan bygga ut.

Om vi i Bengt-Ola Ryttars press har framställts såsom riktiga nejsägare, får Bengt-Ola Rytter gå på den lokale redaktören, som inte har publicerat vårt remissyttrande till utredningen. Av yttrandet framgår att vi säger ja till riktlinjerna och accepterar en utbyggnad till 35 GWh men ingen utbyggnad nedströms. Det är sanningen i detta sammanhang.

Dessutom skall vi komma ihåg att Stora Kopparberg ligger bakom. Stora Kopparberg vill naturligtvis inte bygga ut till 35 GWh utan till 60. Detta krav har Bengt-Ola Rytter och socialdemokraterna i Vansbro ställt upp på, vilket på sätt och vis är avslöjande.

Anf. 36 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! I den motion som jag och några partikamrater från Kopparbergs län har skrivit har vi också framhållit behovet av samhällsägande av energiproduktionen.

Jag hoppas nu att det budskap som Lars-Ove Hagberg har vad gäller villigheten att göra någonting för Skiffsforsproblematikens lösning når fram, så att det går att få en konstruktiv debatt och få till litet jobb och få till litet ström.

Anf. 37 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Det sista visar att Bengt-Ola Ryttars första påstående var helt felaktigt och att han inte har informerat sig om läget i Vansbro. Det visar väl också att man inte i riksdagen skall ta till rallarsvingar om röstfiske utan att först ta reda på sakläget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (FRP-riktlinjerna avseende vissa älvsträckor m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 19 för reservation 1 av Tore Claeson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (omfattningen av en plan om vattenkraftsutbyggnad)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 87 för reservation 2 av Kjell Mattsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (Hårkan)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 91 för reservation 3 av Kjell Mattsson m. fl.

Mom. 12 (Ammeråns överledning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 91 för reservation 4 av Kjell Mattsson m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 16 (Hamre)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 88 för reservation 5 av Kjell Mattsson m. fl.

Tisdagen den
5 juni 1984

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

Mom. 17 (Sikfors)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 39 för reservation 6 av Kerstin Ekman och Tore Claeson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 18 (Klippen)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 43 för reservation 6 av Kerstin Ekman och Tore Claeson i motsvarande del.

Mom. 19 (Van)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 37 för reservation 6 av Kerstin Ekman och Tore Claeson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 20 (Fliseryd)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 41 för reservation 6 av Kerstin Ekman och Tore Claeson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 21 (Råneälven m. fl.)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 17 för reservation 7 av Tore Claeson i motsvarande del.

Mom. 22 (Meåforsen)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 22 för reservation 7 av Tore Claeson i motsvarande del.

Mom. 23 (Vojmån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 2820 av Roland Brännström m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (Vargön)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 35 för reservation 9 av Kerstin Ekman och Tore Claeson.

Mom. 26 (Vemsjön, Gallejaur-Vargfors m. fl.)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 19 för reservation 10 av Kerstin Ekman. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 27 (Vilhelmina, Björnåsen m. fl.)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 17 för reservation 11 av Tore Claeson. 7 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 29 (Strängsforsen)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 17 för reservation 12 av Tore Claeson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 30 (Jaurekaska)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 19 för reservation 13 av Tore Claeson.

*Fortsatt vatten-
kraftsutbyggnad*

Mom. 31 (investeringar i minikraftverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Kjell Mattsson och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (produktionstillskott från minikraftverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (utformningen av vattenkraftsskatt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Kjell Mattsson och Birgitta Hambraeus – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (utnyttjande av investeringsfonder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (upprustning av vissa vattenkraftverk i Gävleborgs län)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 19 för reservation 18 av Tore Claeson.

Mom. 36 (beslutsprocessen rörande vissa projekt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (samhällsinflytande)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 17 för hemställan i reservation 21 av Tore Claeson. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 20 av Kjell Mattsson m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 38 (utredning av vattenkraftsutbyggnadens roll i Jämtland m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 85 för reservation 22 av Kjell Mattsson m. fl.

Mom. 40 (avvaktande av samerättsutredningen)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 69 för reservation 23 av Kjell Mattsson m. fl.

Vissa kolfrågor

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

3 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1983/84:28 om vissa kolfrågor (prop. 1983/84:158 delvis) samt

näringsutskottets betänkanden

1983/84:44 om vissa kolfrågor (prop. 1983/84:100 delvis och 1983/84:158 delvis) och

1983/84:43 om vissa oljefrågor (prop. 1983/84:110).

Anf. 38 TALMANNEN:

Voteringarna i jordbruksutskottets betänkande 28 samt näringsutskottets betänkanden 44 och 43 äger rum sedan debatten i samtliga dessa betänkanden har avslutats.

Först upptas jordbruksutskottets betänkande 28 och näringsutskottets betänkande 44 om vissa kolfrågor. I fråga om dessa betänkanden hålls gemensam överläggning.

Vissa kolfrågor

Anf. 39 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Jag delar energiministerns uppfattning att det är en händelse som ser ut som en tanke att vi just i dag, på Världsmiljödagen, för den här debatten, som mera handlar om miljö än om energi. Men det får inte stanna vid bara en tanke. Frågorna kräver också handling och rätt mycket av mod.

Energiminister Birgitta Dahl har lagt fram ett regeringsförslag som innehåller riktlinjer för den fortsatta introduktionen av kol i Sverige. Det är värt att notera att hon anser det vara en introduktion – med andra ord: början på en utbyggnad. Introduktionen innebär en ökning av energikolförbrukningen från omkring 1,5 till 3 à 4 miljoner ton, dvs. mer än en fördubbling.

Vi minns alla när socialdemokraterna med sin krisgrupp före valet lovade att bygga bort krisen med bl. a. en massiv kolintroduktion. Alla större tätorter skulle ha kolanläggningar, och centralhamnar för kol skulle uppföras i olika delar av landet. Vi är glada över att socialdemokraterna har kommit på andra tankar och till insikt om kolet och dess nackdelar.

Jag har, herr talman, en känsla av att också moderaternas och centerns betydligt mera negativa hållning under själva utskottsbehandlingen till en kolutbyggnad har gjort intryck. Utskottet har uppfattat den av regeringen föreslagna förbrukningsnivån som en acceptabel övre gräns för användning-

en. Det skulle vara värdefullt om energiministern med sitt förslag om introduktion av 3-4 miljoner ton delade utskottets uppfattning, att denna mängd är en övre gräns. I så fall kan man stryka ordet introduktion.

Det finns, herr talman, ingen anledning att återigen dra i gång den försurningsdebatt som vi hade i riksdagen för några veckor sedan. Vi vet att kol och olja skapar problem i naturen. Inom moderata samlingspartiet är vi, uppriktigt sagt, skakade över den miljöförstöring av stora mått som tränger sig allt närmare våra egna gränser. Under moderata samlingspartiets behandling av regeringspropositionen kunde jag erfaras – det vill jag i ärlighetens namn gärna tala om – att det fanns en mycket bred och stark opinion inom den moderata riksdagsgruppen för ett nej till all kolanvändning. Tanken på ett tillfälligt moratorium, ett stopp, fanns med i de första utkasterna till en moderat motion.

Nu är verkligheten naturligtvis inte så enkel. Vi moderater har alltid velat undvika överdrifter. Det måste vara förnuftet, inte känslan, som skall styra så viktiga beslut som det som gäller frågan om en fortsatt introduktion av kol. Erfarenheterna har ju också visat att kategoriska nej på energipolitikens område skapar problem och låsningar, som inte är bra för Sverige.

Vi har därför från moderat håll valt att skärpa de miljökrav som regeringen ställer genom att säga att gränsen för svavel måste ligga vid 0,05 g/MJ för alla nya anläggningar, oberoende av storlek. Samtidigt kräver vi omedelbara åtgärder för att komma till rätta med kväveoxider, tungmetaller och kvicksilver.

Vidare vill vi ha en likformig beskattning av olika energislag relaterad till deras energivärde. Detta vill vi successivt införa under åren fram till 1989.

Slutligen är vi med de medel som finns till förfogande i kolmiljöfonden beredda att göra alldeles särskilda och mycket energiska insatser för att bygga om de befintliga anläggningar som i dag har ganska dålig rening. Nya anläggningar skall enligt vår mening kunna finansiera sina egna reningsanläggningar utan någon form av samhälleligt stöd. I det avseendet har vi uppenbarligen en helt annan uppfattning än regeringen, som i första hand vill stödja nya anläggningar med större anslagsprocent. Kan inte de små anläggningarna uppfylla miljökraven bör de enligt vår mening slå igen.

Konsekvenserna av de skärpta miljökraven och den ökade beskattningen av kol blir att vi liksom centern hamnar vid en framtida kolförbrukning på ca 2 miljoner ton. Öppenheten för kol och inte ett tvärstopp baserar vi på övertygelsen om teknikens möjligheter att lösa miljöproblemen med kol och även med olja.

Med detta vill jag inte skapa några egentliga förväntningar om att man kan räkna med en moderat medverkan till en fortsatt utbyggnad av kolkraft och kolvärmeverk. Men vi måste som ett led i vårt internationella arbete ställa vårt högt avancerade tekniska och verkstadsindustriella kunnande till marknadens förfogande. Därmed har vi sagt att vi måste ge våra företag möjlighet att bygga referensanläggningar. Men valet av dessa måste vara synnerligen selektivt, och kraven måste vara höga. På så sätt kan vi medverka

till att tredje världens länder, som vanligtvis bara har kolet som kraftkälla, får anläggningar med acceptabla miljövärden.

Svavel, kväve och tungmetaller är ett internationellt problem. Därför måste alla ansträngningar från svensk sida gå ut på att få fart på det internationella arbetet. Ingen möda får därvid vara ospard. Detta ligger också i vårt eget svenska intresse, eftersom 80 % av föroreningarna kommer från angränsande länder. Internationellt samarbete krävs också för att komma till rätta med alla de miljöproblem som bilavgaserna för med sig.

Herr talman! Vi moderater har lätt att genomdriva mycket restriktiva regler för kolanvändning, eftersom vi inte har satt en bortre gräns för avvecklingen av kärnkraften. Vi tror på tekniken och teknikernas förmåga att successivt förbättra våra kärnkraftsreaktorer. Likaså har vi tilltro till Securereaktorernas möjligheter att i de större tätorterna ersätta kolet och andra fossila bränslen.

Kolet har ingen framtid i Sverige. Torven har visat sig bjuda samma problem som kolet och kan därmed inte heller ge några märkbara energitillskott i framtiden. Alla som nu satsar på torven anser jag bör göras medvetna om att de förväntningar som knutits till torven håller på att komma på skam. Vi moderater får ändå energiekvationen att gå ihop. Jag skulle vilja hävda att vi är det enda parti som kan gå ut i miljödebatten och uppfattas som trovärdiga, när vi hävdar att användningen av kol, torv och olja måste minimeras i Sverige. Det kan ske utan att det får vådliga följder för de enskilda konsumenterna, industrin och även för ägarna till fritidshus. Vår avvikande inställning till kärnkraften ger oss dessa möjligheter. Vattenkraften, kärnkraften och inte minst sparandet är Sveriges viktigaste energikällor. Hur de andra partierna skall få ekvationen att gå ihop i framtiden är en fråga som de får besvara.

Det måste vara bättre för mänskligheten att under synnerligen ordnade former förvara radioaktivt material 500 meter under jordytan än att se vår vackra natur förödas av svavel, kväveoxider och tungmetaller.

Det måste vara bättre för mänskligheten att under ordnade och sansade former behålla kärnkraften så länge som möjligt och därmed minska förbränningen av fossila bränslen och undvika höjningar av koldioxidhalten i atmosfären, som i sin tur leder till avsmältning av is, översvämningar och klimatförsämringar.

Hela den moderata synen på energipolitiken leder också till att vi kan begränsa utbyggnaden av vattenkraften, till glädje för alla dem som engagerat sig till värn av våra älvar. Trots detta kan vi moderater tillåta en fortsatt industriell expansion som baseras på elkraft.

Det är så vi vill lösa Sveriges energi- och miljöproblem. Moderaterna har, herr talman, genom sina ställningstaganden tagit ledningen för att värna om en bättre miljö.

Med dessa ord yrkar jag bifall till samtliga moderata motioner som behandlas i näringsutskottets betänkande 44.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Erik Olsson (m).

Anf. 40 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! I gällande energipolitiska beslut anges att "en successiv utveckling måste ske mot ett energisystem baserat på varaktiga, helst förnybara och inhemska energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan".

Det är inte mycket, herr talman, om ens något i det här uttalandet som stämmer när det gäller energiråvaran kol. Kolet är inte varaktigt. Det är en typisk lagerresurs, även om det finns gott om kol i jordskorpan. Kolet är alltså inte heller förnybart, i varje fall inte om man anlägger mänskliga tidsperspektiv. Kolet är ingen inhemsk energikälla, även om vi har mindre kvantiteter nere i Skåne.

Kolet är inte den energikälla som vi i första hand tänker på när vi talar om minsta möjliga miljöpåverkan – snarare tvärtom. Problemen gäller kväveoxid- och svaveldioxidutsläpp till luften, men också spridning av tungmetaller, ofullständigt förbrända polyaromatiska kolväten, kvicksilver, kadmium etc.

Förbränning av kol medverkar liksom annan fossilbränsleledning till att höja atmosfärens koldioxidhalt med långsiktiga klimatrisker som följd. Kolets avfallsproblem tillhör inte de lätthanterade.

Denna samlade problembild ger tillräckligt starka skäl att så långt detta över huvud är möjligt undvika kolanvändning. Det kan mera sällan övertygande visas, att kol som ersätter olja också innebär en miljöförbättring. Det beror naturligtvis på vilken teknik som används och den kvalitet i skilda avseenden som de olika energiråvarorna har. Men det är enligt vår uppfattning i de flesta fall så, att kolet är ännu allvarigare för miljön än oljan – med de reservationer för teknik och råvarukvalitet som jag nyss gjort. En sak är alldeles klar: det ekonomiska argumentet är inte tillräckligt för ett byte från olja till kol. Men de som har ekonomiska intressen av ett sådant byte fortsätter oftast sin lobbyverksamhet för ökad kolanvändning, utan hänsyn till de miljökäl som talar emot – det har vi lärt oss under senare år.

Det är viktigt att slå fast, att de kortsiktiga ekonomiska vinsterna av kolanvändning motsvaras av långsiktiga samhällskostnader, som vi alla får vara med och betala. Det finns ingen motsättning mellan ekologi och ekonomi på lång sikt. Det finns bara motsättningar, när man anlägger ett kortsiktigt ekonomiskt perspektiv och dessutom gör åtskillnad mellan företagsekonomi och samhällsekonomi.

För centerns del är det självklart att väga in *både* ekologi och ekonomi och att göra det långsiktigt. Det är med denna idémässiga bakgrund som vi arbetar *för* de förnybara energikällorna och exempelvis förordar en mer omfattande användning av naturgas, även om det blir kortsiktigt dyrare. Det är därför vi förordar hushållning och effektivare energianvändning. Det är därför vi i det nu aktuella ärendet förordar en restriktiv linje då det gäller kolanvändning.

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Vissa kolfrågor

Genom den inriktning som centern arbetar för i energi- och miljöpolitiken får vi också de bästa förutsättningarna att påverka andra på den internationella scenen, och det vi nu diskuterar är i högsta grad gemensamma internationella problem. Enligt min erfarenhet från det internationella miljöarbetet är det främst två faktorer som "biter" när man skall försöka övertyga andra om att de måste lägga om sin politik.

För det första måste vi visa att vi lever som vi lär och att vi håller rent framför den egna dörren. För det andra har det avgörande betydelse när det klargörs att miljökonsekvenserna inte "bara" är en miljöfråga, utan att en viss utveckling också har betydande och långsiktiga ekonomiska konsekvenser.

Det tydligaste exempel på detta som jag bevittnat är den förändrade attityden bland t. ex. västtyska företrädare. I november 1979 beslutade vi i Genève, inom ramen för FN:s ekonomiska kommission för Europa, om konventionen mot långväga gränsöverskridande luftföroreningar. På inbjudan av den dåvarande Fälldinregeringen arrangerades en uppföljningskonferens här i Stockholm i juni 1982, som jag också hade tillfälle att följa på nära håll. Då hade de omfattande skogsskadorna bekräftats i Västtyskland, och lika kallsinnig som man var 1979, lika engagerad var man 1982 – det var inte fråga om "enbart" miljöpolitik, utan det gällde samhällsekonomi och miljardbelopp.

Det finns särskild anledning att så här på Världsmiljödagen erinra om det nära sambandet mellan vad vi gör här i Sverige och vad som sker utomlands. Som redan sagts i debatten kommer 75, ja kanske t. o. m. 80 % av de försurande utsläppen från vår omvärld, men vi själva är ändå de som försurar mest på hemmaplan. Sammanfattningsvis tar vi vårt internationella ansvar på bästa möjliga sätt genom att begränsa fossilbränsleledningen.

Jag skall i och för sig inte ägna mig särskilt mycket åt polemik i dag beträffande det som har varit, men jag tror t. ex. att vi skadades ganska mycket här i Sverige av den omfamning som vi kunde notera våren 1982 mellan moderater och socialdemokrater, när man röstade ner de skärpta miljökrav som vi den gången föreslog från mittenregeringen. Jag tycker också att vi skall lära oss en annan sak av åren som gått: Det skapar inte särskilt mycket trovärdighet när man överlåter åt intressenter att utreda miljöfarorna med vissa energislag – jag tänker på den s. k. kol-hälsamiljöutredningen, som Vattenfall fick uppdraget att utföra.

Låt mig därefter helt kort konstatera, som centerrepresentanterna har gjort i näringsutskottets betänkande 44, att den minskande energiförbrukningen, de stora möjligheterna att utnyttja inhemska bränslen samt en effektiv värmepumpsteknik sammantaget gör att kol inte behövs i det svenska energisystemet. Som bekant har oljeanvändningen i Sverige minskat med ca 100 TWh de senaste fem åren genom sparande, effektivisering och ersättning. Endast en mindre del av ersättningen kommer från det kärnkraftsproducerade elöverskottet.

Minskningen av oljeanvändningen motsvarar en tredjedel av den totala oljeanvändningen, ungefär en fjärdedel av vår totala energianvändning under ett år. Det är två och en halv gånger mer än hela kärnkraftsproduktio-

nen under 1983 och 40 gånger mer än det vattenkraftstillskott som vi diskuterade i det förra ärendet i dag.

Jag tror att det är oerhört viktigt, inte minst för oss som talar i dessa frågor, att klargöra för den allmänna opinionen hur relationerna ser ut. Det gäller särskilt som användningen av både el och fossila bränslen i dag mycket mer än tidigare inriktas på samma ändamål, i första hand uppvärmning. Därmed blir det ingen klar gränslinje i det sammanhanget när det gäller användning av el resp. bränslen. Detta gäller vid en volymmässig jämförelse – de viktiga tekniska skillnader som finns skall jag inte gå in på här.

Det är klart att den förändrade verkligheten, med en sådan avsevärd nedgång i oljeförbrukningen, måste påverka våra ställningstaganden. Det vore underligt annars. Jag skall erkänna utan vidare att inte ens vi som hårdast har drivit linjen om hushållning i Sverige trodde att det var möjligt att på så kort tid uppnå så imponerande resultat. De är imponerande hur man än jämför, och det gäller även internationella jämförelser.

Kort uttryckt finns det, mot denna bakgrund, ingen anledning att ersätta olja med kol. Vi skall fortsätta på den inslagna vägen och spara mer, särskilt på det område där vi har de största problemen kvar och där vi har gjort minst, dvs. på bilismens område. Vi skall satsa på långsiktiga program för alternativa bränslen. Det är vår skyldighet både ur energisynpunkt och ur miljösynpunkt.

I reservation 2 till näringsutskottets betänkande 44 klargör vi från centerns sida att alla möjligheter till minskning av kolanvändningen skall tas till vara. Genom det miljökrav som vi ställer och den beskattning som vi föreslagit för kolanvändning kommer även dagens kolanvändning att begränsas. Någon utbyggnad av ytterligare anläggningar för kolförbränning skall alltså inte ske. De särskilda miljökraven som behandlats av jordbruksutskottet kommer Kerstin Andersson senare att ta upp. Därmed har jag berört det jag ville säga om reservation 2, som jag yrkar bifall till.

Vi begär också ett riksdagsuttalande av innebörden att utnyttjandet av solenergi, inhemska bränslen, tillvaratagande av spillvärme och energihushållning skall prioriteras före kolanvändningen. Vi vill också främja användningen av naturgas i Sverige. Reservation nr 6 betonar detta. Jag beklagar så här efteråt att en del tidigare naturgaskontrakt aldrig kom till utnyttjande. De hade varit utomordentligt bra att ha, inte minst det rågaskontrakt som folkpartiregeringen lät gå ifrån sig 1979.

Därmed markerar vi hur viktigt det är att de övergripande ställningstagandena från 1981 års energibeslut fullföljs. Vi avvisar också kolet som ett s. k. överbrygningsbränsle mellan oljan och de inhemska bränslena, vilket framgår av reservation nr 4.

Som en logisk följd av våra ställningstaganden tar vi avstånd från utnyttjande av kolkondenskraftverk i framtiden. Genom att vi går emot en ökad kolanvändning kan vi också begränsa de bidrag som går till den s. k. kolmiljöfonden, eftersom efterfrågan på dessa medel minskar med vårt alternativ.

Jag vill med detta yrka bifall till de till näringsutskottets betänkande 44

fogade reservationer som har undertecknats av centerpartiets representanter.

Herr talman! Som en kommentar till Per-Richard Moléns inlägg vill jag säga att det är roligt med syndare som sig omvänder. Jag tycker att det är bra. Men jag måste erkänna att jag samtidigt är något förvånad över att insikten om de fossila bränslenas farlighet har trängt in så långsamt i moderata samlingspartiet. Riskerna kan inte ha varit en överraskning för er. Ni har under många år förordat en politik som snarast inneburit mesta möjliga energi till lägsta möjliga kostnad, oavsett det långsiktiga priset.

Anf. 41 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida anser vi att regeringens förslag till riktlinjer för en fortsatt kolintroduktion ligger i linje med tidigare fastställda mål för energipolitiken. Det är anpassat till de senaste årens utveckling och grundas på de tekniska och ekonomiska möjligheterna att, i det tidsperspektiv propositionen omfattar, ersätta olja med inhemska bränslen. Folkpartiet tillstyrker därmed förslaget om en försiktig introduktion av kol upp till en användningsnivå av 3–4 miljoner ton kol per år från år 1990. Men vi uppfattar inte denna förbrukningsnivå som ett mål utan som en möjlig och från energipolitisk synpunkt acceptabel övre gräns för användningen. Jag vill göra det konstaterandet att i stort sett en halvering av tidigare redovisade mål har skett på detta område. En förutsättning för vår medverkan är att de koleldade anläggningarna är godtagbara från miljösynpunkt.

För stöd till anordningar för att minska utsläppen av svavel vid kolförbränning föreslås en beslutsram av 350 milj. kr. En mindre ram, 250 milj. kr., förordas i två reservationer från moderaterna och centern. Man ställer från dessa två partiers sida hårdare krav på rening, men det är tydligt att man inte vill stå för de kostnader som detta medför. I stället föreslås en med 100 miljoner förminskad ram. Jag skulle kunna göra det konstaterandet att det här inte går riktigt ihop. Man förespråkar avsevärt ökade kostnader, men man vill inte bidra till finansieringen av det hela.

I propositionen redovisas förslag till riktlinjer för kolanvändningen för tiden fram till år 1990. I riktlinjerna ingår en introduktion av kol upp till, som jag nämnde, en användningsnivå på 3–4 miljoner ton per år. Detta innebär en begränsning av kolanvändningen i förhållande till den av riksdagen år 1981 förordade nivån 4–6 miljoner ton per år i slutet av 1980-talet.

I 1981 års energipolitiska beslut slogs fast riktlinjer för den fortsatta energianvändningen och energiförsörjningen. Enligt dessa riktlinjer skulle en successiv utveckling ske mot ett energisystem i huvudsak baserat på varaktiga, helst förnybara och inhemska energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan.

Inhemska bränslen, främst torv och skogsbränslen, beräknas enligt dessa riktlinjer år 1990 svara för ca 10 % av landets energiförsörjning. Ett led i insatserna för att åstadkomma oljeersättning och ett mera mångskiftande energisystem skulle vara att också genomföra en försiktig introduktion av kol. I beslutet godkände riksdagen riktlinjer för en introduktion av kol som

innebar de mål som jag nyss redovisade.

Enligt det förslag som vi nu behandlar bör som utgångspunkt för den fortsatta introduktionen av kol i stället gälla att 3–4 miljoner ton kol används i Sverige omkring år 1990. Det som gör en sådan minskning av kolanvändningen möjlig jämfört med tidigare bedömningar och beslut är hushållningen med energi, stimulanserna till användning av ny teknik såsom värmepumpar och inhemska bränslen samt användningen av elenergi för uppvärmning i flexibla bränslesystem. Det är sådana insatser som påverkat utvecklingen på ett mycket gynnsamt sätt.

Kolinstruktionen bör enligt propositionen fortsätta i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som riksdagen godkände år 1981. Dessa innebär bl. a.:

En försiktig introduktion av energikol förutsätts ske.

Koleldade anläggningar bör uppföras endast när det inte är tekniskt eller ekonomiskt rimligt att använda inhemska bränslen.

Miljöskyddskravet måste tillgodoses med särskild uppmärksamhet på problemen med svavelutsläpp och försurning.

Forskning och utveckling på kolområdet stöds aktivt från statens sida för att ny miljövänlig och för svenska förhållanden anpassad kolteknik skall utvecklas.

När dessa målsättningar och riktlinjer antogs fanns det en omfattande enighet i riksdagen. Med hänsyn till vårt ståndpunktstagande i den här frågan vill jag kort redovisa folkpartiets särskilda yttrande med anledning av kolinstruktion. Jag vill påminna om att i det oljeersättningsprogram som föreslogs riksdagen av den dåvarande trepartiregeringen i energiproposition 1980/81:90 ingick en begränsad introduktion av kol. Motiven för detta var att kolet är en kommersiellt tillgänglig energikälla som är ekonomiskt fördelaktig i många tillämpningar, framför allt i större pannor inom fjärrvärmesektorn och inom industrin. För att det skall vara möjligt att påtagligt minska oljeanvändningen inom dessa sektorer fordras en introduktion av kol; det kommer vi inte ifrån om vi vill ha en pålitlig energipolitik här i landet.

Jag konstaterar att införandet av skärpta miljökrav för kolanvändning har försenats i två år genom att proposition 1981/82:15 från den dåvarande regeringen avslogs av riksdagens socialdemokrater och moderater. Det är mot den bakgrunden intressant att konstatera att dessa partier nu, ett par år efteråt, i den här frågan har utvecklats i olika riktningar. Detta innebar emellertid en allvarlig försening av införande av hårdare reningskrav. Det är ändå tillfredsställande att förslag som uppfyller våra krav nu presenteras – det är vi mycket glada och tacksamma för.

Med skärpta miljökrav blir det möjligt att använda kol på ett sådant sätt att den totala miljöpåverkan blir mindre än vid oljeanvändning. Men det är givetvis under förutsättning att vi ställer mycket hårda krav när det gäller rening. Mot den bakgrunden anser jag att det även från miljösynpunkt är motiverat med en begränsad kolinstruktion.

Riksdagen ställde sig vid behandlingen av den här nämnda propositionen bakom oljeersättningsprogrammet. Regeringen föreslår nu riksdagen att

sätta ett något lägre mål för användningsnivån när det gäller kol 1990. Mot en sådan utveckling har vi ingenting att invända.

Jag noterar med tillfredsställelse att socialdemokraterna nu i stort sett övergivit de planer på en massiv kolintroduktion som lanserades bl. a. i den s. k. krisgruppens rapport. Socialdemokraterna har nu också accepterat att den framtida användningen av kol i landet kommer att vara så låg att någon centralhamn för kolimport inte behövs.

Jag kan, herr talman, därmed instämma i näringsutskottets bedömning att den begränsade kolanvändning som redovisas i propositionen kan accepteras från miljösynpunkt under förutsättning att den sker i anläggningar med effektiva miljöskyddsanordningar.

Med detta inlägg, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 42 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag skall först beröra den del av den här debatten som rör industridepartementets verksamhetsområde och som behandlas i näringsutskottets betänkande.

Allmänt sett har vi nu när det gäller kolanvändningen kommit till den nivå som vi från vårt parti föreslog i vårt energipolitiska program 1978. Det är, som många här har sagt, roligt att konstatera att det går i rätt riktning.

Vi har varit och är fortfarande från ypk:s sida oerhört negativa och kritiska till kolanvändningen, men vi sade redan vid den tidpunkt jag tidigare nämnde att vi måste acceptera vissa energislag, och vi har av den anledningen hela tiden under energidebatterna accepterat en försiktig kolanvändning. I den proposition vi nu behandlar har man alltså uppnått den nivå som kan accepteras av oss och som överensstämmer med den ståndpunkt som vi har haft.

Det förtjänar att fastslås – det har det väl gjorts och kommer väl att göras – att de 3,4 miljoner ton som nämnts för oss är ett maximalalternativ. Det har också uttalats från regeringens sida, och det finns naturligtvis möjligheter att komma ned till lägre nivåer. Men det kan aldrig bli tal om någonting annat än en marginell användning av kol. I det fallet är vi naturligtvis helt överens med centern; vi tycker liksom centern – det säger vi i den reservation vi har avgivit – att kolkondenskraftverk inte skall bli aktuella i Sverige. Vi anser också att man bör satsa mer på importbränslet naturgas, vilket jag skall återkomma till strax. Med dessa begränsningar kan vi godta förslagen i kolpropositionen, dock med skärpning på miljösidan, vilket jag också skall återkomma till.

Kolanvändningen kan begränsas, vilket vi har angivit i vår motion till denna proposition, framför allt naturligtvis genom en fortsatt energihushållning, vilket många har talat om men som jag inte skall inveckla mig i här. Energihushållningen är det viktigaste. Man kan även undvika alltför stor användning av kol i den svenska energiförsörjningen genom att ta det litet försiktigare med oljeavvecklingen och oljeersättningen. Det skall jag också återkomma till. Det finns mycket att säga här. Man kan också stoppa en alltför stor kolanvändning genom att satsa på andra alternativ.

Om energisparandet har jag ingenting mer att säga. Jag kan hålla med

centerns Olof Johansson om att energisparandet har gått oerhört snabbt. Det är ett glädjande faktum.

Under ett par år har vi drivit den linjen att man skall ta det litet försiktigt och inte minska oljeanvändningen alltför snabbt. Det har visat sig att vi får alltmer rätt i det fallet. Vi har i detta sammanhang reserverat oss. Vi anser att riksdagen bör uttala att man inte skall begagna kol såsom en överbrygning till andra bränslen. Man skall inte slänga ut en fungerande oljeekonomi och slänga in kol för att sedan om några år byta ut kolet mot inhemska bränslen av annat slag.

Detta har redan ställt till stora problem för dem som sitter i våra kommuner och skall planlägga värmeförsörjning och annat. De har varit tvungna att snabbt lägga fram förslag för att kunna komma åt det statliga stödet för introduktion av exempelvis kolanläggningar. Där finns varnings-signaler. Jag skall återkomma till detta med oljan, men jag vill redan nu säga att Sverige har en väl fungerande oljeekonomi. Det är då idiotiskt att slänga ut olja och slänga in kol med alla dess nackdelar och där inte ens ekonomin kan försvaras. Vi riskerar en omfattande kolanvändning, som vi sedan får stora svårigheter att göra oss av med.

Nej till överbrygning är en viktig ståndpunkt för oss. Det är något förvånande för mig att ta del av reservationerna i detta näringsutskottets betänkande. En reservation från centern och moderaterna har samma rubrik som vår, men jag förstår inte riktigt vad man menar. Antingen är man mot eller också är man för en överbrygning med kol mellan olja och inhemska bränslen. Därför verkar denna reservation litet konstig.

Det tredje alternativet är de inhemska förnybara bränslen som vi har tjuvat om i så många år och som nu kommer långsamt, fastän naturligtvis motarbetade av den billiga el som dumpas ut i värmesystemen. Det är ett gammalt och känt problem. Det finns dock möjlighet att ta mer vara på inhemska bränslen, biobränslen av alla slag, inte enbart skogsavfall utan i mer vid bemärkelse.

Det har sagts en del om torv på den senaste tiden. Vårt parti har förespråkat en mycket försiktig användning av torv. Nu sägs från vissa håll, exempelvis från moderaterna, att det har skett en stark satsning på torv. Men detta stämmer inte. Det är bara att gå tillbaka i papperen och titta. Vi har länge varit medvetna om miljöeffekterna. De är väl kända i Sverige. Det har brutits torv här under två världskrig i ganska stor omfattning. Vi vet effekterna på miljön och grundvattnet. De senaste varningssignalerna måste naturligtvis beaktas. Uranhaltig torv är en ny komplikation och ett memento som vi måste ta hänsyn till. Även tungmetaller förekommer i torv. Jag skall återkomma till detta.

Vi skall alltså satsa på de förnybara energikällorna. Vi skall satsa på solenergin och vindenergin, som kanske inte är så aktuell just i värmesammanhang men ändå är viktig såsom ett alternativ i energiförsörjningen.

Men jag vill säga några ord om det tredje stora importbränslet, naturgas. Det blir alltmer uppenbart att naturgasen är en energikälla som kommer att bli oerhört viktig för Sverige. Det är bara att beklaga att det har varit ett

sådant motstånd mot den, naturligtvis också beroende på strävandena att dumpa kärnkraftsel på marknaden. Det har försenat Sydgasprojektet och höll på att stjalpa det så sent som för ett år sedan.

Då var bl. a. moderaterna, med Per Unckel – partiets tidigare talesman i energifrågor – i spetsen, helt inställda på att Sydgasprojektet skulle avbrytas och slängas i sjön. Det hade ju varit väldigt framsynt och bra, om så hade skett! Det blev gudskelov inte på det sättet eftersom det fanns de som var något klokare än moderaterna i det sammanhanget. Nu har Sydgasprojektet utvecklats bra, och det kommer säkert att utvecklas ytterligare.

Vi har också andra möjligheter. Jag har många gånger tidigare talat om Östgasprojektet, och vi har haft motioner om detta som behandlats i kammaren.

Det är glädjande att i dagens nummer av Dagens Industri få läsa resultatet av en enkät som gjorts med företagare i östra Mellansverige. 41 av 55 tillfrågade industrier har anmält intresse av att köpa naturgas i Östgasprojektet, och förhandskontakterna har redan gett underlag för ungefär 500 miljoner kubikmeter, dvs. halva den import som man räknar med från Sovjet.

Jag antar att energiministern har läst Dagens Industri – gör det annars, för den är väldigt intressant – och jag hoppas att energiministern så småningom kommer att behandla den här frågan på ett positivt sätt.

Naturgasen är viktig för Sverige, och det är synd – jag vill säga det än en gång – att det har varit ett sådant ointresse. Just på grund av elproducenternas motstånd har vi inte fått något naturgasnät utbyggt i Sverige, och ni som strävat emot får ta ansvar för att det inte har blivit gjort tidigare.

Jag vill sedan övergå till jordbruksutskottets betänkande, eftersom jag ändå talar för vpk i den här debatten, och säga något om miljöeffekterna, i första hand av kolanvändningen men naturligtvis också av andra bränslen.

När det gäller miljödebatten, också den del som avser energiproduktion, vill jag gärna deklarerat min respekt för den konsekventa hållning som centern har intagit under alla år. Däremot vill jag säga till moderaterna, speciellt till deras talesman här i dag som brett ut sig väldigt mycket, att jag känner bara förakt för er.

Som det har sagts av andra talare – jag har själv sagt det tidigare och kan gärna upprepa det – har moderaterna aldrig varit intresserade av miljöfrågorna annat än när det har varit lönsamt och kunnat ge vinst. Nu är de helt plötsligt motståndare till kolintroduktion, men när energiminister Birgitta Dahl strax efter regeringsskiftet lade fram den s. k. röda propositionen, vilken förutsatte en ganska kraftig kolintroduktion som regeringen nu har backat ifrån, hördes inte mycket motstånd från moderat håll.

Så har det varit i många andra fall också. Så jag tycker nog att moderaterna bör stämma ner tonen litet grand i miljödebatten och inte stiga fram som något slags miljöapostlar. För den rollen har ni inga kläder, utan det blir nog mera ett naket framträdande.

Vi har motionsvägen framfört en del skärpta krav vad beträffar miljöeffekterna. I fråga om svavel har vi godtagit propositionens förslag när det gäller

större anläggningar, men vi har ansett att man bör skärpa kraven också på de mindre anläggningarna, där propositionen och utskottets majoritet är mera benägna att ställa mindre långtgående krav.

Det sägs i jordbruksutskottets betänkande att om de krav som vpk ställer skulle genomföras, skulle det få till följd att små anläggningar inte kunde komma till stånd, av ekonomiska skäl. Det vore i så fall bra. Då fick vi ju inte de problemen. Ställer man hårda miljökrav blir det inte lönsamt att införa dålig teknik. Då slipper man problem. Det är detta vi syftar till med våra förslag till skärpta krav när det gäller svavel i det här fallet.

Vi vill också sätta en gräns för hur mycket varje anläggning får släppa ut. Vi har velat begränsa kolanvändningen på ett mera bestämt sätt genom att höja miljökravet. Det är ett sätt som kanske borde användas mera. Genom att lägga de verkliga kostnaderna för miljöförstöringen på de användare som vill starta anläggningar kanske man åstadkommer att anläggningen inte kommer till stånd. Vederbörande satsar på en annan anläggning i stället, och då har man alltså vunnit ganska mycket.

Vi är kritiska mot propositionens skrivningar och utskottsmajoritetens ja till att inte sätta gränser när det gäller kväveutsläppen. Jag tycker detta är suddigt och dåligt preciserat både i propositionen och i utskottsbetänkandet. Det är väl bra att hänvisa till att olika statliga verk skall ha ansvaret, men det bör sättas gränser. Det är enbart glädjande att tekniken när det gäller rening gått framåt så snabbt att de siffror vi har satt upp i vår motion, som var naturvårdsverkets siffror tidigare, har kunnat sänkas. Man kan ha lägre värden än vad vi trodde vara möjligt för bara ett par år sedan. Det är någonting vi tar till oss med tacksamhet.

När det gäller tungmetallerna är vi ännu mycket mera kritiska mot propositionen. Vi tycker nästan att det är något nonchalant skrivet. Speciellt när det gäller kvicksilver förekommer mycket stora påverkningar. Det bör alltså göras kraftigare insatser på området, och de måste göras snabbt. Man kan ju inte bara skriva om att det finns forskningsresultat som visar på vådliga hälsoeffekter osv., men sedan bara konstatera att det behövs nya utredningar, medan miljöförstöringen fortsätter. Detta är inte acceptabelt. Vi har i vår motion krävt installation av textfilter. Även om detta inte är hundra procentigt är det ändå ett steg i rätt riktning som skulle minska tungmetallutsläppen.

Vi har inte bara kvicksilver utan också andra tungmetaller, t. ex. kadmi-um, som är allvarliga i detta sammanhang.

I vår motion har vi påpekat en viktig sak när det gäller kol kontra inhemska bränslen. Det finns naturligtvis kvicksilver och andra tungmetaller också i våra inhemska bränslen, i ved, torv osv. Men de finns inom landet. Använder man dessa bränslen sätter man visserligen fart på cirkulationen igen, men man inför inte nya mängder tungmetaller i Sverige. Tar vi däremot in kol och eldar upp, ökar vi de absoluta mängderna tungmetaller i vårt land.

Detta är ytterligare någonting som talar för att kolet skall vara marginellt och att de inhemska bränslena också när det gäller tungmetaller är överlägsna, därför att de inte ökar den absoluta mängden tungmetaller i

landet. Det är en viktig ståndpunkt som jag tror vi får ta mer och mer hänsyn till.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till vpk:s reservationer i dessa två betänkanden.

Anf. 43 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vet inte för vilken gång i ordningen som nu företrädare för moderata samlingspartiet varit uppe i denna talarstol i energidebatten och hållit ohöljda pläderingar för fortsatt kärnkraftsutbyggnad i detta land, trots folkomröstningen och trots det därefter följande riksdagsbeslutet. Jag är i och för sig inte förvånad. Vi har som sagt hört detta förut. Vad som däremot gör mig förvånad är att talaren efter Per-Richard Molén, centerns Olof Johansson, inte med ett ord fann anledning att beröra moderata samlingspartiets företrädarens ohöljda plädering för kärnkraften. Vad han gjorde var enbart att gratulera Per-Richard Molén till hans något sent påkomna kolmotstånd – det var det intressanta, enligt Olof Johansson. Pläderingen för kärnkraft, mer energisk än någonsin tidigare, passerade däremot helt opåtalad.

Låt mig sedan säga, för att komma in på den centrala frågan i denna debatt, att vi inte kommer ifrån en viss användning av kol om Sverige skall kunna minska sitt beroende av olja i energibalansen. Den kolanvändning som regeringen räknar med i sin kolproposition och som näringsutskottet ställer sig bakom innebär – märk väl! – en mindre satsning på kol i Sverige än vad som gäller för de flesta andra länder i Europa. Jag vill också slå fast att den socialdemokratiska regeringen föreslår en klar minskning av kolsatsningen jämfört med vad regeringen Fälldin föreslog i 1981 års energipolitiska proposition, som den centerpartistiske statsministern då betecknade som ”en försiktig kolintroduktion”. Jag tror det finns anledning att påminna Olof Johansson om detta, även om han 1981 hade lämnat energiministerposten.

Centern har nu återgått till sin traditionella oppositionsroll i energipolitiken. Då blir den socialdemokratiska regeringens jämfört med Fälldinregeringens låga kolsatsning en massiv satsning, enligt centern. Så snabbt kan det alltså svänga i den centerpartistiska energipropagandan.

Det är också intressant att notera de vanligtvis inte särskilt såta bröderna i energipolitiken centern, vpk och moderaterna har fallit i varandras armar när det gäller att säga nej till kolet. Vi får väl se vad denna nya energikoalition kan vara värd. Centern och vpk säger ju nej till alla energikällor som någon intressegrupp kan tänkas ha invändningar mot. Det är deras utgångspunkt. Moderaterna har en annan grund för sin negativa attityd till kolet. De prioriterar sedan länge en fortsatt satsning på kärnkraft, i direkt motsättning till folkomröstningsbeslutet. Även om de inte har några miljömässiga invändningar mot kolet, tycker därför moderaterna att varje energikälla som längre fram kan ersätta kärnkraften skall hållas kort.

Det finns också anledning understryka att det i viss utsträckning har gått troll i ordet kol. Kol förknippas på många håll med nedsmutsning och miljöförstöring, oavsett vad som görs i fråga om rening. Faktum är ju att med

de mycket hårda reningskrav som regeringen samtidigt föreslår för kolanvändningen, kommer utsläppen från koleldningen att vara väsentligt mycket renare än vad som exempelvis gäller för de inhemska bränslen, torv och ved, som centern och vpk vill att vi i stället skall utnyttja mera. Regeringens kolproposition innebär alltså en klar minskning av exempelvis svaveldioxidutsläppen.

Kolanvändningen fram till slutet av 1980-talet kommer alltså att skäras ned, om regeringsförslaget antas av riksdagen, från tidigare beräknade 4–6 miljoner ton till maximalt 3–4 miljoner ton. Förslaget innebär också, som jag tidigare har påpekat, skärpta villkor för utsläpp från koleldade anläggningar samt en särskild energipolitisk prövning av nytillkommande koleldning. För att styra kolanvändningen mot det nya, lägre målet kommer det att ske en energipolitisk tillståndsprövning av kolanvändningen i större anläggningar. Här gäller, som Hugo Bergdahl redan har erinrat om, att man för att få tillstånd till koleldning måste kunna visa att det inte är ekonomiskt eller tekniskt rimligt att elda med inhemska bränslen. Enligt regeringens förslag, som ju näringsutskottets majoritet har ställt sig bakom, är inhemska bränslen prioriterade framför kolet. Man slår alltså in öppna dörrar, när man i en reservation säger att de inhemska bränslena skall prioriteras. Denna uppfattning återfinns redan i propositionen och i utskottets skrivning.

Därutöver krävs högt ställda miljökrav på reningsutrustningen. Det kommer att bedömas om inte energibehovet i en kommun med kolanläggning kan tillgodoses på annat sätt, t. ex. genom naturgas. Därmed har vi också sagt att i de fall naturgasen är intressant i större sammanhang har naturgasen förtur framför kolet. Men vi måste hela tiden ta hänsyn till vad som är tekniskt och ekonomiskt rimligt. Skall vi ha en konsekvent och säker energipolitik, kommer vi inte ifrån att en viss kolanvändning finns med i bilden, låt vara en mindre kolanvändning än den som regeringen Fälldin på sin tid föreslog.

Att staten inte längre anser sig behöva engagera sig i utländska kolgruvor för att klara den långsiktiga försörjningen är ytterligare en markering av dämpningen av kolanvändningen. Utskottsmajoriteten tycker att detta är ett logiskt ställningstagande och har därför inga invändningar.

En annan markering är att det inte längre kan anses vara aktuellt med en central kolhamn, något som i och för sig hade varit till fördel ekonomiskt och på annat sätt, om man hade tänkt sig en större kolimport.

Herr talman! Jag avser inte att ge mig in på någon miljödiskussion, bortsett från de ganska självklara redovisningar som jag gjorde inledningsvis. Miljödebatten kommer i stället att föras av företrädare för jordbruksutskottet. Men det vore fel att inte peka på vad kolmiljöfonden i kombination med skärpningen av miljökraven när det gäller kol konkret kommer att innebära miljömässigt. Regeringens förslag beträffande kolanvändningen innebär att svaveldioxidutsläppen beräknas minska med ytterligare 20 000–30 000 ton per år. Detta tycker vi inte är något dåligt resultat av energipolitiken, även om man måste gå vidare också på andra områden när det gäller att rensa upp i miljön.

Jag vill därför yrka bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande 44 och avslag på samtliga reservationer.

Får jag sedan göra några ytterligare kommentarer med anledning av de synpunkter som framförts i dagens debatt. Än en gång vill jag konstatera att moderata samlingspartiet numera säger nej till kol, torv och olja. Enligt moderata samlingspartiets uppfattning kan användningen minimeras. Uppenbarligen vill man i stället satsa på vattenkraften och kärnkraften. Per-Richard Molén sade att moderata samlingspartiet därmed är det enda parti som är trovärdigt i miljödebatten. Detta är en sanning med modifikation. Ser man det hela från en övergripande miljöpolitisk synpunkt, tror jag inte att så många är beredda att ställa upp på en politik som prioriterar fortsatt stark utbyggnad av vattenkraften – detta måste ju bli konsekvensen – och en fortsatt utbyggnad av kärnkraften.

Låt mig sedan ta upp den här myten, som odlats speciellt av centern och folkpartiet, om att socialdemokratins tillsammans med moderaterna 1982 röstade ner de skärpta miljökraven, som skulle ha gett en bättre miljö när det gäller utsläppen på kolsidan. Vi gjorde det enda rimliga i det läget från socialdemokratins sida, och vi fick med oss moderata samlingspartiet. Vi sade att dessa krav är otillräckliga och dåligt utredda. Förslaget skickades ju tillbaka till regeringen i form av en bakläxa, för att regeringen snabbt skulle komma tillbaka med de skärpta krav som vi ansåg behövdes, och de kraven gick alltså betydligt längre än vad mittenregeringen då ville föreslå riksdagen. Så måste en opposition arbeta – det fanns inga alternativ. Det var bättre, ansåg vi, att säga ifrån på skarpen än att bara acceptera de otillräckliga regler som ställdes upp från den dåvarande regeringens sida.

Nu kan vi i och för sig konstatera att folkpartiet är inne på vår linje när det gäller både den kolsatsning som kan behövas och de skärpta miljökrav som nu förs fram.

Herr talman! I denna omgång skall jag nöja mig med detta, och jag ber att ännu en gång få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande nr 44.

Anf. 44 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag var inte särskilt polemisk i mitt första anförande – det är riktigt. Lennart Pettersson var det desto mer. Lennart Pettersson vill inte ha någon miljödebatt, för den kommer senare. Men han ville tydligen ha en kärnkraftsdebatt. För att tillfredsställa Lennart Pettersson skall jag säga att jag inte har några illusioner när det gäller moderaterna i den frågan. Det har mina erfarenheter genom åren lärt mig, och därför är jag inte alls förvånad. Det är möjligt att Lennart Pettersson har några illusioner kvar. I så fall är det bra om han kommer upp här och luftar dem, så att vi alla får del av dem.

Jag tycker att det är bra, som jag också brukar säga med jämna mellanrum, att energiministern så klart säger ifrån gång på gång – för det kommer att behövas genom åren, det finner man i synnerhet när man läser en del industriföreträdares böcker – att folkomröstningsresultatet ligger fast, att det skall fullföljas. Det är möjligt att energiministern tidigare – om jag får ta det

samtidigt, eftersom hon var inne på det här ämnet – gjorde sig skyldig till en liten felsägning i dag. T. o. m. sådana kan vara farliga. Jag stenograferade ner något i stil med följande: "Det finns ingen anledning att nu ifrågasätta oljeersättningen eller kärnkraftsavvecklingen." Jag hoppas att *nu* kom dit med tanke på oljeersättningen och inte med tanke på det senare ordet.

Men är det så att socialdemokratin här vill ha en debatt om kärnkraften, så visst kan vi vidga diskussionen till att omfatta också den. Men nu handlar det faktiskt om kol, och jag försökte hålla mig, disciplinerad som jag är, till detta i första hand.

När det gäller den försiktiga kolintroduktionen, Lennart Pettersson, är vi naturligtvis medvetna om hur verkligheten ser ut. Jag beskrev den – och den enorma framgång vi har haft i fråga om sparande och effektivisering av oljeanvändningen. Detta gör att det som inte heller då var en målsättning – observera det! – men kanske skulle ha varit en nödvändighet, dvs. att ersätta betydande delar av oljeanvändningen med kol, är ingen nödvändighet i dag. Därför är vi inte sämre än att vi kan ändra oss. Men som sagt, det var ingen strävan från vår sida. Jag citerade det energipolitiska beslutet från 1981 och målsättningen där, och det var verkligen inte en prioritering av kolanvändningen. Det var i stället fråga om att prioritera hushållning och förnybar, inhemsk energi.

Till sist bara helt kort: Jag tyckte att Hugo Bergdahl sade, han får chansen att säga det igen, att vi hade avsatt för litet pengar till miljöförbättringar, och att detta beror på att vi har lägre nivå än antal.

Anf. 45 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra om att repliken gäller Lennart Petterssons anförande.

Anf. 46 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Först till Olof Johansson. Han inledde med att antyda att kol inte skulle vara en förnybar energikälla och inte heller några andra av de fossila bränslena. Det kan inte tolkas på annat sätt än att centern och Olof Johansson är motståndare till att använda torv.

Anf. 47 TREDJE VICE TALMANNEN:

Även Per-Richard Moléns replik gäller Lennart Petterssons anförande.

Anf. 48 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Förlåt mig. Jag övergår då till att kommentera Lennart Petterssons anförande.

Vi skall inte ha någon kärnkraftsdebatt vid detta tillfälle. Vi skall ägna oss åt att diskutera kol. Enligt Lennart Pettersson skall oljan i första hand ersättas med hushållning, värmepumpar samt el- och solvärme. För kolet skall man alltså uppställa de hårdaste kraven.

Men det är ju vi moderater som ställer betydligt hårdare krav än vad socialdemokraterna gör vid detta tillfälle.

Det går inte att få den här energiekvationen att gå ihop beträffande

elkraften. Om man skall satsa på värmepumpar och el, om man på något sätt skall ge människor drägliga levnadsförhållanden, måste man låta el användas till uppvärmning. I den frågan delar jag inte socialdemokraternas uppfattning. Det föreligger en mycket stor risk för att vi kommer att få någon form av restriktion för direktvärmade el om man dessutom är motståndare till direktverkande el.

Jag skulle kanske kunna tänka mig att både Lennart Pettersson och Birgitta Dahl har fritidshus med egna elektriska element. Frågan är: Skall de elementen ersättas med vedspisar och olje- och fotogenkaminer? Är det så vi vill låta svenskarna trivas i sina fritidshus framöver, då fritiden, med de ökade kraven på förkortad arbetstid, blir längre?

För att avsluta med detta anförande vill jag säga om kärnkraften, att vi moderater hävdar att det inte finns några som helst förnuftiga skäl som talar för att kärnkraftverken skall läggas ned år 2010, om vi – med de bibehållna säkerhetskrav som vi är överens om – kan konstatera att kärnkraftverken kan fungera längre tid. Att göra det vore ansvarslost – och t. o. m. obegåvat.

Anf. 49 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja rikta ett yarningens ord till Lennart Pettersson att inte ta i så att han spricker, för det har ju hänt med större troll när solen kommer fram.

Att vi i vpk på något sätt skulle ha ingått någon energipolitisk allians med moderaterna och centern, är väl ändå litet väl magstarkt att påstå här i kammaren efter alla dessa år. Vi har faktiskt godtagit regeringens kolproposition beträffande mängden kol, för det är den nivå som vi förespråkade 1978. Men vid de debatter jag då förde här i kammaren med Lennart Pettersson, sade han till mig, att vi vill nedsmutsa Sverige med kol, att det kommer att bli ett Kolsverige och att det kommer att bli förfärligt på alla sätt och vis. Nu är ni själva där.

Jag tycker att det är bra att ni har lärt er litet. Men stäm ned tonen litet grand i energidebatterna, Lennart Pettersson! Gå inte upp i talarstolen gång på gång och framhåll att det är ni socialdemokrater som har varit de framsynta och de konsekventa osv. För det stämmer inte!

Vi kan ta kolet, som vi diskuterar i dag, som exempel. 1978 gällde den nivå som ni nu förespråkar. Då talade ni om miljöförstöring, Kolsverige och det var annat jämmer och elände. 1982, när ni hade kommit i regeringställning och lade fram den s. k. röda propositionen som skulle sätta fart på både det ena och det andra, ville ni ha en mycket större kolintroduktion, flera gånger större än vad vi från vpk någonsin har krävt. I dag är ni tillbaka igen. Var finns konsekvensen? Det får ju vara litet måtta på debattkrokarna när man skall föra en seriös debatt.

Vi skall inte ha någon kärnkraftsdebatt här – all right. Jag angrep inte heller moderaternas kärnkraftspolitik. Jag anser inte att det behövs, vi vet ju varför moderaterna går ut och är miljövänliga nu. Det är på grund av deras allians med storfinansen och kärnkraftsindustrin, i vilken även socialdemokraterna ingick tidigare. Men ni har – åtminstone för tillfället, och jag hoppas

att det håller i sig – intagit en annan ståndpunkt. Låt oss föra debatten på vettiga villkor och inte göra några överslag vare sig åt det ena eller det andra hållet.

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Vissa kolfrågor

Anf. 50 HUGO BERGDAHL (fp) replik:

Herr talman! Jag har inte något nämnvärt att anföra när det gäller Lennart Petterssons i stort sett förnuftiga resonemang kring kolproblematiken. Jag begärde ordet för att jag reagerar när Lennart Pettersson försöker resonera bort det faktum att socialdemokraterna tillsammans med moderaterna röstade ner de förslag som mittenregeringen 1981/82 förde fram beträffande skärpta miljökrav när det gäller kolintroduktion.

Lennart Pettersson försökte göra gällande att motivet för socialdemokraternas agerande var att de skärpta miljökraven inte var tillräckligt långtgående. Jag vill hävda att genom socialdemokraternas och moderaternas handlande för två år sedan har man försenat utvecklingen när det gäller skärpta miljökrav. Det går inte att komma ifrån, Lennart Pettersson. Men vi är från folkpartiets sida i dag glada över att socialdemokraterna i år är beredda att göra den här satsningen, och regeringen har även i detta fall vårt fulla stöd.

Anf. 51 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Oswald Söderqvist: Jag bara konstaterar faktum när det gäller den energipolitiska allians som jag tycker man har all anledning uppfatta finns mellan moderaterna och vpk när det gäller kolet. Nu säger visserligen Oswald Söderqvist att vpk har godtagit regeringens förslag när det gäller kolintroduktionen. Det hade väl då varit lämpligt att man hade uttryckt sig litet mindre svajigt i sin reservation som är fogad till utskottsbetänkandet och där man är farligt nära att lämna realiteterna och ansluta sig till den centerpartistiska motionen i frågan. Men det är bra att ni nu ställer upp bakom regeringen, och då har vi fått ett viktigt klarläggande. Det betyder att ni, som jag antar vaktar som hökar över miljöfrågorna i alla sammanhang, också säger att de förbättringar av miljön som kolintroduktionen är förenad med är av värde. Det är en notering som jag gör i anslutning till vad Oswald Söderqvist här har sagt.

Vi har aldrig sagt att moderaternas krav från 1978 innebar en massiv kolsatsning. Ni hade låga siffror på papperet, men vad vi sade var att om vi skulle avskaffa kärnkraften med det kraftprogram som ni gick ut med var det inte det som stod i tabellerna som oroade oss utan vad som skulle hända i verkligheten när ni tvingades ersätta kärnkraften med oerhört mycket kolkondenskraft.

Jag vill i övrigt säga till Oswald Söderqvist att vi tyvärr nog inte kommer ifrån – trots att ni har reserverat er till utskottets betänkande – användningen av en viss mängd kolkondenskraft. Det återstår i och för sig att se. Om man inte skall ta alltför många älvar i anspråk, om man anser sig mena allvar med kärnkraftsavvecklingen, måste man emellertid också räkna med – eller i varje fall hålla öppet för – att det kan bli nödvändigt med en viss insats av kolkondenskraft, just för att ersätta kärnkraften. Det är bara att välja,

Oswald Söderqvist. Vi binder oss, som sagt var, inte på den punkten. Vi kan eventuellt spara mera, och då skall vi göra det.

Jag kan vidare bara instämma i vad Oswald Söderqvist har sagt när det gäller naturgasen. Det är bara att köra. Förutsättningen är att staten inte skall behöva gå in med subventioner och att det är en säker tillförsel.

Till slut kan noteras att varken moderata samlingspartiet eller centerpartiet nu vill föra in frågan om kärnkraften i den här diskussionen. Faktum kvarstår emellertid – om man vill göra något annat än att bara säga nej till kolkraften och om man vill ha en vettig diskussion, då måste man tala om vad man i stället står för.

Anf. 52 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det behövs nog litet bättre preciseringar från Lennart Pettersson än vad som nu presterades innan man kan anklaga oss för att vara i något slags energipolitisk allians med moderaterna. Det var oerhört virrigt, och det är mycket oklart vad som egentligen blev sagt.

Jag kan inte se att det finns någonting i våra reservationer eller i vår motion som på något sätt överensstämmer med den moderata politiken. Där får nog Lennart Pettersson läsa litet noggrannare.

Vi skall väl inte ta upp den gamla debatt som vi har fört, men det var faktiskt så, att de energibalanser som vi redovisade kring åren 1978-1979 mycket väl hade gått att genomföra. Det hade också gått mycket bra att avveckla kärnkraften utan den massiva användningen av kolkondens som ni körde fram i konsekvensutredningen och som ni nu inte gärna talar så mycket om – under förutsättning att ni låtit bli att ladda och att bygga ut kärnkraften på det sätt som ni har gjort. Det är därför vi nu har det elöverskott som måste pumpas in i värmesystemet. Om vi inte hade haft det, skulle vi ha kunnat köra in naturgasen, som Lennart Pettersson säger. Då hade vi kunnat få fram en fungerande marknad för inhemska bränslen. Då hade vi kunnat satsa på ett bra vindenergiprogram, som helt realistiskt skulle ge oss 10–15 TWh. Det är alls inte någonting orealistiskt. En älv som Kalix älv kanske ger 4 TWh. Det skulle ha gett jobb inom svensk industri. Vi skulle ha kunnat bygga upp en exportindustri av stora mått. Nu har vi halkat efter på vindenergiteknikens område, medan man i t. ex. USA satsar stort på denna teknik. Vi kan emellertid inte göra det, för vi kan inte placera den el som skulle kunna produceras med hjälp av vindenergin, eftersom ni måste placera den kärnkraftsel som ni har skaffat oss på halsen.

Samma sak gäller frågan om kolkondensen. Satsa på ett vindenergiprogram i stället, så behöver vi inte tala om kolkondens. Det är helt onödigt. I övrigt kan man hänvisa till den tidigare debatten om vattenkraftsfrågan. Det är alltså fråga om hur man använder elen – om man använder den på ett vettigt sätt, till elspecifika ändamål, eller om man slösar bort den i uppvärmningssektorn, vilket är vansinnigt – ekonomiskt, energi- och miljöpolitiskt och på alla andra sätt.

Anf. 53 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Lennart Pettersson har en poäng i att det går att vidga varje debatt som berör någon del av energiområdet till en total energidebatt och naturligtvis också till en total miljödebatt. Det gäller också debatten om det här betänkandet.

Om vi ändå skall försöka hålla oss till det huvudsakliga ämnet, nämligen kolet, tycker jag att Lennart Pettersson har all anledning att intressera sig för sakfrågan mer än för frågan om allianserna.

Det som var allvarligt – och det sade jag redan i mitt huvudanförande – med avslaget på skärpta krav i fråga om kolet våren 1982 var det intryck detta gav utåt. Det har nu gått två år sedan dess, och det är först nu som vi har fått dessa skärpta kolkrav.

Men ännu viktigare är att under mellantiden har representanter för socialdemokratin gått ut och sagt att si och så många kolanläggningar är lagom i detta land – hur man nu kan veta någonting om det innan miljökraven har fastställts. Det är det som har skapat en så betydande osäkerhet, som just nu råder ute på fältet bland dem som hela tiden har velat ha kol men inte vetat vilka krav som skulle komma att ställas.

Det som hände våren 1982 var alltså olyckligt, och det borde Lennart Pettersson också kunna instämma i. Det var olyckligt med den tidsutdräkt som följde och den osäkerhet som detta har skapat för de direkt berörda kommunerna eller andra intressenter på detta område.

Det är roligt att Lennart Pettersson i dag börjar tänka om när det gäller naturgasen. 1978, när projekt i stor skala var aktuella i södra och västra Sverige, upplevdes naturgas som ett hot mot kärnkraftens existens. Det är bra att vi har kommit ifrån den låsningen, det uppskattar jag mycket.

Till sist vill jag säga att det naturligtvis är viktigt – vi har haft denna debatt inte minst i Stockholm – att leva som man lär. Under denna mellantid har stora planer vuxit fram på introduktion av kol i Värtan nära Stockholms innerstad, med hundratusentals ton kol, utan att vi har haft dessa krav. De skärpta krav som vi föreslår i anslutning till denna proposition kommer verkligen att behövas för framtiden, vilket också framtiden kommer att utvisa.

Anf. 54 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Jag hoppas att jag vänder mig rätt när jag vid detta tillfälle vänder mig till Lennart Pettersson.

Sven-Ove Hansson, som är en av jordbruksdepartementets experter på miljö, har i Energi och framtid sagt: Tyvärr tror jag inte att det går att räkna med annat än att fossila bränslen till mycket stor del kommer att ersätta kärnkraften.

Jag förmodar att detta är en uppfattning som Lennart Pettersson delar. Lennart Pettersson antydde behov av utbyggnad av kolkondenskraftverk, men han vill inte binda sig.

Lennart Pettersson vrider sig precis som en orm, och det kan inte tolkas på annat sätt än att han själv är kolossalt medveten om att regeringens ekvation,

för att lösa problemen både på elsidan och på energisidan, inte stämmer. Det är kolossalt stora problem vi har framför oss: att ersätta uppemot 50 TWh el med någonting annat. Då kan man inte vare sig säga nej till kärnkraft efter 2010 om säkerhetskraven kan tillgodoses eller säga nej till en utbyggnad av kol. Vi kan inte hysa tvivel om andra fossila bränslen. Vi måste visa ödmjukhet inför den verklighet vi ändock lever i. Det är vi politiker som har en absolut skyldighet att informera allmänheten och dem som är tvungna att fatta beslut om detta på det energipolitiska området.

Vad menas med introduktion, som jag antydde i mitt inledningsanförande? För mig innebär introduktion en början på en utbyggnad. Är det vad som antyds, eller är det denna något annorlunda ändring som utskottet, med Lennart Pettersson som företrädare, står för som är den rätta?

Anf. 55 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vrider mig ingalunda som en orm, herr Molén, när det gäller de energipolitiska frågorna. Vad beträffar regeringens ekvation för att klara energiförsörjningen framöver utreds den frågan i ett långsiktigt perspektiv av 1981 års energikommité. I de överläggningarna har vi inte kommit fram till något annat än att det är möjligt att ersätta kärnkraften enligt den uppläggning som slagits fast från början. Det behövs en besparing av ganska betydande omfattning, en ökad energieffektivitet, och det kommer sannolikt att behövas en viss satsning på kolkondenskraftverk med höggradig rening och på ytterligare en viss mängd vattenkraft – vi vet inte exakt vilka proportioner det blir fråga om. Framför allt bör vi satsa mera på inhemska bränslen, där förhoppningarna är starka om att vi skall kunna lösa de miljömässiga problemen i samband med torv- och vedeldning. Vidare kommer naturligtvis vindkraften i viss utsträckning in i bilden – det säger jag med adress också till Oswald Söderqvist. Men vi skall inte tro att vindkraften kan stå för några under när det gäller de stora energimängderna. Det blir fråga om ett mindre komplement, som i och för sig är viktigt.

Jag vill sedan ytterligare säga till Oswald Söderqvist: Visst finns det en positiv inställning till gasen. Det är bara det att vi är trötta på att ha en subventionspolitik på det här området. Satsningarna på Sydgas förutsatte att staten ställde upp med ekonomiska åtaganden – annars hade de sannolikt inte kunnat fullföljas. Jag menar, måhända i motsats till Oswald Söderqvist, att svensk el är bättre än rysk gas – apropå frågan om inhemska bränslen. Men kan man motivera Östgasprojektet utifrån sunda utgångspunkter, skall detta naturligtvis undersökas ytterst noga för att vi skall få klart för oss om vi kan satsa på en sådan uppläggning.

Till slut vill jag vända mig till Olof Johansson och säga att 1982 års beslut om kol- och miljöfrågorna ingalunda innebar någon tempoförlust. I det nu aktuella riksdagsbeslutet ingår ju att det även i fråga om befintliga kolkraftverk kommer att ställas som villkor att man uppnår den höga reningsnivå som vi krävde redan 1982 och som nu föreslagits av den socialdemokratiska regeringen. Man kan möjligen hävda att vi på sin höjd

har förlorat något år, men detta kommer att kompenseras dubbelt upp genom att kraven blir hårdare även på de befintliga kolkraftverken.

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Anf. 56 IVAR VIRGIN (m):

Herr talman! För en månad sedan debatterades luftförening- och försurningsfrågor i riksdagen. Dagens ärende, jordbruksutskottets och näringsutskottets betänkanden om vissa kolfrågor, ger anledning att ånyo aktualisera vissa delar av den debatten.

Kunskapen om vilka skador luftföreningarna orsakar har ökat högst väsentligt de senaste åren – det vill jag säga delvis i polemik mot vissa av talarna tidigare under debatten. Jag vill erinra om att det var i oktober förra året som de västtyska skogsskadorna framstod i hela sin vidd. Det var då vi fick den nästan ofattbara uppgiften om att 2,5 miljoner hektar skog var skadad, dvs. mer än en tredjedel av den västtyska skogsarealen. Jag vill hävda att dessa avslöjanden kom som en chock för de flesta svenskar.

Det är naturligt att rapporterna skapat djup oro i Västtyskland. Åtgärder-na kommer också slag i slag. Bonnregeringen har beslutat att svavelutsläppen från kraftverk skall minskas med 50 % fram till år 1988. I Bayern har man minskat svavelutsläppen med 60 % sedan 1976, och man fortsätter att vidta kraftåtgärder för att pressa ned utsläppen ytterligare.

Den borgerliga regeringen i Västtyskland har också gått före genom det långtgående beslutet om avgasrening för motorfordon och införandet av blyfri bensin från den 1 januari 1986.

EG-kommissionen lade den 16 maj i år fram ett förslag till ministerrådet om avgasrening och blyfri bensin för hela den gemensamma marknaden. Det förslaget kom alltså betydligt senare än justeringen av utskottsbetänkandet. Jämfört med de tyska kraven innebär detta förslag betydande förseningar i programmet för att åstadkomma en bättre miljö. Förslaget öppnar dock möjligheter för enskilda länder att genomföra förbättringar tidigare. Västtyskland kommer att utnyttja den möjligheten. Enligt moderata samlingspartiets mening bör vårt land eftersträva en fullständig harmonisering med Västtyskland. Detta skulle innebära blyfri bensin och avgasreningskrav motsvarande de amerikanska bestämmelserna från den 1 januari 1986. En sådan samordning skulle vara en stor miljöpolitisk vinning.

Det är dessa tankar som ligger bakom vår reservation 10 om bilavgaser.

Herr talman! I EG-kommissionens förslag talar man om att med skatterabatter göra den blyfria bensinen billigare och därmed stimulera till en övergång.

Motsvarande tankar ligger bakom vår reservation 8 i det aktuella betänkandet, där vi föreslår miljövärdstimulanser genom skatterabatter. Vi tycker detta är ett viktigt förslag för att förbättra vår miljö.

Om samhället i koncessioner fastställer vissa gränsvärden för t. ex. svavel- och kväveutsläpp blir den naturliga följden att man i berörda anläggningar eftersträvar att ligga på eller strax under den uppställda nivån. Genom att erbjuda en återbetalning på erlagda energiskatter, om man går under dessa nivåer, skulle en stimulans skapas för att sträva efter lägre utsläpp. Vi skulle

Vissa kolfrågor

på det sättet kunna få en miljöförbättring.

Den tekniska utvecklingen går dessutom snabbt framåt, och reningssystem kan komma fram som är lönsamma att komplettera de befintliga med, om man tar hänsyn till den här miljörabatten. Man kan dessutom säga att detta är ett sätt att få marknadsekonomi att fungera bättre, eftersom själva systemet är ett marknadsekonomiskt system.

I våra reservationer 3 och 7 för vi fram mycket långtgående miljökrav för kolanvändning. Enligt vår mening bör gränsvärdet för svavelutsläppen sättas vid 0,05 g svavel per MJ. Detta värde motsvarar en eldningsolja med ungefär 0,2 % svavel. Det är krav som, om än hårda, klaras av moderna kolanläggningar. Jag kan erinra om ASEA:s PFBC-anläggning som med all sannolikhet klarar hälften av den här nivån.

Detta värde bör gälla alla anläggningar och innebär då att vi ställer väsentligt högre krav vid en övergång till kol än vad regeringen gör. Våra reningssystem vad gäller svavelutsläpp motsvarar också de krav som centerpartiet ställt upp i reservation nr 1. Enligt vår uppfattning bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag om skärpta krav när det gäller kväveutsläppen. Utan tvivel är kväveutsläppen en bov i försurningsdramat av samma betydelse som svavlet.

I reservation nr 7 riktar vi också en uppmaning till regeringen att återkomma med förslag till åtgärder för att minska utsläppen från befintliga olje- och kolförbränningsanläggningar.

Vår allvarliga oro för de långsiktiga miljöeffekterna av luftföroreningarna gör att vi för fram kärnvärmen som ett miljövänligt alternativ. Vi kan också konstatera att när det gäller att minska trycket på miljön, som framför allt åstadkommes genom förbränning, innebär kärnkraften en miljövänlig energiproduktion. Om man rent hypotetiskt skulle förutsätta att den tillkommande kärnenergin – elenergin från kärnkraftverk – 1984–1985 används för att driva värmepumpar, så kan den ersätta ända upp till 5 miljoner kubikmeter importerad eldningsolja. På det sättet skulle man – fortfarande hypotetiskt – kunna minska luftföroreningarna med ca 100 000 ton svaveldioxid och ca 80 000 ton kväveoxid. Detta skulle självfallet vara en betydande miljöpolitisk vinning.

Vi kan konstatera att vår satsning på kärnkraft, som beslutats tidigare, kommer att ge miljömässigt positiva effekter under resten av 1980-talet och början av 1990-talet – ja, förhoppningsvis långt in på 2 000-talet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga moderata reservationer i jordbruksutskottets betänkande 28.

Anf. 57 KERSTIN ANDERSSON (c):

Herr talman! I söndagens nummer av Dagens Nyheter finns en artikel om professor Svante Odén, som redan 1967 drog i gång debatten om försurningen. Han menar att socialdemokraterna sjabblat med försurningsfrågan. Professor Odén säger enligt Dagens Nyheter, med tanke på bl. a. värmeböljor och soldis:

”Ibland känner jag ångest och får luftförmimmelser av att detta är

industrialismens föreningsprodukter som vi har runt omkring oss och som vi inte kan komma bort ifrån.”

Svante Odén säger också att vi håller på att glömma bort hur ren luft luktar och hur en frisk barrskog ser ut. Han säger vidare att vi förutom skogsdöd, fiskdöd, växtöd, djurdöd och människöd i försurningens spår hotas av att stora delar av industrivärlden kommer att bli en kemisk öken. Professor Odén säger att vi har tillräckligt med kunskaper för att göra det enda vettiga, nämligen att stoppa utsläppen, för även om vi inte vet exakt hur föroreningarna verkar, så är det ställt utom allt tvivel att de ligger bakom miljöförstörelsen. Ingen kan längre fly undan luftföroreningarna.

Herr talman! Centern kan ställa sig bakom det mesta av professor Odéns åsikter. Som Olof Johansson tidigare sagt under debatten med anledning av näringsutskottets betänkande om kolfrågor anser vi i centern att samhället bör inrikta sina åtgärder på att stödja introduktion och användning av inhemsk energi samt hushållning med den energi vi har, och att genom ny energiteknik minska användningen av importerade och miljöförstörande energislag som kol och olja. Men det verkar i debatten här som om moderaterna inte trodde på någon ny energiteknik inom industrin som kunde minska energianvändningen.

Vi vet ju, inte minst genom den debatt som förts med anledning av att försurningens skadeverkningar uppmärksammats mer och mer i världen – det fördes också en debatt om detta här i kammaren för en månad sedan – att förbränningen av kol, olja och andra fossila bränslen kraftigt påverkar miljön. Detta beror bl. a. på de utsläpp av svaveldioxid och kväveoxid som sker. Men troligen blir ökningen av koldioxidhalten i luften på grund av förbränningen på sikt det största miljöproblemet. Kolförbränning innebär ju dessutom utsläpp av tungmetaller, främst kvicksilver och polyaromatiska – dvs. ofullständigt förbrända – kolväten. De stora avfallsproblemen tillkommer.

Vi i centern anser att regeringen inte ser tillräckligt allvarligt på dessa miljöproblem när det gäller t. ex. utsläppen av kväveoxider. Det lär ju inte finnas någon känd teknik som bemästrar de problemen. Därför är det bäst att undvika att bränna kol.

Socialdemokrater och moderater röstade ner det förslag om skärpta miljökrav på koleldade anläggningar som mittenregeringen lade fram 1982, även om ni nu försöker säga att det var för att få fram bättre krav. Men ni försenade ju kraven – ni hade kunnat godta kraven då och på samma gång kräva nya bestämmelser.

Vi anser att regeringens förslag till riktlinjer för koleldade anläggningar inte är tillräckliga. Man nöjer sig med att värdet 0,05 gram svavel per MJ bränsle skall eftersträvas som årsmedelvärde för större anläggningar. Vi i centern anser att rökgasavsvavling bör finnas i både befintliga och nytillkommande anläggningar, att bästa möjliga teknik bör utnyttjas och att befintliga anläggningar bör kunna få dispens under högst fem år för att installera nödvändiga reningsanläggningar eller gå över till annat bränsle. Vi anser vidare att man för samtliga anläggningar bör tillåta ett utsläpp på maximalt

0,05 gram svavel per MJ, och det bör lagfästas. Regeringens förslag för mindre anläggningar är intervallet 0,10–0,17 g/MJ.

Ett genomförande av vårt förslag skulle göra att Sveriges agerande internationellt skulle bli trovärdigare när det gäller att få andra länder att minska sina utsläpp av föroreningar. Vi vet ju att den näraliggande anläggningen lokalt är den största föroreningskällan.

Utskottet avvisar våra krav med att man inte skall låsa den koncessionsbeviljande myndigheten genom onyanserade lagstadganden och att mindre anläggningar skulle förhindras. Vi anser klart att miljöfrågorna är viktigare än detta.

Vi har minskat oljeanvändningen mer än man tidigare trott vara möjligt, sade energiminister Birgitta Dahl i sitt anförande. Olof Johansson sade också att detta t. o. m. överträffade centerns förväntningar, trots att centerns prognoser var de mest realistiska. Minskningen är bra, och jag vågar påstå att centern varit pådrivande genom sina krav på energihushållning. Men ur miljösynpunkt är det ingen vinst att gå över från olja till kol. Tvärtom kan det förvärra en redan svår försurningssituation. Vi har tagit upp detta i motion 2810 och yrkar i reservation 1 att detta bör ges regeringen till känna. Jag yrkar bifall till den reservationen. Vi har då även tillgodosett stora delar av vpk:s motion 2811 i berörd del. Däremot vill vi inte tillstyrka moderatmotionen 2813, där man vill ha Secure-anläggningar som alternativ för värmeproduktion. Per-Richard Moléns och Ivar Virgins lovtal till dessa var klagörande men skrämmande. Sådana anläggningar skulle innebära en risk för svåröverskådlig miljöförstöring, som skulle kunna drabba kommande generationer. Avfallsfrågorna är ju inte lösta. Men detta bryr sig moderaterna inte om. Efter oss syndafloden, verkar det som man tänkte.

Med anledning av Ivar Virgins anförande vill jag göra följande kommentar: Det verkar som om moderaterna var lika nymornade och chockade beträffande skogsskadorna i Västtyskland och den miljöförstöring som orsakas av industrin och kraftvärmeutsläppen som Olof Palme blev när det gällde kärnkraftsriskena då Harrisburgkatastrofen inträffade. Vi i centern trodde verkligen inte att ni moderater varit så blinda tidigare.

Jag vill sedan kort kommentera den reservation beträffande bilavgaser som moderaterna avgett. Vi från centern har tagit initiativ till skärpta krav på bilavgasrening, men orsaken till att vi inte ställt oss bakom reservationens krav är att dessa frågor skall behandlas under höstriksdagen. Vi tog från centern upp dessa problem i vår miljömotion som inlämnades under allmänna motionstiden, men vi respekterar att man behandlar frågorna under höstriksdagen, när remissbehandlingen och övervägandena i regeringen beträffande betänkandet om bilar och renare luft är klar.

Till sist, herr talman: Sverige har varit ett föregångsland när det gäller miljöfrågor, men jag är rädd att vi – om vi inte skärper våra krav på utsläpp från industrier och från kolkraftverk och kolvärmeverk, som vi diskuterar i dag – snart får lämna ifrån oss denna tätplats.

Jag yrkar bifall till reservation 1 i jordbruksutskottets betänkande 28 och i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 58 ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Den 5 juni 1972, för på dagen 12 år sedan, öppnades FN:s stora miljökonferens här i Stockholm. "Only one earth", löd den uppfordran som FN-konferensen riktade till världens stater för att förmå dem att ta sin del av det kollektiva ansvaret för den mänskliga miljön. Denna uppfordran gav en ny dimension åt den internationella solidariteten.

I förberedelsearbetet inför konferensen ingick att varje deltagarland skulle lämna en nationalrapport över situationen på miljöområdet i det egna landet samt vilka önskemål man speciellt ville föra fram om åtgärder på det internationella planet för en bättre livsmiljö. I den svenska nationalrapporten intog de avsnitt där man beskrev de miljöproblem som var en följd av framför allt utsläppen av svaveldioxid en central plats. I det avsnitt av rapporten där de speciella svenska önskemålen beträffande internationella åtgärder fördes fram framhölls kravet på begränsningar av svaveldioxidutsläppen som en viktig punkt. Man sade också att länder på jämförlig utvecklingsnivå skulle lägga upp gemensamma system av bestämmelser och gränsvärden för att minska föroreningsutsläppen.

Syftet med att i den svenska nationalrapporten så utförligt redovisa försurningsproblemen var naturligtvis att söka väcka en internationell opinion för dessa stora miljöproblem. Men den svenska nationalrapporten väckte då ingen större internationell uppmärksamhet. Den internationella opinionen var inte mottaglig för denna problembeskrivning. Man upplevde inte problemen i sina egna länder på samma sätt som vi i Sverige redan då gjorde.

Eftersom vi kände problemen var det naturligt att en rad åtgärder sattes in på det nationella planet för att söka motverka dem. Redan 1968 genomfördes de första åtgärderna i syfte att begränsa svavelhalten i eldningsolja. Skärpta krav ställdes också vid användningen av eldningsolja i storstadsområdena. Kraven på reningsåtgärder för industriutsläppen skärptes, och de första stegen togs för att på olika sätt få i gång internationellt samarbete.

Men kring allt detta rådde det dess värre inte någon politisk enighet i vårt eget land. Den socialdemokratiska regeringen fick motta hård kritik från moderata samlingspartiet därför att man vidtog åtgärder mot svavelutsläppen.

I ett kritiskt program pekar moderaterna på att en av huvudpunkterna i socialdemokratins miljövardspolitik är åtgärder mot svavlet i eldningsolja. Men, sade moderaterna, svaveldioxidens skadlighet för människor är diskutabel, kanske rent av obefintlig. Därför kan generella åtgärder mot svaveldioxid inte baseras på dess hälsovådlighet. Generella åtgärder mot svaveldioxid kan inte heller baseras på dess verkan på växtlighet och material.

Moderaterna sade vidare: Beslutsunderlaget beträffande svavelsyrautfallets verkan på skog och åkerjord är inte tillräckligt för så generella åtgärder

som regeringen förordar. När det gäller svavelsyrautfallets eventuellt försurande effekter på sjöar och vattendrag anser många att det är en alltför enkel förklaring på ett fenomen som inte på något sätt är entydigt. Vid en närmare genomgång av svaveldioxidutsläppen och deras verkningar kan det ifrågasättas, säger moderaterna, om svaveldioxid i Sverige är ett problem av den storleksordning som regeringens åtgärder antyder. Så långt den moderata rapporten.

Det jag med detta velat visa är att det inte ens i vårt eget land fanns någon allmän uppslutning bakom de initiativ och åtgärder för att motverka försurningen och för att förbättra miljön som den socialdemokratiska regeringen satte in.

Det avhöll emellertid inte regeringen från att gå vidare i sin strävan att reducera svaveldioxidutsläppen. År 1976 presenterades en plan för en halvering av utsläppen, som då var 800 000 ton per år. Målet skulle vara att halvera utsläppen på en tioårsperiod. Det skulle ske genom ytterligare reduktion av svavelhalten i eldningsolja och genom skärpta krav på industrin, genom internationella överenskommelser, och dessutom skulle kalkning sättas in för att avhjälpa problemen med svårt försurade vattendrag. Så småningom uppnåddes en ganska betydande politisk enighet om detta program.

Programmet är nu genomfört. Resultatet har blivit det avsedda. Svaveldioxidutsläppen från svenska källor är halverade. Men fortfarande är det, som tidigare framhållits, vi själva som ett enskilt land som släpper ut mest svaveldioxid över Sverige, detta trots att endast omkring 25 % av det totala nedfallet över vårt land kommer från inhemska källor och ca 75 % utifrån. Det gäller emellertid att gå vidare, att på olika områden ytterligare skärpa kraven på reningsåtgärder, minska utsläppen, begränsa miljöförstörelsen.

I den proposition som vi i dag behandlar framläggs förslag om en försiktig kolintroduktion – högst 3–4 miljoner ton per år fram till 1990. Naturvårdsverket säger att denna mängd kan godtas från hälso- och miljösynpunkt förutsatt att användningen sker i välskötta anläggningar av sådan storlek att effektiv miljöteknik kan utnyttjas. Och det är just detta regeringen föreslår i propositionen.

Som riktlinjer för svavelutsläppen från förbränningsanläggningar skall gälla ett intervall på 0,05–0,10 gram svavel per megajoule bränsle för större förbränningsanläggningar med ett totalt årligt svavelutsläpp som överstiger 400 ton. För mindre anläggningar bör som riktlinje gälla ett intervall på 0,10–0,17 gram svavel per megajoule.

Det understryks särskilt att de här utsläppsnivåerna skall uppfattas som riktlinjer vid tillämpningen av miljöskyddslagen. Det innebär naturligtvis att det finns goda möjligheter att vid tillämpningen ta hänsyn till de omständigheter som föreligger i de enskilda fallen och att olika tekniska lösningar skall provas. Successivt kan kraven skärpas i takt med den tekniska utvecklingen. Strävan skall hela tiden vara att vid prövningen söka nå den lägre gränsen i dessa intervaller. De redovisade riktlinjerna, sägs det i propositionen, bör i princip tillämpas också vid ombyggnad av befintliga

anläggningar om den återstående användningstiden är minst sju åtta år.

När det gäller kväveoxidutsläppen understryks nödvändigheten av fortsatta åtgärder för att få fram en ny och bättre teknik, så att man kan minska också dessa utsläpp. När det gäller stoft och tungmetaller, damm, buller och vattenförorening från anläggningar ankommer det på naturvårdsverket att utarbeta de riktlinjer för tillsynsprövningen som är erforderliga. Det gäller också i fråga om deponeringen av avfallet. Så långt propositionen.

I centerns partimotion framhålls att det inte finns skäl att introducera ytterligare kol i det svenska energisystemet. Det är ett något märkligt konstaterande mot bakgrund av att centern i regeringsställning föreslog en kolanvändning som var ungefär dubbelt så stor som den som den socialdemokratiska regeringen nu förordar.

När det gällde reningskraven ville de borgerliga regeringarna varken 1980/81 eller 1981/82 gå särskilt långt. I propositionen om riktlinjer för energipolitiken från 1980/81 föreslogs att en eldningsanläggning skulle tillåtas släppa ut högst 2 100 ton svavel per år. Under överskådlig tid, sadet det i propositionen, kommer kol att svara för en viktig del av energiförsörjningen. Riksdagen avvisade regeringsförslaget och skärpte kraven. Högsta tillåtna svavelutsläpp sattes till 1 600 ton per år.

I propositionen från 1981/82 om åtgärder mot försurningen gavs lättnader för mindre anläggningar. Svavelutsläppen fick öka från 0,24 till 0,30 gram per megajoule fram till 1987 för att därefter sänkas till högst 0,24 gram per megajoule igen, vilket naturligtvis skulle betytt en kraftig utbyggnad av mindre anläggningar.

I fråga om större anläggningar borde enligt den borgerliga regeringen en utsläppsnivå av 0,1 gram per megajoule gälla för anläggningar som tas i drift före utgången av 1989, om utsläppen från anläggningen överstiger 800 ton svavel per år.

Riksdagen gick emellertid emot dessa förslag. Man menade att det var från miljösynpunkt oacceptabla normer som ställdes upp. I stället menade riksdagen att man borde avvakta kol-hälsa-miljöutredningens betänkande och remissbehandlingen av det innan gränserna spikades. Regeringen borde därför snarast efter detta arbetes avslutande återkomma till riksdagen med förslag. Därvid skulle dock gälla att de totala utsläppen inte skulle få överstiga den totala nivå regeringen förordat i propositionen. De strängare krav som tillämpas av koncessionsnämnden för miljöskydd – det är väsentligt att understryka detta – skulle gälla fram till dess nytt förslag presenterats.

Det är detta som är den springande punkten. I dag gör man från borgerligt håll gällande att socialdemokratin genom att tillse att det förslag som de borgerliga lagt fram inte vann riksdagens gillande skulle ha försenat strängare kravs genomförande. Det var alltså precis tvärtom.

Det är med hjälp av dessa föga ärorika förslag som centern och i viss utsträckning även folkpartiet försöker visa sitt värn om miljön. Samtidigt beskyller man alltså socialdemokraterna för att ha stoppat utvecklingen. Detta återkommer också Kerstin Andersson och Lennart Brunander till i sin reservation till utskottets betänkande. Där sägs: "Mittenregeringen föreslog

Tisdagen den
5 juni 1984

Vissa kolfrågor

redan 1982 kraftigt skärpta miljökrav, när det gällde utsläppen av svavel från koleldade anläggningar. Detta förslag röstades gemensamt ned av socialdemokrater och moderater. Riktlinjerna enligt den nu föreliggande propositionen är enligt utskottets mening inte tillräckliga.”

Detta är ett ganska fantastiskt påstående. ”Kraftigt skärpta miljökrav” talar man om i reservationen. Det var miljökrav som i verkligheten var så låga att de tillbakavisades av riksdagen. Och det var tur för miljön i vårt land att det vid detta tillfälle fanns en majoritet i riksdagen för att avvisa dessa från miljösynpunkt otillräckliga krav.

När den socialdemokratiska regeringen nu kommer tillbaka med skärpta krav menar centerpartiet att riktlinjerna inte är tillräckliga. Men så är det väldigt ofta med centerns miljöpolitik. När partiet suttit i ansvarig ställning och haft att lägga fram förslag har viljan till miljöförbättringar sällan avsatts i handlingskraftiga åtgärder för en bättre miljö. I opposition däremot talar centern vitt och brett om sin vilja till miljöförbättring. Det vore bättre för miljön om centern i stället i handling sökte visa att man är beredd till miljöförbättrande åtgärder oavsett om partiet har majoritet eller befinner sig i opposition.

Det finns anledning att påpeka detta, eftersom centern hårt drivit en mytbildning om sin egen förträfflighet på miljöpolitikens område och om socialdemokratins bristande intresse för miljön. I handlingen visas intresset och viljan. Socialdemokratin har handlingskraften. Centern saknar den dess värre – dess värre för miljön i vårt land.

Jag har här redovisat en rad åtgärder och initiativ som socialdemokratin genomfört för att motverka de försurande utsläppen och därmed de miljöproblem som är en följd av dessa. Men det gäller att gå vidare. Vi får aldrig nöja oss med nådda resultat och framgångar. Kampen för en bättre livsmiljö förutsätter en ständigt fortgående reformverksamhet. Därför har regeringen tillsatt en särskild aktionsgrupp, som under jordbruksministerns ledning skall utarbeta ett program för åtgärder mot det allvarliga miljöhot som försurningen utgör. Den aktionsgruppen kommer inom en inte alltför avlägsen framtid att redovisa sina förslag.

Men inget enskilt land kan av egen kraft bryta tendensen mot den hotande miljökatastrof som följer i försurningens spår. Luftföroreningar känner inga nationsgränser. Det som ena dagen släpps ut i ett land orsakar nästa dag förstörelse och problem i ett annat land. Därför är det nödvändigt med fortsatta kraftfulla internationella initiativ. Det gäller att öka förståelsen för nödvändigheten av ett samarbete på detta område, den förståelse som FN-konferensen 1972 lade grunden för. Det finns anledning att erinra om detta i dag den 5 juni.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till jordbruksutskottets hemställan i betänkande nr 28, vilket innebär bifall till regeringens förslag och avslag på de ställda motionsyrkandena.

Anf. 59 IVAR VIRGIN (m) replik:

Herr talman! Jag håller med Ulf Lönnqvist på en punkt. Vi kan vara stolta över att vi var värdar på miljökonferensen 1972. I övrigt upprepar Ulf Lönnqvist de anklagelser mot moderata samlingspartiet som han förde fram i debatten den 2 maj i år. Jag skulle naturligtvis kunna göra det lätt för mig genom att bara hänvisa till min replik till Ulf Lönnqvist vid det tillfället. Men jag kanske ändå skall upprepa några delar av den repliken.

Först och främst tycker jag att varje parti har rätt att ändra ståndpunkt, när det framkommer en rad olika nya fakta, som gör ett ändrat ståndpunktstagande naturligt. Alla partier har ändrat ståndpunkt i en rad frågor på det miljöpolitiska området.

Dessutom har vi ingått i regeringar under åren 1976–1982, vilka vidtagit åtgärder på miljöpolitikens område, åtgärder som i själva verket inneburit mycket kraftiga förbättringar i det avseende som vi nu debatterar. Jag kan bara erinra om att förbrukningen av eldningsolja under denna period gick ned med 7 miljoner ton på grund av ett intensivt energisparande, en övergång till alternativa bränslen, en satsning på värmepumpar och god tillgång på elström, bl. a. från tillkommande kärnkraftverk. Enbart genom de sparåtgärderna minskade utsläppen av svaveldioxid med ungefär 100 000 ton per år. En betydande miljöpolitisk vinning ligger i de åtgärder som vidtogs under den tiden.

Ulf Lönnqvist kan väl inte på allvar mena att vi, trots att vi anser det riktigt, inte skulle ha rätt att föra fram skärpta miljökrav med hänsyn till vad som har hänt i vår omvärld. Det kan väl ändå inte vara en rimlig tolkning av vad Ulf Lönnqvist sade.

Den världsenergikonferens som hölls i Indien förra året riktade en vädjan till industriländerna att satsa på kärnenergi bl. a. för att resurser skulle friställas för u-ländernas egen energiförsörjning, med allt vad det innebär i fråga om förbättringar, minskat brännvedsuttag osv.

Anf. 60 KERSTIN ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Ulf Lönnqvist talade om den miljödag som invigdes för 12 år sedan. Det tycker vi är mycket bra. Centern följer upp denna miljödag överallt ute i landet med olika miljöarrangemang just i dag.

Sedan sade Ulf Lönnqvist att man skall fortsätta kolintroduktionen. Då finns det anledning att fråga: Vad kommer sedan? Skall ni fortsätta på den vägen?

Han sade vidare att man skall skärpa kraven ytterligare, när tekniken kommer. Tekniken finns ju redan i dag. Vad väntar ni på egentligen?

Centern lade under sin regeringstid fram förslag om en ny inriktning av energipolitiken. Tillsammans med andra länder antog Sverige en konvention om minskade utsläpp, och vi fick fram ett kalkningsprogram. Socialdemokraterna hade påbörjat en försöksverksamhet, men det var centern under Anders Dahlgrens ledning som lade fram kalkningsprogrammet som ni nu fullföljer.

De regeringar centern deltog i genomförde alltså många åtgärder som

hjälppte till att skärpa miljökraven. Ulf Lönnqvist kan inte komma ifrån att mittenregeringen lade fram förslag om skärpta miljökrav i fråga om koleldning och att ni var med och röstade ner det förslaget. Om ni inte hade gjort det, hade kraven varit mycket hårdare än de nu är. Och med de nya tekniker som finns i dag borde man kunna ta ännu kraftigare tag för att skärpa kraven.

Anf. 61 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag har inte riktat några anklagelser. Ivar Virgin. Jag har bara redovisat fakta i fråga om den ståndpunkt som moderata samlingspartiet intog. Visst har moderaterna rätt att ändra sig, och det är alldeles utmärkt med tanke på miljön om moderaterna nu intar den ståndpunkt de säger sig göra. Men det förändrar naturligtvis inte det faktum att ni motsatte er åtgärder vid de tillfällen när det gällde att driva igenom och påbörja motåtgärderna. Det var bara det jag ville redovisa.

Till Kerstin Andersson vill jag säga att det är icke en korrekt historieskrivning att säga att mittenpartierna lade fram förslag om kraftigt skärpta miljökrav. Jag sade i mitt inlägg att det ni gjorde var att för mindre anläggningar t. o. m. luckra upp de miljökrav som gällde. Ni ökade den möjlighet till utsläpp som fanns från 0,24 till 0,30 gram per megajoule, och ni lade er när det gällde övriga anläggningar på sådana nivåer att naturvårdsverket med full rätt hävdade att kraven var otillräckliga. Det var detta vi lyckades få stopp på.

Sedan säger Kerstin Andersson att det hade väl ändå varit bättre att dessa krav fått gälla under övergångsperioden. Nej, det hade det naturligtvis inte varit. Det var bättre att koncessionsnämndens skärptare krav fick gälla under den perioden. Det är detta det handlar om. Därför var era förslag en olycka för miljön, och det var välgörande för miljön att de förslagen avvisades.

Det är alldeles utmärkt att konventionen om minskade utsläpp kom till stånd. Den följs nu också upp. Jordbruksministern tog tillsammans med sina nordiska kolleger initiativ till att få till stånd förslag om en 30-procentig minskning av utsläppen under en tioårsperiod. Till det förslaget ansluter sig numera allt fler länder. Det är bra. Det är på det sättet vi kan komma vidare och komma fram.

Anf. 62 KERSTIN ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Det var ju maximikrav man ställde från regeringens sida. Koncessionsnämnden hade ändå kunnat hålla de hårdare krav man hade antagit. Det var ingenting som sade emot den biten. Det är helt fel att påstå någonting annat.

Jag har inte fått svar från Ulf Lönnqvist på frågan jag ställde om vad som menas med en försiktig kolintroduktion.

Anf. 63 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Herr talman! Till Kerstin Andersson vill jag säga att om koncessionsnämndens strängare krav skulle gälla, behövde ni inte anvisa otillräckliga gränser.

Koncessionsnämnden gick redan tidigare längre än de uppmjukade gränser som ni försökte föra fram. Det är detta som är poängen ur miljösynpunkt.

I sitt första inlägg sade Kerstin Andersson att Sverige varit ett föregångsland på miljöpolitikens område. Hon var rädd för att det inte längre var så.

Ja, Kerstin Andersson, Sverige var ett föregångsland på miljöpolitikens område under Eric Holmqvists, Ingemund Bengtssons och Svante Lundkvists ledning. Men sedan kom dess värre sex olyckliga år ur miljöpolitikens synpunkt då det fanns andra som drev miljöfrågorna i regeringsställning. Nu är det dess bättre så att Sverige åter är på väg att med full kraft återta den ledande ställning på miljöpolitikens område som vårt land tidigare hade.

Med en försiktig kolintroduktion menas precis vad som sägs. Man skall vara försiktig med att ta kolet i anspråk. Det är detta som sägs i energiministerns proposition.

Talmannen anmälde att Kerstin Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 64 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jordbruksutskottet har haft att bedöma miljöfrågorna vid användning av kol i den omfattning som är aktuell fram till år 1990.

Folkpartiet har för sin del kunnat acceptera de förslag som regeringens proposition innehåller. Vi gör det mot bakgrund av program och riksdagsbeslut att avveckla kärnkraften, att begränsa oljeberoendet och att rädda de fyra outbyggda älvarna.

Bl. a. föreslår regeringen att målet för hur mycket kol som skall användas i slutet av 1980-talet skall sänkas från den av riksdagen tidigare angivna nivån 4 à 6 miljoner ton till 3 à 4 miljoner ton. Det låter bra men det kommer ändå att innebära en fördubbling mot dagens nivå. Det gör det alltmer angeläget att propositionens förslag om lägre gränser för svavelutsläpp följs upp med skärpt uppmärksamhet. De nya kraven skulle kunna innebära att svaveloxidutsläppen minskade med 20 000 till 30 000 ton per år, från dagens ca 400 000 ton. Den minskningen är viktig att framhålla i debatten, men den är ändå av begränsad betydelse för just försurningssituationen i Sverige. Det är ju försurningsfrågorna som kommer upp i dessa debatter. Även om vi tidigare i riksdagen haft en omfattande försurningsdebatt har ju också dagens debatt blivit en debatt kring försurningsfrågorna, som är mycket viktiga. Men det är ju så många andra faktorer som där spelar in. Vi är ju i vårt land hårt utsatta för luftburen förorening.

Den stora förändringen jämfört med tidigare praxis kan sägas vara skärpningen i regeringsförslaget för de små anläggningarna. Här är det av vikt att tillämpningen av dessa gränsvärden blir sådan att utvecklingen av ny energi- och reningsteknik främjas. Om vi i Sverige kan demonstrera sådan teknik kan det få stort värde vid de internationella diskussionerna om vad som är tekniskt och ekonomiskt möjligt. Det är nämligen i slutändan detta som avgör hur svavelnedfallet över Sverige kommer att förändras och om försurningen kan bromsas.

Beträffande de nya gränsvärdena har representanter för Naturskyddsföreningen uttryckt synpunkter som ungefär innebär att även om de nya gränsvärdena inte är helt idealiska, så är de i alla fall ett steg åt rätt håll. I den mån det är möjligt att gå längre vad gäller begränsningar av svavelutsläpp så förutsätter vi från folkpartiets sida att tillståndsmyndigheter, och i sista hand regeringen, agerar med all den kraft som föreningssituationen gör anspråk på, skaderiskerna i miljön kräver och ny teknik kan medge.

Man kan kritisera regeringen för att den inte i propositionen om vissa kolfrågor till mer ingående behandling tagit upp andra föreningar än svavel. Det bildas ju också andra mycket otrevliga ämnen vid kolförbränning, t. ex. kvicksilver och s. k. polycykliska aromatiska kolväten som är cancerframkallande.

Från folkpartiets sida vill vi, i likhet med Svenska naturskyddsföreningen, framhålla vikten av att koncentrera användningen av kol till ett fåtal anläggningar med bra reningsteknik och goda möjligheter till kontroller. Vidare vill vi från folkpartiets sida understryka att torven i princip bör omfattas av lika stränga miljökrav som kolet.

Detta innebär att vi i fortsättningen måste ägna den allra största uppmärksamhet åt torvförbränningen. Detta skall gälla redan vid planering av torvtäkter och vid utprovning av nya torveldade pannor.

Till jordbruksutskottets betänkande har jag fogat ett särskilt yttrande. Där klargörs folkpartiets inställning till i betänkandet behandlade frågor. Min partikamrat Hugo Bergdahl har tidigare i debatten refererat till detta särskilda yttrande. Jag hänvisar till detta.

Till de vackra, fina och sanna ord som har sagts om miljökonferensen 1972 tycker jag att man också till protokollet bör anteckna värdet av den försurningskonferens som anordnades våren 1982 på mittenregeringens initiativ. Också den var en milstolpe i det internationella samarbetet.

När det gäller historieskrivningen kring propositionen våren 1982 vill jag påpeka att hårdare krav än de som tidigare gällde ställdes i mittenregeringens förslag våren 1982. Dessa krav ansåg åtminstone moderaterna vara alltför hårda, så de gick emot förslaget då. Vad socialdemokraterna egentligen ansåg vet jag inte, men de gick i alla fall emot förslaget. Dock står det i skrivningen, att man inte ville ha lägre krav på reningseffekt än vad regeringen avsåg i sitt förslag.

Gå gärna tillbaka till propositionen och se efter, och se också efter i jordbruksutskottets betänkande och i debattprotokollet från våren 1982. Från skilda utgångspunkter gick socialdemokrater och moderater våren 1982 emot regeringsförslaget om skärpta avgasreningskrav beträffande kolvärmeanläggningar. Detta kan inga spegelfäktier i världen vifta bort.

Herr talman! Jag yrkar i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om näringsutskottets betänkande 43.)

Anf. 65 TALMANNEN:

Anslag om kvällsplenum har nu satts upp.

Anf. 66 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera näringsutskottets betänkande 43 om vissa oljefrågor.

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Vissa oljefrågor

Vissa oljefrågor

Anf. 67 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Betänkandet vi skall behandla består av två delar. Den ena delen gäller ett förslag om ändrat oljelagringsprogram och vissa anslag för beredskapslagren. Varken i näringsutskottets betänkande eller i försvarsutskottets yttrande över detta avsnitt i regeringens proposition i ärendet har några avvikande meningar framkommit. Mot bakgrund av bl. a. kriget mellan Irak och Iran, beskjutning av oljefartyg i Persiska viken och oroshärdar även på annat håll, är det dock angeläget att följa utvecklingen noggrant och se vilka förändringar som kan vara nödvändiga att vidta beträffande beredskapslagring av olika slag av oljeprodukter. Det är därför tillfredsställande att, även om riksdagen nu går till beslut om oljelagren, regeringen redan under hösten återkommer till riksdagen med förslag till revision och justeringar som anses nödvändiga.

Med detta vill jag yrka bifall till regeringens förslag om beredskapslagring av oljeprodukter.

Därefter övergår jag till att diskutera den andra delen av regeringens proposition. Den rör det statliga engagemanget i prospektering och utvinning av olja och naturgas.

Förslagen i propositionen är huvudsakligen riktade mot att stödja det statliga företaget Svenska Petroleum. SP, som tillkom 1975 för att medverka till att trygga landets försörjning med råolja och petroleumprodukter till rimliga samhällliga kostnader, har inte varit särskilt lyckosamt i sin verksamhet.

Hösten 1979 beslöt riksdagen bevilja SP ett kapitaltillskott på 300 milj. kr. Våren 1981 fattades beslut om ett ytterligare kapitaltillskott med 225 milj. kr. Några månader senare, hösten 1981, fattade riksdagen beslut om ett kapitaltillskott från de båda ägarna av SP, Statsföretag och Vattenfall, på tillsammans 670 milj. kr. för att täcka bolagets samlade förluster. SP har alltså sedan 1979 och fram till nu förbrukat 1,2 miljarder kronor. Då har jag inte tagit någon som helst hänsyn till de aktieägartillskott som företaget givetvis erhållit mellan 1975 och 1979.

Man kan konstatera att SP trots dessa 670 milj. kr. i kapitaltillskott 1981 redan för föregående verksamhetsår redovisade en förlust på 32 milj. kr. Situationen är enligt SP:s ledning otillfredsställande, och man har nu lyckats övertyga energiministern om att ytterligare kapitaltillskott är nödvändigt. SP skall göras mera affärsmässigt men ändå ge Sverige en försörjningstrygg-

het. Energiministern föreslår att SP-koncernen för prospektering skall tillföras 540 milj. kr. för att underlätta övergången och överbrygningen, som det står i propositionen, till större affärsmässighet. Det är värt att notera att övriga svenska företag som ägnat sig åt prospektering och oljeutvinning, mera framgångsrikt än SP, skall ges stöd på 60 milj. kr. när SP får 540 milj. kr. Men det räcker inte med dessa pengar. SP-koncernen skall därutöver, enligt regeringens proposition, beviljas ett aktieägartillskott på 214 milj. kr. för att koncernens finansiella situation skall konsolideras och för att det skall bli möjligt att få en tillfredsställande avkastning på ägarkapitalet.

Vart har, herr talman, det ursprungliga kravet på försörjning med råolja till rimliga samhällskostnader tagit vägen? Hur rimmar det kravet med dessa betydande satsningar i SP-koncernen?

Verkligheten kommer alltså att bli den, att staten lånar pengar från bl. a. allmänheten till 12–13 % ränta för att ge till SP, som inte med allra bästa vilja i världen kan uppnå en varaktig lönsamhet på 0 %.

Det är väl så, energiministern, om vi nu skall försöka vara uppriktiga, att förutsättningar för SP att uppnå lönsamhet är synnerligen små. Jag tror också att energiministern själv ganska snart är tvungen att återkomma till riksdagen med en ny SP-proposition med ytterligare krav på pengar. De grundläggande problemen – det finner man om man studerar förvaltningsberättelsen – är inte lösta med dagens riksdagsbeslut.

Vad har då företaget gjort för affärer? En tredjedel av prospekteringsinsatserna har varit koncentrerade till Tunisien – inte till Nordsjön – med ganska dåligt resultat. Man har satsat på raffinaderiverksamhet genom att till överpris förvärva andelar i Scanraff och BP i en marknadssituation som visade klara tecken på överkapacitet. Inga kunde vara lyckligare än BP och Scanraff när de fick göra sådana här affärer med SP. Man har köpt in sig i distributionsföretag och lageranläggningar, vilket också har varit diskutabelt. Nu sitter man med överkapacitet, och man vet inte hur man skall få avsättning för sina oljeprodukter på en trång och krympande marknad.

Då kommer man på den till synes briljanta idén att köpa Svenska Finas bensinkedja för något hundratal miljoner kronor och börja tala om ett ökat samarbete med OK. Från ren försörjningssynpunkt framstår SP:s engagemang i bensinstationer inte som stående i direkt överensstämmelse med de ursprungliga målsättningarna, och det kan alltså inte vara försvarbart i det här sammanhanget. Jag är övertygad om att vi i ett krisläge har mer än nog av välbelägna bensinstationer runt om i landet för att vi skall kunna klara vår egen försörjning.

Tidigare dåliga affärer har, enligt min mening, tvingat fram beslutet om förvärvet av Fina – en ny dålig affär. Med litet fantasi och slutledningsförmåga kan man med viss säkerhet hävda att aktieägartillskottet på 214 milj. kr., som regeringen föreslår, har ett klart samband med förvärvet av Fina.

Man har alltså med andra ord med skattepengar köpt marknadsandelar på ett sätt som övriga företag utan statligt stöd inte har möjlighet till. Skulle sedan, som antytts i propositionen, Svenska Petroleum etablera samarbete med OK, kan det vara frestande att påstå att regeringen med skattemedel

prisar ut en av OK:s konkurrenter. Detta är inte konkurrens på lika villkor mellan OK och övriga oljebolag. De som arbetar i andra företag på området skulle kanske uppleva detta som en form av bedrägligt förfarande från regeringens sida.

Det är också, herr talman, oroande – inte minst för övriga internationella företag som är verksamma i Sverige – att Svenska Petroleum som statligt oljebolag efterlyser ökad köptrohet från den offentliga sektorn. Skulle sådana åtgärder med regeringens uttalade eller underförstådda medgivande vidtas, försätter sig Sverige i en ogynnsam försörjningssituation. Risken är uppenbar att den lilla svenska marknaden, som inte växer utan krymper – inte minst lönsamhetsmässigt – börjar te sig ointressant för de övriga oljeföretagen. Står detta i överensstämmelse med en ökad försörjningstrygghet?

Med hänsyn till att tankarna om köptrohet kommer till uttryck också i propositionen vore det, herr talman, värdefullt om energiminister Birgitta Dahl under riksdagsdebatten öppet ville ta avstånd från sådana diskriminerande tankegångar.

Svenska Petroleum är i många avseenden ett omöjligt företag utan betydligt större kapitalinsatser än dem regeringen föreslår. Att i nuvarande marknadssituation öka försäljningsmarginalerna och kapacitetsutnyttjandet, minska kostnaderna och inte minst kapitalkostnaderna, ter sig ganska svårt.

Från moderat håll har vi sedan många år yrkat på en avveckling av Svenska Petroleum. OK och andra svenska företag kan ägna sig åt prospektering och oljeutvinning vid sidan av de stora oljebolagen. Lösningen för att skapa en tryggad oljeförsörjning och utveckling av svensk offshore-industri ligger inte i att stödja och utveckla ett statligt företag utan i att skapa goda förutsättningar och trygghet för dem som sedan många år är verksamma på den svenska marknaden. Så gör man inte med regeringens åtgärder.

I den moderata reservationen går vi bl. a. emot ökade prospekteringsanslag på 600 milj. kr., som särskilt skall gynna SP, och nya aktieägartillskott på 214 milj. kr.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till de moderata reservationerna som är fogade till näringsutskottets betänkande 1983/84:43.

Anf. 68 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Vi har mycket framgångsrikt sparat och ersatt stora mängder eldningsolja. Vi minskade vår förbrukning 1983 med i storleksordningen 10 miljoner m^3 jämfört med 1979. Fördelar vi oljeanvändningen per invånare får vi följande intressanta sifferserie: 4,1 m^3 år 1970, 3,6 m^3 år 1975, 2,7 m^3 år 1980 och 2,4 m^3 år 1983. Vi kan konstatera att oljeanvändningen nästan halverats sedan 1970 och att den nedgående trenden markant har förstärkts de tre senaste åren. Detta är självklart en mycket positiv utveckling. Frågan är om detta kan fortsätta och vad det beror på.

Sannolikt kan vi räkna med en fortsatt snabb nedgång av förbrukningen av eldningsolja. Orsaken är bl. a. ökad användning av andra bränslen samt ökad

övergång till elvärme, men framför allt kommer en allt effektivare användning av energi att medverka till minskad oljeanvändning.

I debatten överskattas ofta kärnkraftens betydelse för minskad oljeanvändning. Det finns t. o. m. de som hävdar att om vi inte hade startat kärnreaktorerna 7-10 skulle oljeanvändningen varit i stort sett oförändrad. Detta är självfallet helt fel.

Lika självklart är att det inte är möjligt att exakt beskriva vad som skulle ha hänt, om linje 3 i folkomröstningen om kärnkraften hade segrat och kärnkraftsproduktionen begränsats till sex kärnkraftverk. Sannolikheten är dock mycket stor för att ungefär samma oljeersättning hade varit möjlig. Följande enkla räkneexempel ger belägg för det.

De sex kärnkraftverken har en produktionskapacitet på ca 25 TWh elström. Hittills har tillskottet av kärnkraftsel därutöver varit 12-14 TWh. Denna elström har i huvudsak använts som elvärme och ersatt olja och i huvudsak lätt eldningsolja. Med beaktande av normala verkningsgradsförluster motsvarar dessa 12-14 TWh ca 2 miljoner m³ olja, vilket är ca 20 % av den minskade oljeanvändningen. Redan detta belägger att kärnkraftselen haft en begränsad effekt. Det viktiga är dock att "överskottet" på elström mycket markant har försenat utnyttjandet av biobränsle och i viss utsträckning även nyttjandet av värmepumpsteknik. Självfallet kan vi debattera om huruvida ökad användning av biobränsle, torv och värmepumpar kunnat ersätta 2 miljoner m³ olja, men mycket talar för att det varit fullt möjligt, om de parter som agerar på marknaden haft som förutsättning en begränsad tillgång på något dyrare elström.

Vad som är att beklaga i den utveckling som nu sker är att vi bygger upp en "tillfällig" energistruktur och försenar och fördyrar byggandet av ett mer permanent energisystem.

En allt effektivare energianvändning är orsaken till att vi kan glädja oss åt en stadigt minskad total energianvändning. Det finns också anledning att med kraft stryka under att ekonomisk tillväxt förutsätter en allt effektivare energianvändning och en stadigt minskad tillförsel av energi. Detta faktum är också en god grund för att linje 3:s idéer skulle visat sig vara mycket hållbara om de fått möjlighet att samlade prövas i praktisk politik.

Vi måste vara medvetna om att en långsiktigt positiv utveckling av vår ekonomi kräver en uppgång i världsekonomin. Om denna uppgång baseras på en ständigt ökad energitillförsel kommer tillväxten att kvävas i svavel, kväveoxider och koldioxider. Kärnkraften med sina olösta problem är inget alternativ i detta sammanhang. Det är däremot en effektivare energianvändning och ökad användning av förnyelsebar energi.

Med hänsyn till de många inlägg om kärnkraften som förekommit i dagens debatt kan jag inte underlåta att här göra en liten utvikning.

Ett antal moderater har sjungit kärnkraftens lovsång. Stabila och till synes förnuftiga män har helt bortsett från kärnkraftens problem och vådor.

Exempelvis Hans Wachtmeister har uttryckt det så, att kärnkraftens enda intrång är markintranget för att bygga reaktorer och kraftledningar. Hur kan någon föra ett så förenklat och osant resonemang? Varför har då flera stater i

USA och Canada i lag förbjudit uranbrytning? Varför kämpar Canadas indianer för sina barns liv och mot uranbrytningen? Varför kämpar stora, stabila folkopinioner mot att få förvaringen av använt kärnbränsle i sin hembygd? Svaret är, att kärnkraftens miljö- och hälsoproblem på intet sätt är lösta.

När Per-Richard Molén talar om förvaring av avfallet "i ordnade former" 500 meter under jord, vet han inte i vilka former detta kan och skall ske. Per-Richard Molén och övriga moderater som lovsjunger kärnkraften vill lämna ett förskräckande arv till kommande generationer. Med vilken rätt, Per-Richard Molén, dömer ni moderater mänskligheten till att i årtusenden och åter årtusenden vakta avfallet från den energi ni vill slösa under några korta årtionden?

Endast moderaterna är trovärdiga i miljöfrågorna, och orsaken är satsningen på kärnkraften, säger vidare Per-Richard Molén. I sanning ett märkligt uttalande! Moderaterna har en övertro på kärnkraftsteknik, men är helt utan tro när det gäller teknik för effektivare energianvändning och förnyelsebar energi. Moderaterna har fångats av kärnkraftens ...

Anf. 69 TALMANNEN:

Jag hemställer att talaren håller sig till det ämne kammaren debatterar.

Anf. 70 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag skall då inte vidare gå in på kärnkraftsdebatten, även om den har berörts ett otal gånger tidigare.

Om vi varit framgångsrika avseende minskad användning av eldningsolja, så är resultatet mindre lysande avseende bensin och dieselolja. I stort är förbrukningen oförändrad – vi har t. o. m. haft en mindre ökning under den senaste tiden. Det är svårt att snabbt ersätta bensin eller att radikalt effektivisera användningen. Ur miljösynpunkt är bilavgaserna ett mycket stort problem. Omkring 60 % av utsläppen av kväveoxider kommer från våra bilar och har därmed blivit en dominerande källa till försurningen.

Vi börjar alla bli medvetna om att blyfri bensin och katalytisk rening av bilavgaserna är "ett måste".

Genom katalytisk rening kan vi minska utsläppen av kväveoxider till mindre än en femtedel av vad som i dag är "normala" utsläpp. Samtidigt blir vi av med de höggradigt giftiga blyutsläppen.

Ett intressant och ekonomiskt vettigt sätt att underlätta övergången till blyfri bensin, vilket är en förutsättning för katalytisk rening, är att blanda 5–10 % etanol i bensinen. 6 % etanol i bensinen har ungefär samma oktanhöjande effekt som de 0,15 g bly vi i dag blandar in i varje liter bensin. Detta är en metod som fått stor utbredning i USA i samband med övergång till blyfri bensin. 1983 producerades i USA inte mindre än ca 2 miljoner m³ etanol för låginblandning i bensin. Om vi i Sverige skulle följa det amerikanska exemplet och blanda 6 % etanol i all bensin, skulle det gå åt ca 265 000 m³.

I motion 1983/84:2649 föreslår vi från centern att regeringen skall få i

uppdrag att återkomma till riksdagen med förslag om hur en omfattande produktion av etanol baserad på inhemska jordbruksprodukter bäst skall åstadkommas.

Försvarsutskottet stryker med kraft under betydelsen av att vi kan "i största möjliga utsträckning täcka våra behov genom inhemsk produktion". Vidare säger försvarsutskottet: "Det bör i sammanhanget framhållas att en produktion av etanol i den omfattning motionen förutsätter skulle kunna få en betydelse för vår försörjningsberedskap som går vida utöver behoven av motordrivmedel. Utskottet syftar särskilt på möjligheten att utnyttja etanol som plastråvara." Försvarsutskottet stryker alltså under att motionens förslag är angelägna och att de har en vidare betydelse än vad motionären angett.

Näringsutskottet ställer sig enigt bakom vad försvarsutskottet har sagt och tillägger att utskottet förutsätter att regeringen följer utvecklingen inom det område som aktualiseras i motionen.

Det är en verbalt mycket positiv behandling som motionen har fått, även om den formellt avstyrks. Vi i centern har valt att inte reservera oss, eftersom utskottens skrivning ger regeringen fullt mandat att handla kraftfullt för en omfattande produktion av etanol baserad på inhemska jordbruksråvaror. Det ankommer nu helt på regeringen att visa den handlingskraft och det förutseende som krävs för att snabbt föra denna viktiga fråga vidare.

Herr talman! Låt mig också konstatera att centermotionen 1983/84:2208 liksom motionen 1983/84:913 i motsvarande del har blivit till fulllo tillgodosedda. Under två år har vi motionerat om att industrins oljelagringsskyldighet bättre måste anpassas till den faktiska oljeförbrukningen. Efter den sedvanliga fördröjningen kommer regeringen med egna förslag som väl uppfyller våra motionskrav. Vi tackar självfallet för detta men ser gärna att anpassningen till våra förslag i fortsättningen sker något snabbare.

Centern har tre reservationer i näringsutskottets betänkande 1983/84:43. En av dem har vi tillsammans med folkpartiet.

De två första reservationerna gäller prospektering och utvinning av olja, kol och naturgas. Vi i centern anser att statens resurser i denna verksamhet i huvudsak skall satsas inom landet. Motsvarande verksamhet internationellt bör ske på helt kommersiella villkor och endast övergångsmässigt bli föremål för ett begränsat statligt stöd. Däremot anser vi det angeläget att man påskyndar och ökar resursinsatserna för att få besked om möjlig tillgång på svensk djuggas. Det finns också motiv att förstärka resurserna när det gäller oljeletning på svensk mark och i svenskt vatten. Det är viktigt att vi så snabbt som möjligt något så när säkert kan bedöma våra egna tillgångar av i första hand naturgas. Det kan ha en väsentlig betydelse för hur vi skall kombinera vår framtida energitillförsel.

Vår tredje reservation avser SP. Centern anser det omotiverat att i en krympande oljemarknad låsa sig till att det skall finnas ett statligt oljeföretag. Det är tvärtom lämpligt att försöka bredda ägandet i SP, genom t. ex. en introduktion på börsen. Vi har ställt oss bakom kapitaltillskottet till SP med

motivet att ett "ekonomiskt sunt företag" är förutsättningen för att en utförsäljning skall vara möjlig. Centerns uppfattning är att det inte behövs både ett statligt och ett kooperativt oljeföretag på den svenska oljemarknaden för att skapa godtagbar stabilitet. En samordning eller en utförsäljning av SP bör vara målsättningen.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu anfört i debatten vill jag yrka bifall till de reservationer där Tage Sundkvists och Olof Johanssons namn finns med.

Anf. 71 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Det är helt riktigt, som talmannen påpekar, att debattörerna bör hålla sig till ämnet. Jag vill när det gäller Ivar Franzéns synpunkter enbart hänvisa till de inlägg och uppfattningar som har presenterats i den tidigare debatten.

Anf. 72 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Det är självklart att man gärna vill gå in på utläggningar som gjorts tidigare. Jag ber nu bara att till protokollet få antecknat, att det är litet otillfredsställande att synpunkter som innebär ett direkt svar på vad som sagts i tidigare anföranden inte får framföras i ett inlägg. Men jag är mycket medveten om den tidsbegränsning vi har, och därför accepterar jag till fullo de synpunkter som talmannen framfört.

Anf. 73 TALMANNEN:

Det har inte mycket med tidsbegränsningen att göra, när talmannen vill att talarna skall hålla sig till det ämne som står på dagordningen.

Anf. 74 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag vill till att börja med yrka bifall till reservationerna 10 och 13.

Reservation 10 gäller kapitaltillskott till Svenska Petroleum. Från folkpartiets sida konstaterar vi det olämpliga i att Svenska Petroleum engagerar sig på den redan överretablerade bensinmarknaden. Från Svenska Petroleums sida har man själv sagt, i skrivelser till regeringen, att ett sådant engagemang kan komma att innebära förvärv av andra företag på området. Det här är en utveckling som vi ifrån folkpartiets sida inte finner önskvärd. Riksdagen bör i enlighet med vad som begärs i folkpartimotionen 2650 göra ett uttalande av angiven innebörd.

Reservation 13 berör ägarförhållandena i Svenska Petroleum. I reservationen konstateras att utvecklingen på oljemarknaden och den snabba nedgången av oljeförbrukningen inom landet gör att det kommersiella utrymmet för oljeföretagen minskar. Mot den här bakgrunden kan det ifrågasättas om det, för att försörjningen skall kunna tryggas, krävs mer än ett statligt eller kooperativt oljeföretag. Det är självklart att de möjligheter som finns till samverkan mellan Svenska Petroleum och OK bör tas till vara. Statens engagemang bör emellertid bestå i att på något längre

sikt försöka minska sin ägarandel. Ett sätt är att bolaget introduceras på börsen. Med en förstärkt soliditet bör Svenska Petroleum kunna tilldra sig ökat intresse från nya ägares sida. Företaget bör kunna bli ett statligt företag, som det kan bli aktuellt att försälja till icke oväsentlig del.

Herr talman! I propositionen konstateras att energipolitiken är inriktad på utveckling mot ett energisystem i huvudsak grundat på varaktiga, helst förnybara och inhemska, energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan. Vi har varit inne på detta tidigare i dag under debatten om kolpropositionen. Ett centralt mål är enligt de av statsmakterna våren 1981 antagna riktlinjerna för energipolitiken att oljeberoendet kraftigt skall minskas. På det här området har man, oavsett vilken regering vi haft under de senaste åren, fullföljt en kraftfull politik och verkligen lyckats nå målsättningarna.

I den nu föreliggande propositionen anges att målet för den statliga oljepolitiken är att inom ramen för de övergripande energipolitiska riktlinjerna trygga landets försörjning med råolja och petroleumprodukter till rimliga samhälleliga kostnader.

Herr talman! Då vi från folkpartiets sida, utom när det gäller vad som framförts i de reservationer som jag refererat, delar de uppfattningar om mål och medel som redovisas i betänkande 43, yrkar jag avslutningsvis än en gång bifall till reservationerna 10 och 13 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 75 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tänker inte debattera om kärnkraften, om inte Lennart Pettersson hoppar på mig i den frågan, utan jag tänkte tala litet grand om olja.

Vi har i stort sett ställt oss bakom propositionen från regeringen om vissa oljefrågor. Som vi sagt i vår motion är det ett gammalt känt kommunistiskt krav att samhället skall engagera sig i oljepolitiken. Vi hälsade därför upprättandet av Svenska Petroleum med stor tillfredsställelse när det skedde i mitten av 1970-talet. Vi beklagar att det inte blev så mycket av bolaget, och vi hoppas att det skall bli något rätt bra av det i fortsättningen.

Som vi sagt i vår motion och i många andra sammanhang har den svenska oljemarknaden som så många andra oljemarknader varit en mycket lukrativ affär för oljebolagen. Vi känner alla till hur de har plockat ut miljard efter miljard ur landet. De s. k. sju systrarna – på den tid då de var aktuella när det gällde de stora oljejättarna – etablerade sig här, sålde sina produkter, redovisade ingen vinst och betalade ingen skatt, så de måste ha bedrivit hela sin oljeverksamhet här från 1950-talet och framåt av rent ideella skäl. Det har inte alls varit bra för Sverige som nation, men det har varit bra för de stora oljebolagen.

Dagsläget är i stort sett detsamma, med undantag för OK, som på ett förtjänstfullt sätt lyckats slå sig fram och hjälpa upp konsumenternas ställning här i landet. Fortfarande har de stora internationella oljebolagen – eller energibolagen, som vi väl får kalla dem i dag – den helt dominerande rollen på den svenska oljemarknaden.

Därför tycker vi det är bra att man nu försöker utvidga Svenska Petroleumers verksamhet, att vi kanske kan förutse en större samhällelig satsning på ett inhemskt oljebolag – det är nödvändigt.

Vi har i näringsutskottet under våren haft åtskilliga föredragningar från olika håll i de här frågorna, och det har varit mycket intressant. Bl. a. har företrädare för Götaverken Arendal talat om bolagets offshore-verksamhet, byggande av oljeplattformar och annat, där man enligt vad jag förstår – jag är lekman på det området – gjort mycket goda framsteg. När bolagets företrädare är hos oss i näringsutskottet säger han: För att komma in på marknaden och kunna ta vara på de framgångar som vi har lyckats kämpa oss till, måste vi ha ett stort nationellt oljebolag i ryggen – det är en förutsättning, det har alla andra som vi måste konkurrera med. Ett sådant oljebolag kan inte skapas av någon privat svensk konstellation, utan det måste vara ett samhällsättagande.

Då är det rätt intressant att höra företrädare för framför allt moderaterna men i viss mån också för andra borgerliga partier stiga upp och prata om hur viktigt det är att avveckla Svenska Petroleum – vi skall helst sälja ut företaget på börsen, och vi skall över huvud taget inte ha någon sådan verksamhet. Men framför allt moderaterna tycker ju det är bra att svenska företag som Götaverken Arendal kämpar på offshore-marknaden – sådant berömmar moderaterna. Men från företaget säger man att man behöver ha ett inhemskt oljebolag i ryggen för att kunna konkurrera i fortsättningen – och då stämmer det tydligen inte för moderaterna. Tror ni att BP, Exxon eller något annat stort internationellt, multinationellt eller transnationellt oljebolag är berett att backa upp svensk offshore-industri?

Detta är ganska märkligt och avslöjande för moderaternas inställning i den här frågan. Ni har ingen nationell känsla, utan vad ni känner för är det transnationella kapitalet, och till fördel för det skulle ni gärna sälja ut hela Sverige utan att blinka. Sådan är er attityd. Och detta borde ni verkligen skämmas för att gå ut och predika så ohöjtt om som ni gör.

Dessutom finns det ingen konsekvens i det ni säger. Vill man stödja svensk industri, kämpa för att den skall kunna hävda sig internationellt, då måste man också ställa upp och se till att industrin får den uppbackning som behövs. Och i detta fall kan man inte göra det om inte samhället träder in. Vi kan jämföra med Finland som för länge sedan löste detta problem, och som har haft stora fördelar av att ha ett stort statligt oljebolag i drift.

Vi är alltså positiva till stödet till Svenska Petroleum. Vi har varit kritiska på en punkt, och det gäller introduktionen på bensinmarknaden. Vi anser att det är felaktigt att ett statligt företag konkurrerar med Oljekonsumenterna. Vi skall följa denna affär noggrant. Vi hoppas verkligen att man kan nå fram till en bra överenskommelse, så att inte ett kooperativt ägt företag konkurrerar med ett samhällsägt till fördel för de stora multinationella konkurrenterna, som ändå har tillräckligt stöd från sitt håll.

Jag vill i detta sammanhang ta upp ett par yrkanden från den motion vi skrev i januari om nationalisering av den svenska oljeindustrin. Det är ett krav som vi vill driva mycket längre än man gör i den aktuella propositionen

Vissa oljefrågor

om oljefrågor. I det fallet har inte heller socialdemokratin, som vi ser det, tillräckligt stark vilja, även om förslaget rörande SP är en liten blygsam satsning. Men det är långt ifrån tillräckligt. Jag hörde i den mineralpolitiska debatten i går – då man talade om Boliden – en företrädare för socialdemokratin, Karl-Erik Häll, säga att vpk:s förslag att nationalisera mineralförekomster var ett dåligt skämt. Det tycker jag är ganska avslöjande. Har man den inställningen tycker man kanske också att det är ett dåligt skämt att nationalisera oljeindustrin.

Det fanns en gång någonting som hette arbetarrörelsens efterkrigsprogram. De yngre generationerna har väl glömt det. I det programmet fanns ett förslag om att nationalisera den svenska oljeindustrin. Det skulle ha kostat något tiotal miljoner. Det hade varit bra om det hade blivit genomfört då.

Jag har plockat fram SAP:s partiprogram. Det är också intressant i sådana här sammanhang. I partiprogrammet säger man om produktionen att socialdemokratin vill "så omdana samhället, att bestämmanderätten över produktionen och dess fördelning läggs i hela folkets händer, att medborgarna frigörs från beroende av varje slags maktgrupper utanför deras kontroll". Det låter ganska bra. Vidare säger man: "Socialdemokratin motsätter sig en ordning vilken ger ägandet rätt att utöva makt över människor. Den bekämpar varje koncentration av den ekonomiska makten i ett fåtals händer. Den vill ställa produktionens inriktning och produktionsresultatets fördelning under demokratisk kontroll." – – –

"Trots utvecklingen mot en välfärdsstat bevarar samhället många av kapitalismens ursprungliga drag."

Det är bra. Om man följde sitt partiprogram skulle man naturligtvis nationalisera naturrikedomar som mineraler och i detta fall oljehandeln. Men finansminister Feldt kanske är ärligare. Han har gått ut och sagt att ni har accepterat kapitalismen. Det stämmer ju. Han är ärlig. I så fall är det inte vpk:s krav på nationaliseringar som är ett dåligt skämt, utan det är SAP:s partiprogram.

Med dessa uttalanden om nationalisering vill jag yrka bifall till den reservation till betänkandet som rör nationalisering av oljeindustrin.

Jag vill också säga ett par ord om oljeersättningen. Jag har varit inne på det tidigare. Det finns i näringsutskottets betänkande 43 tabeller som visar att oljeförbrukningen har minskat kraftigt i Sverige. Här nämns för 1983 siffror som 17,7 miljoner kubikmeter. Det finns uppgifter om att denna siffra redan är betydligt lägre. Det sägs också på ett annat ställe i betänkandet att energiministern har gett i uppdrag åt energiverket att revidera prognosen, och att vi kanske till slut kommer ner till en betydligt lägre nivå än 17 miljoner kubikmeter. Det har vi talat om tidigare. Det finns alltså ingen anledning att driva oljeersättningsfrågorna in absurdum en gång till. Vi bör ta det lugnt med det, och se till att den fungerande oljeekonomi vi har får fortsätta i lugn och ro. Vi bör planera noggrant för andra introduktioner, inte dra några förhastade slutsatser och inte en gång till hoppa i galen tunna, vilket har skett så många gånger tidigare.

Med detta vill jag yrka bifall till vpk:s reservationer till detta betänkande.

Anf. 76 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Eftersom alla skyller ifrån sig när det gäller den uppkomna kärnkraftsdebatten får jag då säga att det faktiskt var Per-Richard Molén som började det hela. När detta är sagt vill jag yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande 43 om oljepolitiken. Jag yrkar också avslag på samtliga reservationer.

Oljebranschen i Sverige står inför stora problem, som delvis är orsakade av den internationella prisutvecklingen. Problemen har ytterligare förvärrats genom medvetna statliga åtgärder för att spara energi och minska oljeförbrukningen samt stimulera övergången till alternativa bränslen och el. Orsaken till statsmakternas agerande har varit en strävan att minska Sveriges tidigare alltför stora oljeberoende, som är problemfyllt, med hänsyn till risken för importstörningar och de stora importkostnaderna. Detta har riksdagen varit enig om. Det har också med nödvändighet fått konsekvenser för oljebranschen.

Den statliga politiken har haft sin effekt. Enbart sedan 1979 har förbrukningen av lätta och tunga eldningsoljor halverats. Inte sedan början av 1960-talet har oljeimporten varit så låg som den är nu. Den kvantitativa minskning av oljeförbrukningen som skulle uppnås 1990 har uppnåtts redan innevarande år. Då kan man konstatera att oljebranschen står där med en alldeles för stor kostym.

Det är naturligt att oljebolagen har upplevt dessa statliga åtgärder som hårda. Man har upplevt dem som en kniptång, vars ena skänkel har bestått av oljeskatter och avgifter som lagts ovanpå de mycket stora råoljeprisstegringarna och andra skänkel har utgjorts av subventioner och ett frikostigt forsknings- och utvecklingsstöd till andra energislag.

Sedan några år tillbaka överstiger raffinaderikapaciteten i Sverige marknadens behov. Hittills har oljebolagen hankat sig fram genom kortsiktiga anpassningsåtgärder såväl på marknaden som i bakre produktions- och partihandelsleden. Det kan man med all sannolikhet inte göra så mycket längre till. En säker bedömning är att man ganska snart tvingas till mer smärtsamma och genomgripande nedskärningar som kan komma att innebära problem, inte minst i form av avskedanden och nedläggningar.

Den oljeproposition som riksdagen i dag behandlar innebär med sina förslag vissa välkomna lättnader för oljeföretagen främst genom en anpassning av beredskapslagren till den faktiska oljeförbrukningen. Det innebär att kapital lösgörs och kostnader kan minska för dessa företag. Däremot angrips inte strukturproblemen inom branschen i den proposition som nu läggs fram. Ett steg i den riktningen kan dock sägas vara att regeringen nu har utsett en särskild förhandlare, statssekreteraren Ulf Dahlsten, med uppdrag att förhandla med det kooperativa OK och statliga SP om möjligheterna att på kommersiella grunder få ett närmare samarbete mellan företagen. Förhandlaren har vidare i uppdrag att undersöka möjligheterna till ett närmare samarbete och om möjligt samgående eller samgående mellan resp. företag eller dotter- och intressebolag. Det sägs vidare att olika möjligheter bör prövas, t. ex. genom gemensamt företag för detaljhandelsförsäljning av

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Vissa oljefrågor

drivmedel eller eldningsolja. Regeringen anser också att man bör pröva samarbetsmöjligheterna i de bakre leden.

Det är intressant att notera att regeringen anser att en snabb lösning är viktig. Därför har man sagt att förhandlingarna bör vara avslutade och förhandlingsutslaget redovisat senast den 1 juli i år.

Jag vill då säga att utskottsmajoriteten välkomnar det långtgående förhandlingsmandat som statssekreterare Dahlsten har fått. I ett läge med stor överkapacitet inom branschen riskerar nya kapitaltillskott från statens sida till Svenska Petroleum och det statliga bolagets planer på att gå in i detaljhandelsdistributionen av drivmedel att medföra stora problem, inte minst för det folkrörelseägda OK, som ju i motsats till multinationella och statliga bolag kan bygga upp sin finansiella bas endast genom kapitaltillskott från medlemmarna.

Vi anser att ett samgående SP-OK, i varje fall i de delar som berör den svenska marknaden, vore den bästa lösningen, om man vill skapa ett starkt svenskt alternativ på den krympande oljemarknaden. Förhoppningsvis kommer man också att kunna uppnå detta i de pågående förhandlingarna.

Det är också mot bakgrund av tillsättandet av den särskilda utredningsmannen som utskottsmajoriteten ställt sig bakom ett ytterligare kapitaltillskott på 214 milj. kr. till Svenska Petroleum's svenska verksamhet.

Det fördjupade samarbetet mellan OK och SP kan innebära att staten helt eller delvis bör avyttra sina aktier i SP. I propositionen begär regeringen riksdagens tillstånd för detta. Utskottet ställer sig också bakom detta förslag.

Vid sidan om lättnader i oljelagringsreglerna, kapitaltillskott till Svenska Petroleum samt relationerna mellan SP och OK tas i propositionen också upp ändrade regler för statens stöd till Svenska Petroleum's oljeprospektering utomlands. Avsikten är att detta stöd nu skall koncentreras till prospektering och oljeutvinning i Nordsjön och angränsande havsområden. Avsikten är också att det skall utformas på ett sådant sätt att det leder till att prospekteringen i fortsättningen blir självfinansierande. Prospekterings- och utvinningsverksamhet förs alltså samman så att den fortsatta prospekteringen skall kunna betalas med vinster från oljeutvinningen.

Totalt föreslås det att man anslår 600 milj. kr. till stöd för oljeprospekteringen och att 60 milj. kr. av dessa skall gå till andra svenska bolag; merparten går alltså till Svenska Petroleum.

Utskottet anser att det är en riktig politik. Svenska Petroleum har en viktig uppgift att arbeta med oljeprospektering och oljeutvinning utomlands, såväl av energipolitiska som av försörjningsmässiga och – kanske allt viktigare – industripolitiska skäl.

En del säger att det är mycket pengar som skall satsas i oljeutvinningen utomlands, och det är måhända osäkra satsningar. Men å andra sidan kan man konstatera att de satsningarna sannolikt behövs, inte minst från industripolitisk synpunkt. Skall vi på allvar kunna vara med när det gäller utrustningen på offshore-marknaden i Nordsjön måste vi också i viss utsträckning vara med och verka i form av prospektering och oljeutvinning. Ingen annan än Svenska Petroleum, med staten som finansär i bakgrunden,

kan egentligen ta på sig den riskfyllda och svåra rollen.

Med detta, herr talman, har jag gått igenom huvudpunkterna i näringsutskottets betänkande, baserat på regeringens proposition i ämnet.

Resten av tiden skulle jag vilja använda till att göra några kommentarer till vad som har sagts här i de tidigare inläggen från talare från oppositionen.

Per-Richard Molén från moderaterna är som väntat kritisk mot en diskussion om ett eventuellt samgående mellan det statliga Svenska Petroleum och det kooperativa OK. Han uttalar kritik. Men utskottsmajoriteten anser att det finns ett mycket klart behov, inte minst av försörjningsmässiga skäl, av att skapa ett starkt svenskt alternativ på oljemarknaden. Det är en viktigt utgångspunkt för förhandlingarna.

Det är intressant att notera att flera statliga företag har sålts ut eller inlett samarbete med privata företag. I de fallen har moderaterna ingalunda haft några invändningar. Men när man för en gångs skull väljer att ta upp ett samarbete med ett folkrörelseägt företag, protesterar moderaterna och vill inte vara med. Vi tycker att detta är ganska belysande för den ensidiga och diskriminerande inställning som moderaterna har gentemot folkrörelseföretag och kooperativa företag.

Per-Richard Molén uttryckte i talarstolen även sitt tvivel på att det skulle räcka med ett kapitaltillskott på 214 milj. kr., vilket Svenska Petroleum enligt regeringsförslaget skulle få. Han talade om de risker som finns genom SP:s speciella karaktär och inriktning samt överkapaciteten inom branschen. Det är alldeles riktigt. Här finns stora risker. Men en av de största möjligheterna att komma ifrån fortsatta insatser från skattebetalarna när det gäller den verksamhet som SP bedriver är just att söka ett samarbete med ett annat företag. I detta fall är det helt naturligt att vända sig till det helsvenska företaget OK. Därför har dessa förhandlingar inletts.

Om Per-Richard Molén kunde befria sig från sina ideologiska skygglappar, skulle han inse att detta är en naturlig och logisk lösning. Det kommer sannolikt att bli till stor fördel för skattebetalarna, om samarbetsförhandlingarna går i lås.

Låt mig sedan gå över till Ivar Franzén, som tog upp frågan om vi skall ersätta bensin med några andra inhemska drivmedel. Centern har reserverat sig till förmån för en starkare satsning på etanol såsom ett alternativ till bensin.

Jag vill säga till Ivar Franzén att vi givetvis skall fortsätta att pröva etanol såsom ett alternativt drivmedel. Men att Ivar Franzén i utskottets betänkande inte har fått en mer entusiastisk skrivning, även om man försöker tolka den ganska långt i positiv riktning, beror på att vi fortfarande är skeptiska till etanol såväl från ekonomisk som miljömässig synpunkt. På grund av bristande forskning, inte minst på miljöområdet, vet vi fortfarande inte riktigt vilka problem som etanol kan medföra. Vi har nog allmänt den uppfattningen att man när det gäller att minska oljeberoendet går lättats fram genom att ersätta de tunga eldningsolja. Först därefter har vi anledning att diskutera drivmedlen. Men det är som sagt självklart att statsmakterna skall gå vidare här. Något annat sägs inte heller i utskottets betänkande, även

om entusiasmen från utskottets sida kanske inte är fullt så stor som Ivar Franzén vill göra gällande.

Med det, herr talman, tror jag att jag kan nöja mig. Jag vill då bara än en gång yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 43.

Anf. 77 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Det är värt att notera att under den hittillsvarande debatten har Lennart Pettersson som regeringens eller socialdemokraternas talesman över huvud taget inte velat kommentera frågor om den köptrohet som Svenska Petroleum antyder är önskvärd mellan SP som statligt företag och den offentliga sektorn. Tystnaden kan väl inte tolkas på annat sätt än att regeringen har för avsikt att underförstått acceptera den typen av principer, och då blir konsekvenserna förmodligen inte särskilt lyckosamma.

Både Lennart Pettersson och jag är ganska klara över vilka stora bekymmer Svenska Petroleum har. Om det pågår förhandlingar, är det något förvånansvärt att man från regeringens sida först skall satsa pengar i SP och därefter slutföra förhandlingarna med OK. Varför är det bara OK som är aktuellt? Finns det inte också andra företag som kan vara intresserade av att diskutera former för ett eventuellt samarbete med SP?

En sista fråga: Är bensinkedjan som SP har förvärvat ett led i en ökad försörjningsberedskap, eller är det fråga om ett försök att göra en dålig affär förhoppningsvis något bättre, med de konsekvenser det i sin tur kan få när det gäller ökade kapitaltillskott? Är Lennart Pettersson övertygad om att de pengar som utskottsmajoriteten nu är beredd att skjuta till är tillräckliga för att lösa SP:s problem?

Anf. 78 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag tror att Lennart Pettersson gav förklaringen till att han inte har den entusiasm för etanol som han egentligen borde ha. Han pratar om etanol som alternativ till bensin. Så har vi aldrig framställt det, och jag hoppas att det inte är utskottsmajoriteten som uppfattar det på det sättet. Etanolen är ett komplement. Det är bara delvis ett drivmedel och i lika hög grad ett oktanhöjande medel.

Jag sade i mitt inledningsanförande att 6 % etanol har i medeltal samma oktanhöjande effekt som de 0,15 gram bly som i dag blandas in per liter bensin. Det här är alltså i högsta grad en miljöfråga. Vi vet alla vilken negativ effekt blyutsläppen har.

När det gäller forskningen kring användandet av etanol tycker jag att det känns ganska tryggt att kunna tala om att i USA använder man redan 7 à 8 gånger den kvantitet etanol som blir aktuell här i Sverige, om vi blandar in 6 % i all bensin. Det finns alltså en mycket omfattande erfarenhet av den här hanteringen som kanske är en säkrare grund än litet ytterligare forskning.

Låt mig sedan rätta Lennart Pettersson på en punkt. Centern har i det här fallet inte reserverat sig, och utgångspunkten är att vi har tolkat – och jag tror att vi har gjort det med rätta – försvarsutskottets skrivning, som näringsut-

skottet ställt sig bakom, som så positivt att den bör ge regeringen anledning att kraftfullt verka för att det sker en utveckling av etanoltillverkningen.

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Anf. 79 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar först att Lennart Pettersson i början av sitt anförande instämde med mig när det gällde den kraftiga minskning av oljeförbrukningen som vi alla känner till. Den är säkerligen kraftigare än de hittills publicerade siffrorna ger vid handen.

Det stärker mig och mitt parti i den uppfattning som vi fört fram i ett par års tid att man skall ta det litet lugnt med att ersätta oljan, i all synnerhet om den skall ersättas med kol eller kärnkraft. Det finns mycket som talar för att vi inte skall driva ner oljeförbrukningen mycket snabbare än vad som nu sker. Det kan hända att vi redan nästa år är nere i siffror som vi i dag inte ens kan överblicka. Bara sedan januari i år, när vi skrev vår energipolitiska motion, har siffrorna förändrats. Det är flera uppgifter i svang, och det skall bli intressant att se den utvärdering som energiministern begärt av energiverket för dessa prognoser.

Vi är helt överens med socialdemokratin om Svenska Petroleum. Som jag sagt, vi ser med glädje fram emot en kraftigare satsning på att samhället engagerar sig i oljehandeln. Det behövs som motvikt till de stora multinationella energibolagen, som högern här så framgångsrikt tycks kämpa för och vilja att de skall komma in och ta över.

Det är bra om socialdemokratin verkligen nu äntligen tar tag i detta och satsar litet pengar på att bygga upp ett samhällligt oljeföretag. Det kan bli en motvikt mot de stora internationella bolagen och kan öka Sveriges handlingsfrihet, självständighet och nationella oberoende.

Anf. 80 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Per-Richard Molén sade något om att Svenska Petroleum av myndigheter och andra inom den offentliga sektorn begärt någon form av köptrohet. Jag vill säga till Per-Richard Molén att han inte skall bygga alltför stor argumentering på den saken. När offentliga myndigheter är inblandade är det den offentliga upphandlingsförordningen som gäller. Självfallet gäller detta för SP liksom i alla andra sammanhang. Detta ger alla företag lika möjligheter att bjuda på de kvantiteter olja som olika offentliga organ vill upphandla.

Per-Richard Molén frågar återigen: Varför just OK och varför inga andra företag? Men OK är med i bilden som ett faktum. Förhandlingar pågår, och det är då en rimlig utgångspunkt för den fortsatta diskussionen. Än viktigare är väl kanske ändå de försörjningspolitiska utgångspunkterna här. OK är aktuellt därför att det är ett helsvenskt företag. Det är naturligt att man försöker skapa ett starkt svenskt alternativ på den krympande oljemarknaden, ett alternativ som kan överleva i de svåra år som kommer framöver och som helst också kan expandera, i varje fall relativt sett.

Som jag sade tidigare: Det bästa sättet att skydda skattebetalarnas pengar och minska risken är sannolikt en samarbetslösning mellan OK och SP.

Vissa oljefrågor

Frågan om det är klokt eller inte klokt från SP:s sida att satsa pengar i Svenska Fina kan jag inte ha någon uppfattning om. Det är en rent affärsmässig bedömning. Man kan bara hoppas att det är ett klokt beslut.

Jag ber Ivar Franzén om ursäkt för att jag sade fel när det gäller etanolmotionen. Ni har inte byggt någon reservation på den, eftersom ni ansåg att ni hade ett visst gehör i utskottets skrivning. Det har ni också. Etanolen kan bli intressant som en inblandning. Den kan också vara ett alternativ. Den kan också komma in i bilden som ett sätt att använda en del av de överflödiga jordbruksmarker som vi kanske kan tvingas att odla någonting annat på, eller i varje fall använda på alternativt sätt, därför att vi har så stora sädesöverskott i detta land. Jag tycker också som Ivar Franzén, att vi skall pröva möjligheterna att använda etanol. Men jag ville med mitt inlägg bara ha sagt, att även om vi skulle kunna få bort blyet i bensinen genom en inblandning av etanol, så är forskarna ännu inte överens om miljöeffekterna av etanolen i andra sammanhang.

Till slut några ord till Oswald Söderqvist. Han sade att socialdemokratin nu ställer sig bakom vpk:s uppfattning att oljeminskningen har gått för långt. Jag tror man kan säga att vi har haft en kraftig oljeminskning i vårt land. Det har varit nödvändigt för att få en rimlig riskfördelning i vår energiförsörjning.

Det faktum att jag har utvecklat att detta också har inneburit problem för oljebranschen innebär inte, att jag inte har ställt mig bakom 1981 års energipolitiska beslut beträffande oljan.

Anf. 81 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! Jag vill tacka för Lennart Petterssons svar och samtidigt ge honom information om att det i propositionen på s. 52 står:

”SP föreslår sålunda att den nuvarande marknadsinriktningen i stort sett behålls. En förutsättning är dock att en fastare relation mellan bolaget och dess eldningsoljeköpande kunder kan skapas. Man menar att detta torde vara möjligt med grupper som har intressegemenskap med bolaget, dvs. den offentliga sektorn och då särskilt verk och myndigheter.”

Detta tycker jag är en skrämmande tanke, som inte står i överensstämmelse med den fria konkurrens som vi skall ha i det här landet.

Anf. 82 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag noterade med tillfredsställelse att Lennart Pettersson nu börjar komma in på rätt spår beträffande etanolanvändningen. Han är fortfarande oroad över miljöeffekterna vid användningen av etanol.

Det viktiga är ju att borttagandet av bly möjliggör katalytisk rening av avgaserna. Därmed kan vi minska utsläppen av kväveoxider till mindre än en femtedel av vad som i dag är normala utsläpp. Det är alltså en väsentlig förbättring av miljön, som på allt sätt uppväger de mycket små negativa effekter som själva etanolanvändningen kan medföra.

Det finns, som jag också sade tidigare, omfattande praktiska erfarenheter i USA på detta område.

Jag instämmer i vad Lennart Pettersson anförde om ren etanoldrift. Detta

kan vara ett alternativ i begränsad omfattning för tätortstrafik – bussar och lastbilar. På detta sätt kan vi få en bättre miljö i dessa utsatta områden.

Jag vill, för att vidga perspektivet till det som motionen tar upp, också framhålla de sysselsättningseffekter som tillvaratagande av vårt spannmålsöverskott kan betyda. Detta var ju Lennart Pettersson också inne på.

Det rör sig om ett bevarande och nyskapande av upp till 20 000 arbetstillfällen. Det handlar om storleksordningen 2 miljarder kronor i ekonomiska termer för kommuner, landsting och stat. Det innebär också att bytesbalansen kan förbättras i storleksordningen 1½ miljard. Allt detta kan bli följden om man satsar på etanol i den omfattning som föreslås i vår motion.

Överläggningen var härmed avslutad.

Jordbruksutskottets betänkande 28

Mom. 1 a (normen för svavelutsläpp vid förbränning av kol)

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 51 för reservation 1 av Kerstin Andersson och Lennart Brunander. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 1 b (förslag för att minska svavelutsläppen)

Utskottets hemställan bifölls med 301 röster mot 18 för reservation 2 av John Andersson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 1 c (riktlinjer för svavelutsläpp)

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 81 för reservation 3 av Arne Andersson i Ljung m. fl.

Mom. 2 (åtgärder för att minska kväveutsläppen)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 18 för reservation 4 av John Andersson.

Mom. 3 (utsläpp av tungmetaller)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 18 för reservation 5 av John Andersson.

Mom. 4 (avfallsdeponering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (utsläpp från befintliga anläggningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Vissa oljefrågor

Mom. 6 (miljövårdsstimulanser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (försurningsdrabbade regioner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 9 (bilavgaser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – bifölls med acklamation.

Näringsutskottets betänkande 44

Mom. 1 (kolanvändning år 1990)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 2 av Tage Sundkvist och Ivar Franzén,
dels reservation 3 av Jörn Svensson,
bifölls med acklamation.

Mom. 2 (kol som överbrygningsbränsle mellan olja och inhemska bränslen)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 18 för hemställan i reservation 5 av Jörn Svensson. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 4 av Tage Sundkvist m. fl. – godkändes med acklamation.

Mom. 3 (naturgas)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 67 för reservation 6 av Tage Sundkvist m. fl.

Mom. 4 (kolkondenskraftverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Tage Sundkvist m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (energiolitisk prövning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (principer för bidrag ur kolmiljöfonden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (kolmiljöfonden)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 10 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 11 av Tage Sundkvist och Ivar Franzén,
bifölls med acklamation.

Mom. 9 (importlicenser på kol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (transport av kol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Fråga om beskattning av kol

Utskottets motivering, som ställdes mot
dels den i reservation 14 av Erik Hovhammar m. fl. anförda motiveringen,
dels den i reservation 15 av Tage Sundkvist och Ivar Franzén anförda motiveringen,
godkändes med acklamation.

Näringsutskottets betänkande 43

Mom. 1 (grunder för stöd till prospektering och utvinning)

Först biträdades reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. med 88 röster mot 50 för reservation 2 av Tage Sundkvist och Olof Johansson. 183 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 191 röster mot 81 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl. 49 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (ändrade villkor för tidigare bidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (anslag till program för prospektering)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 4 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 5 av Tage Sundkvist och Olof Johansson,
bifölls med acklamation.

Vissa oljefrågor

Mom. 4 (prospektering efter kol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Tage Sundkvist och Olof Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (garantier för utvinning av olja, naturgas och kol)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 7 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 8 av Tage Sundkvist och Olof Johansson,
bifölls med acklamation.

Mom. 6 (kapitaltillskott till Svenska Petroleum AB, m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 9 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 10 av Hugo Bergdahl,
dels reservation 11 av Oswald Söderqvist,
bifölls med acklamation.

Mom. 9 (ägarförhållanden i Svenska Petroleum AB)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 12 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 13 av Tage Sundkvist m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 10 (oljeersättningsprogrammet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Oswald Söderqvist – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (överförande av den privata oljeindustrin i samhällelig och kooperativ ägo)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 19 för reservation 15 av Oswald Söderqvist.

Christer Skoog (s) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag röstat nej.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

4 § Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1983/84:31 om vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, m. m. (prop. 1983/84:190).

Anf. 83 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Den proposition som med ett elakartat missbruk av ett vackert namn kommit att kallas för Dagmar har av socialförsäkringsutskottet behandlats med all den omsorg som varit möjlig med tanke på regeringens som vanligt skandalöst sena propositionsavlämnande och förutsättningarna att ärendet skulle hinna slutbehandlas av detta riksmöte.

Jag föreslog i utskottet dels att ärendet skulle uppskjutas till hösten, dels att lagrådets yttrande skulle inhämtas. Det blev nej i båda fallen – vad gällde lagrådsremissen med smalaste möjliga röstmarginal.

Nu föreslår jag, herr talman, kammaren att återförvisa ärendet till socialförsäkringsutskottet, med hälsning att utskottet *bör* inhämta lagrådets yttrande före en ny beredning. Jag föreslår detta därför att förslagen i propositionen mer än de flesta förslag behöver granskas just med utgångspunkt från de intressen som lagrådet har att företräda. Förslagen griper djupt in i människors rättssäkerhet och går väldigt långt. Ärendet har, innan det kom på riksdagens bord, beretts fullständigt uselt.

Inom utskottet har vi inte haft möjlighet att göra så mycket åt saken, om vi skulle hålla på förutsättningen att bli färdiga under det här riksmötet. Men det är alltså inte för sent. Jag skall nöja mig med att ange två skäl för en särskilt noggrann prövning av de här förslagen just från rättssäkerhetssynpunkt.

För det första: Förslaget om en schabloniserad ersättning från sjukförsäkringen till sjukvårdshuvudmännen griper djupare in än många förslag som på mycket länge framlagts när det gäller vårt socialförsäkringssystem. De innebär rakt och enkelt uttryckt ingenting mindre än att vi avskaffar sjukvårdsförsäkringen och ersätter den med en metod för uppbörd av landstingsskatt, kallad arbetsgivaravgift. Det är vad som händer. Detta är ett så djupt ingrepp i de försäkrades rättssäkerhet, att det verkligen bör provas grundligare än vad som varit möjligt att göra här.

För det andra: Förslagen innebär, om de genomförs, betydande rättsföruster för stora grupper enskilda vårdgivare – läkare och sjukgymnaster. Det betyder i praktiken för många ett yrkesförbud, en omöjlighet att fortsätta i en verksamhet som man har förberett sig för och där man kanske – jag säger kanske – får en nådatid som i varje fall lär bli två år, om man redan är inne i branschen. Om tiden blir längre vet ingen. Och är man inte redan etablerad, har man ingen chans alls. Detta innebär en rättsförlust som i vissa fall, när det gäller om man skall kunna eller inte skall kunna överlåta en befintlig etablering mer än under två års tid, närmar sig konfiskationens gräns och alltså verkligen borde provas av lagrådet.

Det förefaller, herr talman, som om många har för sig att det här ärendet handlar om någonting så enkelt som ändrade regler för statsbidrag till den

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

*Vissa ersättningar
till sjukvårds-
huvudmännen,
m. m.*

öppna sjukvården. Senast såg jag saken uttryckt så i en debattartikel av en grupp läkare i en tidning i morse. Men så är det ju inte. De pengar vi här skall diskutera är icke statens pengar. De är ej heller landstingens pengar och definitivt inte Landstingsförbundets pengar. Detta är de försäkrades pengar, som samlas ihop genom att alla inkomsttagare i det här landet avstår inkomstutrymme till en försäkringsavgift, för vilken vi har blivit lovade och – trodde vi – garanterade vissa försäkringsförmåner.

Det är den garantin som nu rycks undan, och i stället förvandlar man hela systemet till ett skatteuppbördssystem, där den enskilde försäkrade inte längre har någonting att säga till om – annat än att man naturligtvis, när den dagen kommer, kan rösta bort dessa politiker som ställer till det så för oss. Det är det enda inflytande vi har kvar över vår egen ägandes försäkring.

Allt detta görs nu dessutom med motiveringar som är så tunna och i vissa fall så direkt osannfärdiga, att man sällan sett något liknande. Framför allt för man in i diskussionen den påstått orättvisa fördelningen av vårdresurser i olika delar av landet. Alldeles särskilt är det – som vanligt i sådana fall – de s. k. glesbygdslänen, huvudsakligen liggande i Norrland, man åberopar.

Men i detta fall är det inte ens sant: Norrlandslänet hör till dem som har den bästa läkartätheten i Sverige, och de verkligt läkarfattiga områdena har vi i Småland och Västergötland – alls icke i Norrland.

Det är alltså inte ens sant. Och om det vore sant, hur tror man att det skall gå att få fler läkare till Norrland eller någon annanstans genom att förbjuda läkare att arbeta på sin fritid – när de fortfarande är hänvisade till att utföra sitt ordinarie arbete i sin anställning på den plats där de befinner sig? Inte ens de som träffat den famösa överenskommelsen mellan regeringen och Landstingsförbundet kan själva tro på detta. Det argumentet har också – det skall vidgås – något tonats ner de senaste veckorna. Argumentet var för orimligt.

Men det är nästan lika orimligt tvärsigenom. Vad är det som gör att det tycks vara svårt att få läkare till t. ex. Norrland? Det kan inte vara Norrlands fel. Vi vet att Norrland är ett av de mest attraktiva områdena i Sverige att leva och arbeta i. Vi hör, vi sörlänningar, ibland nästan till leda: i Norrland är det så underbart att ingen skall tvinga oss att flytta därifrån. I Norrland har man landets nästan högsta arbetslöshet, just därför att fler människor än som kan få sin försörjning där absolut vill bo och verka just i Norrland. Och så pratar man om att detta skulle vara ett så oattraktivt område. Det är det inte – inte heller när det gäller högutbildad personal i klass med läkare. Jag har aldrig hört talas om att det skulle vara särskilt svårt att rekrytera civilekonomer och civilingenjörer och den sortens folk till Norrland. Det är bara läkare och möjligen tandläkare som det gäller.

Svårigheterna kan inte bero på Norrland, och de kan absolut inte bero på norrlänningarna. Det kan rimligen inte heller bero på läkarna och tandläkarna, för de är väl som många av oss i allt väsentligt.

Jag har svårt att hitta någon annan förklaring än inkompetens hos de sjukvårdspolitiker som har att svara för rekryteringen. Varför är det bara dessa av alla rekryterare som misslyckas med att få det folk som man behöver

till sitt område? Något måste det vara – det kan definitivt inte röra sig om de enkla skäl som anförs i detta sammanhang.

Vill man ha läkare till Norrland, till norra Värmland osv., får man väl på samma sätt som alla andra som behöver personal ta till de rekryteringsmetoder som behövs för att nå målet. Gör man inte det, sköter man dåligt den uppgift som man fått sig anförtrodd. De anförda skälen håller över huvud taget inte.

Vad blir det för konsekvenser om vi genomför förslaget? För oss patienter blir konsekvensen att vi inte längre har något val – vi kan inte besöka den läkare, sjukgymnast e. d. som vi önskar besöka, vi kan inte klara oss undan köer i den offentliga vården genom att helt enkelt gå till någon annan som inte har så långa köer därför att vederbörande är bättre på att administrera sin verksamhet. Det går inte, för dessa människor kommer inte att få finnas.

Att läkare, som vi har kostat på mycket pengar i utbildning, använder en och annan timme för att utöver sin stadgade arbetstid hjälpa oss när vi är sjuka, att det kan reta eller skada någon människa är för mig helt obegripligt.

Jag såg ett uttalande någonstans att det lär finnas exempel på läkare som har arbetat förfärligt många timmar efter sitt ordinarie arbete. Vederbörande läkare sa: Jag skulle inte vilja vara den sista patienten i den raden.

Jag kommer ihåg hur jag själv en gång för många år sedan fick min blindtarm borttagen av en jourhavande landstingsläkare som själv berättade att det var hans fyrtionde operation under det lördag-söndagspasset. Det behöver alltså inte handla om privatvård och fritidspraktiker för att man skall komma sist i en lång rad av patienter till en dödstrott läkare.

Jag överlevde, som alla ser, men det var faktiskt inte mer än nätt och jämnt – det höll på att gå galet.

Patienterna blir alltså av med sin valfrihet. Vi blir med all sannolikhet av med den service som under senare år har byggts upp på många ställen – noga räknat 30 platser, tror jag – med jourhavande läkare som kommer hem när man vill.

För tre år sedan blev jag liggande sjuk hemma med lunginflammation. Det var en söndag. Jag kunde ställa diagnosen själv, för jag har råkat ut för detta ett par tre gånger förut. Men det hjälper inte när man skall ha tag i penicillin. Det var inget annat att göra än att masa sig upp med sina 40° feber, ner i en taxi och i väg till lasarettets akutmottagning för att få recept. Nog skulle jag gärna ha betalat både en och två tior extra om jag i stället kunnat använda telefonen och doktorn hade kommit hem till mig. Nu kan man få den servicen på många ställen i Sverige, och verksamheten bara växer. Men den kommer att upphöra när fritidspraktikerna inte längre får finnas. Det är bara fritidspraktiker som sysslar med sådant. Landstingen tycks inte ha något intresse av att ta över den verksamheten. Landstingen menar att den sjuke skall komma till doktorn och inte doktorn till den sjuke.

Det är svårt att se att dessa förslag innebär något annat än försämringar för patienterna. Det fanns en tid då landstingsanställda läkare inte fick lov att arbeta på sin fritid, men nu får de det. Då skall man ta ifrån dem den rätten igen. Det är inget ovanligt. Jag har själv i många år arbetat under en sådan

*Vissa ersättningar
till sjukvårds-
huvudmännen,
m. m.*

bestämmelse – som journalist. Jag fick inte lov att på min fritid arbeta för andra i det yrket utan tillstånd av min arbetsgivare. Det är inget märkvärdigt. Det var något som arbetsgivaren förhandlade sig till i kollektivavtalsförhandlingarna. Men landstingen och Landstingsförbunden kan inte finna sig i dessa vanliga regler på arbetsmarknaden, att man helt enkelt förhandlar sig till det man vill och betalar för det. Nej, här går man snålt och, som man tycker, listigt en omväg via regering och riksdag och får en lagstiftning gratis – förutom att man tappar sitt goda anseende, men det har man tydligen råd med. Varför skall man göra så? Förhandla om ni vill och försök att komma överens! Det har man fått göra på nästan alla andra arbetsområden. Varför skall det inte gå när det gäller läkare?

Vi har ett sjunkande antal heltids- och deltidspraktiker. De har investerat stora pengar och mycken kunskap i sin verksamhet. De skall på nåder få lov att fortsätta. När de inte orkar längre skall de t. o. m. få lov att överlåta sin praktik till någon som ersättningsetablerar sig, förutsatt att den nuvarande innehavaren blir gammal och trött inom två år. Sedan vet man inte hur det går. Är detta rättssäkerhet? Det hade verkligen förtjänat att prövas av lagrådet.

Med motiveringar som knappast på någon punkt har någon substans alls gör man så här djupa ingrepp i människors rätt att verka och arbeta och i patienternas rätt. Jag vill inte ens göra ett försök att komma fram till vad som kan vara de verkliga motiven. Det måste definitivt vara några helt andra än de som finns angivna i propositionen. Men vi kanske vågar hoppas att någon av dem som kommer efter mig i talarstolen skall avslöja för oss vad det verkligen handlar om. Är det möjligen så enkelt att det bara är dels en sorts maktfullkomlighet hos vissa landstingspolitiker, dels en sorts allmän ideologisk förblindelse att verksamhet i privat regi är ful.

Det finns, herr talman, ett par motioner som tar oss ur den situation vi har hamnat i här i riksdagen på det enkla sättet att i grunden yrka avslag på hela eländet. Motionerna går igen i två reservationer till socialförsäkringsutskottets betänkande. Det är reservation nr 1, som handlar om själva ersättnings-systemet, och reservation nr 5, som försöker sätta stopp för att en grupp näringsidkare skall göras ekonomiskt helt beroende av sin störste konkurrent. Det är något som vi inte har på något annat område i näringslivet.

Det finns också ett antal motioner som tar upp olika delproblem. Det rör sig om mer eller mindre viktiga problem som t. ex. preventivmedelsrådgivning, som har byggts ut och upp i hägnet av en riktad ersättning. En del är rädda för att, om den riktade ersättningen försvinner och går upp i den allmänna anonyma schablonen, man inte kommer att fortsätta att bygga upp och bygga ut denna verksamhet på det sätt som hittills har skett.

Det har yppats begriplig oro för att all egentlig utbildning inom ett icke oviktigt område inom psykiatri och psykoanalysen kan bli omöjlig att få. För märkligt nog finns det inte någon människa som sysslar med sådan verksamhet i landstingsregi, så att man kan få den handledda praktik som är nödvändig för utbildning i en vårdform som annars verkligen klassas som vetenskapligt beprövad och som används som ingående del i ett behandlings-

mönster. Att få en sådan utbildning blir svårt om de här förslagen går igenom. Därför finns det motioner och också reservationer som talar för att just denna kategori läkare får fortsätta som hittills.

Vi reseranter bakom reservationerna 1 och 5 har inte haft anledning att särskilt ta ställning till motionerna, för med vår raka och enkla metod – yrkande om avslag på alltihop – är problemen lösta. Rättare sagt uppstår de aldrig. Motionerna kan alltså betraktas som bifallna genom bifall till reservationerna 1 och 5.

Sedan, herr talman, har vi också reservation 4 som heter Ersättning vid sjukhusvård. Den blickar framåt. Vi är inte bara ute för att sätta stopp för ett orimligt tilltag utan blickar också framåt. Där fullföljs vad moderaterna har talat mycket om en tid, att vi aldeles tvärtemot intentionerna hos Dagmar vill gå i den motsatta riktningen att mer än hittills, inte mindre, finansiera sjukvården, inte bara den öppna som det i första hand gäller nu utan också den slutna, via sjukförsäkringen och mindre via landstingsskatten. Vi vill alltså överföra tillgångar som i dag tas som landstingsskatt till försäkringsavgifter, så att försäkringen kan ta på sig större, inte mindre, förpliktelser. Då blir det möjligt att låta sjukvårdspengen följa patienten, och det blir möjligt att arrangera och driva vård på flera ställen och i annan regi än enbart i landstingens. Det blir ekonomiskt möjligt för patienten att efterfråga sådan vård. Det blir också ekonomiskt möjligt för vårdgivarna att ge sådan vård. Det är för oss ett positivt sätt att se på frågan i förhållande till det vi nu ser framför oss om riksdagen beslutar i enlighet med propositionen, nämligen en stereotypiserad vård, så lika som möjligt överallt, lika från vårdgivarnas synpunkt men inte lika mycket värd från patienternas synpunkt. Patienterna envisas ju med att ha olika uppfattning om vad som är mest eftersträvanvärt och vad det är de vill ha. Därtill tar man ingen hänsyn. Här skall det vara enkelt och klart – en klumpsumma av våra pengar överförda till en instans som redan förut har en obegränsad beskattningsrätt.

Herr talman! I första hand yrkar jag återförvisning till utskottet för lagrådsremiss och i andra hand bifall till reservationerna 1, 4 och 5.

Anf. 84 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Under den borgerliga regeringstiden startade en massiv kampanj mot den offentliga sektorn och i synnerhet mot den offentliga sjukvården. Då började nedskärningarna inom sjukvården, vilket ledde till att människornas vårdbehov inte kunde tillgodoses i den offentliga vården. Den borgerliga nedskärningspolitiken inom sjukvården påverkade även den socialdemokratiska regeringen. Visserligen hävdade de att nedskärningarna skulle ske rättvist, men resultatet av nedskärningar inom vården drabbar alltid dem hårdast som har störst behov av vård. Dessutom har det aldrig funnits någon överkapacitet inom den offentliga vården. Sanningen är i stället den att flera områden alltid varit eftersatta.

När sjukvården under slutet av 1970-talet och början på 1980-talet drabbades av nedskärningspolitiken, så att våra vårdbehov inte kunde tillgodoses, öppnades en marknad för privata intressen. Borgarna gick till

Tisdagen den
5 juni 1984

*Vissa ersättningar
till sjukvårds-
huvudmännen,
m. m.*

attack mot den offentliga sjukvården under fältropet: "Den ena halvan av Sverige kan inte vårda den andra; sjukvården måste krympas omgående."

Effekterna av försämringarna inom den offentliga sjukvården kom snabbt. Antalet privatläkare ökade. År 1981 fanns det 2 450, 1982 hade antalet ökat med ca 700, och 1983 tillkom ytterligare ca 200 privatläkare anslutna till försäkringen. Hela ökningen bestod av fritidspraktiserande. Antalet heltidspraktiker har varit så gott som oförändrat de senaste åren, ca 600. Inför denna etableringsökning visade borgarna ingen oro. Då var det inte tal om överkonsumtion av vård, utan de privata initiativen lovordades.

I Stockholms län ökade besöken hos privatläkare från 1981 till 1982 med 70 000 besök. Och det var inte så att det privata hade tagit över patienter från den offentliga vården; också där ökade antalet besök. Hela ökningen av antalet läkarbesök i Stockholms län var mellan dessa år 460 000 besök. Från 1982 till 1983 ökade antalet läkarbesök hos den offentliga sjukvården i länet och den privata med 60 000 besök. Det motsvarar det antal patienter som den nyöppnade City Akuten svarade för.

Den privata sjukvården satsar inte på förebyggande vård. Privata mottagningar typ City Akuten ägnar sig inte heller åt den uppföljande vården. De vill ha snabba, okomplicerade läkarbesök. Komplicerade behandlingar och utredning av de orsaker som framkallat ohälsa överlämnar de till den offentliga sjukvården. Därför kan man inte heller jämföra kostnaderna inom den offentliga och privata vården efter samma beräkningsunderlag.

Det verkligt obehagliga i den situation som uppstod när den offentliga sjukvården försämrades är att det finns skäl att misstänka att det fanns starka intressen från läkare av att köerna växte inom den offentliga vården. För samma läkare som av patienterna i den offentliga vården upplevdes som nonchalanta och ointresserade lovordades som vänliga och intresserade på den privata mottagningen.

Och detta system lovordas även av finansminister Feldt! Han har ingen förståelse för att läkarna inte skall få använda sin fritid till att utöva sin yrkeskunskap. Alternativet enligt Feldt är att läkarna i stället spelar golf eller lägger patients. Finansministern har däremot inga synpunkter på att läkarna inom den offentliga vården är den enda personalgrupp vars arbete inte är schemalagt. De går i stället på jouravtal, som ger dem en orimlig kompensation i ledighet.

I bästa fall är Feldts uttalanden ett resultat av okunnighet. Eller finns det bland ledande socialdemokrater en tvetydig inställning till kapitalismen? Ser man den antikapitalistiska agitationen enbart som en möjlighet att mobilisera människor inför första maj och vart tredje år när det är val? Det vore välgörande om statsrådet Sigurdsen ville ta avstånd från Kjell-Olof Feldts åsikter.

Vänsterpartiet kommunisternas principiella inställning till hälso- och sjukvården är att ingen enskild skall kunna göra sig vinster på sjukdom och ohälsa. All sjukvård skall ske i samhällets regi, och enbart våra vårdbehov skall avgöra vilken vård vi får. Vi ser förslaget om etableringskontroll för

privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster såsom ett första steg mot en sjukvård i samhällets regi.

När vi nu beslutar oss för att öka samhällets inflytande över sjukvården och därmed begränsa den privata vården, är det oerhört viktigt att vi gör det på ett sätt som skapar förtroende. Vi måste visa att en sjukvård med ökat samhälleligt inflytande fungerar i människornas intresse på ett bättre sätt än den privata vården.

Dagens beslut om etableringskontroll får inte leda till ökad byråkrati och administration. Det får inte heller medföra att vissa vårdbehov får ett minskat utrymme. Vi får inte riskera att ett principiellt riktigt ställningstagande får några negativa konsekvenser, om än marginella, som kan utnyttjas till att skapa opinion mot hela systemet och i förlängningen misstro mot samhällets möjlighet att svara för sjukvården.

Herr talman! Mot den bakgrunden har vi i vpk reserverat oss mot vissa delar av detta förslag. Offentliganställda läkare som på sin fritid är verksamma såsom psykoanalytiker har speciella förhållanden, som inte gäller för andra specialiteter. Inom den offentliga vården finns det ingen möjlighet att erhålla psykoanalytisk behandling. Därmed finns ej heller någon möjlighet för de patienter, som saknar ekonomiska resurser att genomföra behandling utan försäkringsersättning, att vända sig till den offentliga vården. En psykoanalytisk behandling sträcker sig ofta över 3-4 år, och man går på behandling 3-4 gånger i veckan. Utan ett stöd från försäkringen blir det ett mycket snävt patienturval, knappast några, som kan unna sig denna behandling.

Detta snäva patienturval får givetvis konsekvenser också för utbildningen av psykoanalytiker. Utestängningen av fritidspraktiserande psykoanalytiker från försäkringen påverkar utbildningen, eftersom den är helt privat och grundad på behandling under handledning. Så länge samhället inte svarar för utbildningen av psykoanalytiker på samma sätt som av andra vårdspecialiteter eller kan erbjuda psykoanalytisk behandling i den offentliga vården, är det en klar risk för att möjligheterna att få psykoanalytisk behandling och utbildning försämras, om en generell utestängning från försäkringen genomförs för fritidsverksamma psykoanalytiker.

Jag vill i detta sammanhang påpeka att läkare, som är ute efter att tjäna snabba pengar på sin fritidssysselsättning, knappast väljer att bli psykoanalytiker.

Om den psykoanalytiska behandlingsformen inom psykiatri får mindre utrymme än den har i dag, är det risk för att den hittills dominerande biologiskt inriktade psykiatri än mer befäster sin ställning.

Läkare inom den offentliga vården som har psykoanalytisk utbildning och kunskap har höjt kvaliteten inom den psykiatriska vården. Om den offentliga vården utarmas på läkare med psykoanalytisk inriktning, kommer hela den positiva utvecklingen inom psykiatri att äventyras. Det fanns väl ändå en ideologisk mening med beslutet om en övergång till öppnare vårdformer inom psykiatri?

Då den psykoanalytiska specialiteten har en särställning, i och med att den

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

*Vissa ersättningar
till sjukvårdshuvudmännen,
m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1984

*Vissa ersättningar
till sjukvårds-
huvudmännen,
m. m.*

f. n. inte kan tillgodoses inom den offentliga vården, anser vi att det finns starka skäl för att dispensmöjlighet att tillhöra försäkringen införs för psykoanalytiskt verksamma, offentliganställda läkare.

Det här betänkandet och Dagmarpropositionen behandlar också ett i sig förändrat system för ersättning till sjukvårdshuvudmännen. Ersättningen omvandlas till ett schablonberäknat belopp, grundat på antalet invånare inom sjukvårdsområdet. Den särskilda ersättning för rådgivning i födelsekontroll som infördes 1975 skall enligt det här förslaget ingå i schablonersättningen.

Jag vill hänvisa till ett betänkande av 1980 års abortkommitté, där man uttalade farhågor för att en övergång till schabloniserade bidrag skulle medföra minskade möjligheter till stimulans, styrning och uppföljning av preventivmedelsrådgivningen. Vpk delar abortkommitténs uppfattning.

Landstingens preventivmedelsrådgivning har byggts ut ordentligt sedan det särskilda bidraget infördes, men ambitionsnivån i de olika landstingen varierar oerhört. De flesta insatserna är av en tillfällig projektkaraktär, och det är bara i några få landsting som upplysning om sexualitet och samlevnad ingår i den reguljära verksamheten. I de län där detta ingår i den reguljära verksamheten kan man omedelbart avläsa resultatet i minskat antal aborter.

Vi anser därför att det är viktigt med ett bifall till reservation 2, som just tar upp frågan om ett fortsatt speciellt bidrag till preventivmedelsrådgivningen.

I betänkandet föreslås också en höjning av öppenvårdsavgifterna inom sjukvården. Vi vet att det som var 7-kronan en gång för tolv tretton år sedan har blivit en 40-krona i dag, och enligt det förslag som nu föreligger skall avgiften bli 50 kr.

En höjning till 50 kr. per läkarbesök kommer att innebära att den sjuke kan få betala 130 kr. för läkarbesöket, om man får recept på medicin och dessutom måste åka taxi till doktorn. När kostnadsnivån kommit upp till 130 kr., tror vi att den är tillräckligt hög för att få en avskräckande effekt. Sjuka människor kan av kostnadsskäl tvingas avstå från läkarvård.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 7.

Vi har tre reservationer till i detta betänkande. Reservation 3 tar upp ökad ersättning till öppna vårdformer inom psykiatri. Reservation 8 är gemensam med centerpartiet och innebär förslag om att även sjukresorna skall omfattas av högkostnadsskyddet. I reservation 9 begär vi en översyn av patientavgifterna vid sjukhusvård.

Detta senare sker mot bakgrund av den utvärdering som gjordes i samband med översynen av de differentierade vårdavgifterna, som visade att den fasta avgiften om 40 kr. ledde till jämkning för en stor del av patienterna. Jag yrkar bifall även till dessa reservationer.

Herr talman! Ett bifall till dessa vpk-reservationer är nödvändigt för att dagens beslut om etableringskontroll och ett förändrat ersättningssystem inom hälso- och sjukvården inte skall förfelas och kunna misskrediteras.

Anf. 85 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! I ett välfärdssamhälle skall alla människor ha rätt till en god sjukvård. Sjukvården skall vara organiserad på ett sådant sätt att människor har möjlighet att inom rimlig tid nå kontakt med läkare och få en adekvat vård.

Detta måste också vara utgångspunkten för en bedömning av det nu aktuella förslaget om ändrade regler för ersättningar till sjukvårdshuvudmännen, det s. k. Dagmarförslaget. Det är den enskilda människans, patientens situation som skall vara utgångspunkten och inte statens eller sjukvårdshuvudmännens. Det är också från den utgångspunkten som folkpartiet avvisar det nu aktuella förslaget.

Låt mig emellertid börja med att stryka under att den här propositionen i alltför liten utsträckning innehåller underlag för en bedömning av hur den föreslagna förändringen kommer att påverka människors efterfrågan av och tillgång på sjukvård. Propositionen ger ingen bild av hurdan tillgången faktiskt är till landstingens sjukvård eller till den privata sjukvården – än mindre på vilket sätt denna tillgång kommer att förändras till följd av det nu framlagda förslaget.

Det finns inga siffror över fördelningen av läkare och sjukgymnaster på olika regioner i landet och hur denna regionala fördelning kan komma att påverkas av det aktuella förslaget. Det finns inte heller något material om hur väntetiderna ser ut på olika håll i landet och inom olika specialiteter, och hur köerna inom sjukvården skulle påverkas av regeringsförslaget. Det är också betecknande att både propositionen och utskottsbetänkandet i så hög grad går förbi de problem som gäller sjukgymnasterna – en yrkesgrupp vars arbetsvillkor ju radikalt förändras av det här förslaget.

Mot bakgrund av att det är ett bristfälligt beslutsunderlag som regering och utskott lägger på riksdagens bord är det ganska anmärkningsvärt att socialförsäkringsutskottets majoritet på s. 22 i nästan hånfulla ordalag tillbakavisar förslagets kritiker. Man säger att kritiken är osaklig och att Sveriges läkarförbund ser det nu aktuella förslaget ur ett snävt perspektiv och inte förstår att det är förenligt med förbundets intressen. Jag tror, herr talman, att om man presenterar ett förslag som är så knapphändigt beskrivet och så illa underbyggt – då får man räkna med ett och annat hårt ord.

Folkpartiets grunduppfattning är att det är människornas eget val som skall avgöra fördelningen av sjukvårdsresurserna. Det gäller också fördelningen mellan offentlig och privat vård. Ingen människa skall på grund av bristande resurser i den offentliga vården tvingas välja ett privat alternativ. Men de människor som vill anlita en privatläkare skall inte heller av ekonomiska skäl förhindras att göra det. Det är de vårdbehövande människornas önskemål och värderingar som skall vara styrande. Vi avvisar därför ett ersättningssystem som bygger på en fördelning per invånare. Vi vill i stället att ersättningen skall utgå i relation till den faktiska efterfrågan på sjukvård.

Det nu aktuella förslaget innebär en inskränkning i möjligheten att få ersättning för privat läkarvård. Sverige har internationellt sett en relativt

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

*Vissa ersättningar
till sjukvårds-
huvudmännen,
m. m.*

Tisdagen den
5 juni 1984

*Vissa ersättningar
till sjukvårds-
huvudmännen,
m. m.*

liten privatläkarsektor, ca 600 läkare på heltid med en relativt hög genomsnittsålder. De heltidspraktiserande privatläkarna har i dag en mindre andel av den samlade läkarvärden än för 10 år sedan. Däremot har antalet fritidspraktiker ökat, och de kan nu beräknas ha nära 600 000 besök per år. Detta belyser väl att fritidspraktikerna har fått en ökad betydelse inom den samlade läkarsektorn.

Från folkpartiets sida drar vi av detta slutsatsen att allt fler människor uppenbarligen vill utnyttja fritidspraktiserande läkares tjänster, och att samhället därför bör underlätta och inte försvåra dessa läkares verksamhet.

När det gäller de heltidsanställda privatpraktikernas verksamhet kan den underlättas genom en översyn av ersättningssystemet som underlättar nyrekrytering av privatläkare på heltid och ger möjlighet för sådana privatpraktiker att göra de nödvändiga investeringarna i instrument och apparater. Vi vill heller inte försvåra överlåtelse av praktik från en privatläkare till en annan. Regeringens förslag innebär härvidlag en förändring, trots att man föreslår en övergångsperiod på två år under vilken heltidsverksamma privatpraktiker som övertar en befintlig praktik skall kunna anslutas till försäkringssystemet.

Den långsiktiga effekten av det här kommer likväl att bli att det blir svårare att överlåta en privatpraktik från en äldre läkare till en yngre, och att därmed antalet heltidspraktiserande privatläkare riskerar att minska. Detta kommer i sin tur att innebära mindre möjligheter till läkarvård och längre väntetider för vissa grupper av patienter.

Än allvarigare är regeringens förslag när det gäller fritidspraktiserande läkare och sjukgymnaster. Här föreslås ett system med samverkansavtal som i praktiken ger den offentliga sjukvårdshuvudmannen en vetorätt. Det blir landstingen, eller Göteborgs kommun i mitt fall, som kommer att få bestämma om en landstings- eller kommunanställd läkare får möjlighet att ha fritidspraktik eller inte. Säkerligen kommer sjukvårdshuvudmännens praxis härvidlag att variera.

På en del håll i landet kommer det nya systemet kanske inte att innebära så stora förändringar. På många andra håll i landet kommer däremot den här möjligheten att utnyttjas inte bara för att sätta stopp för nya fritidspraktiker utan också för att tvinga ett antal nu befintliga fritidspraktiker att stänga sina mottagningar. Det gäller bl. a. de uppmärksammade akutmottagningarna i Stockholm och Göteborg – City Akuten.

Ledande socialdemokratiska sjukvårdspolitiker i Göteborg har framhållit att man i Göteborg inte kommer att använda några av de pengar som det nya ersättningssystemet ger Göteborgs kommun som sjukvårdshuvudman till sådana akutmottagningar eller till extraknäckande offentliganställda läkare över huvud taget.

Jag har förstått att inställningen i Stockholm är något annorlunda, och att man där inte direkt uttalat att man inte kommer att ge tillstånd till de läkare som i dag tjänstgör på City Akuten att också fortsättningsvis få göra det på fritiden. Detta illustrerar emellertid en av de grundläggande svagheterna i det nya s. k. Dagmarsystemet, nämligen att människors möjligheter att få

*Vissa ersättningar
till sjukvårds-
huvudmännen,
m. m.*

sjukvård och att få besöka privatläkare kommer att variera från län till län och kanske också variera beroende på vilken politisk majoritet som finns i de olika länen. Därmed kan också möjligheten att få sjukvård bli beroende av utgången av landstings- och kommunalvalen.

För sjukgymnasternas del kan det nya systemet bli än mera drastiskt och leda till ett betydande bortfall av den vård och service som sjukgymnasterna erbjuder, och det på ett område där efterfrågan redan i dag kraftigt överskrider utbudet, med ännu längre vårdköer som följd.

När det gäller de deltidanställda läkarnas rätt att ha privatpraktik med möjligheter till ersättning från sjukförsäkringen finns inget klart besked vare sig i propositionen eller i utskottsbetänkandet. Om man också i detta fall tänker sig att särskilt tillstånd skall lämnas av sjukvårdshuvudmannen i form av ett avtal mellan sjukgymnasten/läkaren och sjukvårdshuvudmannen är risken att man får räkna med ett ytterligare bortfall när det gäller utbud av sjukvård.

En fråga vi folkpartister ställer oss i detta sammanhang är varför man inte kan låta de enskilda människornas eget läkarval få bli avgörande. Socialdemokraterna – och märkligt nog också centerpartiet – har här stannat för ett system där man inskränker inte bara läkarnas rätt att förfoga över sin egen arbetstid utan också de enskilda människornas möjligheter att fritt välja läkare. Vad är det t. ex. för fel i att en människa som bor i Kungälv eller i Kungsbacka och som jobbar i centrala Göteborg kan få besöka en doktor i Göteborg? Jag vet att utskottets talesman är bosatt i Göteborg och känner de här förhållandena rätt väl. Jag skulle vilja fråga henne: Vad är det för fel att en människa som jobbar i Göteborg men som bor i Kungälv eller i Kungsbacka får gå till doktorn i Göteborg och få ersättning från sjukförsäkringen? Utskottets talesman kommer senare i kväll att få möjlighet att svara på detta. Ingenting säger ju att nuvarande samverkansavtal mellan Göteborgs kommun och några av de kringliggande landstingen kan översättas till det nya systemet. Det beror på de beslut som politikerna i Göteborgs kommun och i landstinget kommer att ta. Den attityd som socialdemokratiska sjukvårdspolitiker har visat i Göteborg – senast i en debatt – ger ju ganska tydliga tecken härvidlag. Resultatet blir också i det här fallet en mindre kvantitet sjukvård och mindre möjligheter för de enskilda människorna att komma till en läkare.

De privatpraktiserande läkarnas patientunderlag är ju inte begränsat till samma geografiska upptagningsområde som sjukvårdshuvudmännens. Det kan röra sig om en doktor som har flyttat från ett område till ett annat och som har kvar patienter från tidigare upptagningsområde. Den enskilde patienten vill upprätthålla en kontinuitet med den läkare som hon eller han har lärt känna och uppskattat tidigare. Dessa patienter skulle enligt det nuvarande nya systemet inte få möjligheter till ersättning från sjukförsäkringen och förhindras i realiteten att fortsättningsvis få konsultera den läkare de tidigare vant sig vid.

Jag vill fråga sjukvårdsminister Sigurdsen: Är detta ett humant och mänskligt system? Har det kommit till av hänsyn till de enskilda patienterna?

Tisdagen den
5 juni 1984

*Vissa ersättningar
till sjukvårds-
huvudmännen,
m. m.*

Är det inte i själva verket så att de centralstyrande byråkraternas synpunkter här har fått ta över naturliga medmänskliga hänsyn?

Vi tror inte att det föreslagna systemet med etableringskontroll för privatpraktiserande läkare och en fördelning av försäkringskassesystemets ersättningar på olika län kommer att medverka till att utjämna den regionala obalans som finns på det här området. Det är ju som Nils Carlshamre sade här nyss att en doktor som är anställd inom sjukvården i Stockholm eller Göteborg inte kommer att flytta till Norrland eller norra Värmland några dagar i veckan om hon eller han förbjuds att ha fritidspraktik på kvällarna i Stockholm eller i Göteborg. Resultatet kan ju bara bli ett – mindre sjukvård.

Om man lägger till att en norrbottning eller värmlänning som reser till Göteborg eller Stockholm för att få vård enligt det nya systemet inte kan få någon ersättning, förstår var och en att det här är ett system som lika mycket missgynnar glesbygdens folk som storstädernas. Det är angeläget att öka läkar- och sjukvårdsutbudet i glesbygdslänen, men det kan bara ske genom en stimulans till läkare som funderar på att etablera sig i dessa områden. Man kan då tänka sig att läkare som etablerar sig i glesbygder får högre ersättning från sjukförsäkringen än läkare i andra delar av landet. Förslag i den riktningen har också förts fram både från läkarnas egna organisationer och i en utredning inom socialdepartementet 1982. Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om hur en sådan differentierad ersättning skall utformas för att bidra till stimulans av läkaretableringen i glesbygden.

Det framlagda förslaget bär centralstyrningens och planhushållningens prägel. Det är ett återfall i gammaldags socialistiskt överhetstänkande. Hur ett parti som i andra sammanhang verkar för decentralisering har kunnat ansluta sig till detta förslag är en gåta. Folkpartiet vill verka för ett fritt läkarval för patienten och en fri etableringsrätt för läkare och sjukgymnaster. Vi avvisar därför regeringsförslaget, Jag yrkar bifall till folkpartimotionen 2904 på alla punkter.

Om vårt motionsyrkande faller, avser vi att stödja den moderata reservationen nr 1, trots att denna reservation på en punkt inte sammanfaller med vår uppfattning. Det gäller fördelningsgrunderna för mentalvårdsbidraget, där vi kan tänka oss att man går över till mera generella fördelningsmetoder. Vi har alltså inte ändrat uppfattning på denna punkt, men dagens huvudavgörande gäller ju om det nya ersättningssystemet skall genomföras eller inte. Där är vår linje avvisande. Vi kommer att rösta emot det förslaget i dag, och vi kommer att verka för att ett eventuellt beslut i denna riktning rivs upp.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

5 § Avsägelse från ersätтарыppdrag

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Jag ber härmed att få avsäga mig mitt uppdrag som ersättare för riksdagsledamot.

Stockholm den 5 juni 1984

Bonnie Bernström

*Avsägelse från er-
sätтарыppdrag*

Anf. 86 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bordläggning av denna avsägelse.

Överläggningen var härmed avslutad.

Efter ställda propositioner på

dels godkännande av Bonnie Bernströms avsägelse,

dels yrkandet om bordläggning av densamma,

godkände kammaren avsägelsen.

6 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkande

1983/84:43 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Utrikesutskottets betänkande

1983/84:14 Forskning (prop. 1983/84:107 delvis)

Försvarsutskottets betänkanden

1983/84:19 Försvarsforskning (prop. 1983/84:107 delvis)

1983/84:22 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialutskottets betänkande

1983/84:24 Forskning inom socialdepartementets verksamhetsområde och inom arbetsmiljöområdet m. m. (prop. 1983/84:107 delvis)

Kulturutskottets betänkande

1983/84:24 Forskning, såvitt avser Kulturverksamhet m. m. (prop. 1983/84:107 delvis)

Utbildningsutskottets betänkanden

1983/84:28 Forskning (prop. 1983/84:107 delvis)

1983/84:29 Gymnasieskola i utveckling (prop. 1983/84:116)

Jordbruksutskottets betänkande

1983/84:30 Vattenbruk och forskning m. m. (prop. 1983/84:10 delvis och 1983/84:107 delvis)

Nr 163

Tisdagen den
5 juni 1984

Näringsutskottets betänkande

1983/84:45 Forskning (prop. 1983/84:100 delvis och 1983/84:107 delvis)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1983/84:17 Arbetsmarknadsforskning (prop. 1983/84:100 delvis och 1983/84:107 delvis)

Bostadsutskottets betänkande

1983/84:31 Byggnadsforskning m. m. (prop. 1983/84:100 delvis och 1983/84:107 delvis)

7 § Kammären åtskildes kl. 18.07.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert